

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

A településnév és a víznév kapcsolatáról

Témavezető:

Dr. Tóth Valéria
egyetemi adjunktus

Készítette:

Csoma Tímea
V. magyar – V. német

Debrecen, 2007

Tartalom

1. Bevezetés	3
2. Tudománytörténeti áttekintés	5
3. A víznév > településnév változási irány bemutatása	
3.1. Metonímia	7
3.2. Szintagmatikus szerkesztés	17
4. A településnév > víznév változási irány bemutatása	
4.1. Metonímia	21
4.2. Szintagmatikus szerkesztés	25
5. Bizonytalan változási irány bemutatása	30
6. Összegzés	32
Irodalomjegyzék	34
Melléklet I.	36
Melléklet II.	76

1. Bevezetés

1. Valamilyen víznév és a víz közelében fekvő település nevének megegyezése esetén felmerül a kérdés, hogy a két elnevezés közül vajon melyik lehetett az elsődleges. A nyelvészek, akik ezzel a jelenséggel foglalkoztak, tüzetesen megvizsgálták a névazonosságok kialakulásának menetét, szabályszerűségeket állapítottak meg. Születtek ugyan eltérő elgondolások, hipotézisek a bizonytalan etimológiájú nevek esetén a változás irányát illetően, de az esetek többségében azonos következtetésekre jutottak a kutatók. A megvizsgált adatok alapján a szakirodalomban egységes vélemény alakult ki abban a tekintetben, hogy egybevágó víz- és településnevek esetén nagyobb a valószínűsége a víznévi elsődlegességnek.

Dolgozatomban arra a kérdésre próbálok választ kapni, hogy az ilyen típusú egyezések jelentősebb hányadában valóban a víznév keletkezett-e korábban, és így ez a név képezte-e a víz mellett később létrejövő helység nevének alapját, vagy más lehetőségekkel is számolhatunk esetükben.

2. A névfeldolgozó munkám elején a mikrotoponimák közül kiválogattam azokat, amelyek valamilyen vizet jelöltek, majd ezeket összevettem helységnevekkel GYÖRFFY GYÖRGY „Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza” című munkája alapján. Kiemeltem közülük az egymással teljesen megegyező és a névstruktúra alapján gyanúba hozható helyneveket, amelyek ugyanabban a vármegyében fordultak elő. Ezután a GYÖRFFY könyvéhez csatolt térképeken ellenőriztem, hogy a kigyűjtött víznévi és helységnévi párok mekkora távolságra fekszenek egymástól. Kizártam a vizsgálatból azokat a helyneveket, amelyekről kiderült, hogy az általuk jelölt helység nem a hasonló vagy egyező nevet viselő folyó, patak, ér stb. közvetlen közelében fekszik. Ahhoz ugyanis, hogy a helység elnevezése alapján kapjon nevet a víz, vagy fordítva, elengedhetetlen feltétel, hogy ezek egymás közelében helyezkedjenek el. GYÖRFFY történeti földrajza mentén a második kötetig, Győr vármegyéig jutottam el a helységnevek és víznevek összevetésében. Így a feldolgozó munkám alapjául ez a névkorpusz szolgált (lásd a Melléklet első egységeként).

A helynévpárok alapján adatbázist készítettem, melyben feltüntettem a víz- és helységneveket, ezek első okleveles adatait, a vármegye nevét, a névváltozás módját,

irányát, valamint a „megjegyzés” oszlopban azokat a tényezőket említettem meg, amelyek a változás irányának meghatározásában mérvadóak voltak. A változás módjának megállapításában HOFFMANN ISTVÁN „Helynevek nyelvi elemzése” című munkájának (1993) fogalomkészletével dolgoztam. Az adatbázist a Melléklet második egységeként a dolgozatomban is szerepeltetem.

Az adatállományban szereplő adatokat két csoportba próbáltam besorolni: a változás iránya szerint az egyik csoportba a víznévből keletkezett helységnevek, a másikba azok a víznevek kerültek, amelyek a közelükben fekvő helységről kapták a nevüket. Vannak olyan helynévpárok, amelyekről nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy közülük kronológiailag melyik lehetett az elsődleges, így ezeket külön kezeltem. A változási irány feltárásához különösen nagy segítséget nyújtott KISS LAJOS „Földrajzi nevek etimológiai szótára” című munkája (FNESz).

2. Tudománytörténeti áttekintés

1. Mielőtt részletesen bemutatom a megvizsgált helyneveket, ezek egymáshoz való viszonyát és a vizsgálatból levont következtetéseket, röviden áttekintem azokat a szakirodalomban fellelhető jelentősebb kutatási eredményeket, amelyek kapcsolódnak a témámhoz.

Többek között BENKŐ LORÁND (1947) foglalkozott víz- és helységneveink viszonyának problémájával. Tanulmányának elején ismerteti a nehézségeket, amelyekbe a kutatás ütközik. A középkori víznevek (főleg a kisebb vizeké) teljesen kipusztultak, vagy megváltozott az elnevezésük, így a régi neveket csak az okleveles említésekből tárhatjuk fel.

BENKŐ besorolja azokat a helyneveket, amelyekben eredeti víznévre utaló tényezőket vél felfedezni. Víznévből alakultak azok a helységnevek, amelyekben a *patak, ér, víz* szó előfordul. Vannak olyan helységnevek, amelyek a 19. században keletkezett településre utalnak, ebből arra következtethetünk, hogy a víznév → településnév fejlődés napjainkig élő tényező.

Jelentéstani szempontból a víznövények, víziállatok nevével alakult helységnevek is másodlagosak, de ilyen eseteknél figyelembe kell vennünk a vízelnevezések és a földterületre vonatkozó elnevezések közti összefüggést.

Elsődleges víznévre utal, ha a helység és a mellette elfolyó víz neve alakilag pontosan megegyezik (pl. *Gagy* víznév és településnév Abaúj megyében). Sokszor találkozhatunk a másodlagos településnév → víznév fejlődéssel, amely teljesen elfedte az elsődleges fejlődési irányvonalat (*Szép-víz* 'víznév' → *Szépvíz* 'településnév' → *Szépvíz vize* 'víznév' változást találunk pl. Székelyföldön). Ilyen esetekben akkor eredeti a víznév, ha a víz a nevet adó helységben és az attól fölfelé eső szakaszon is a helység nevét viseli. „Elsődleges elnevezéseknél ugyanis a víznek csak a kérdéses helységen aluli, már más helység határában folyó szakaszát illetik a helység nevével.” (BENKŐ 1947: 260).

Eredeti víznévre utal az is, ha a víz mellett a *fő* 'forrás, eredet' jelentésű és a *tő* 'torkolat' jelentésű szavakkal összetett helységneveket találunk (pl. *Tegzesborfő*, *Kálnaborfő* helységnevek a Felvidéken); ha a víz mellett több azonos nevű helység

fekszik; illetve ha analógiával tudjuk alátámasztani, hogy az adott név más területen is szerepel víznévként (pl. *Sajó* 'folyónév').

BENKŐ azt a módszertani alapelvet vonta le a Székelyföldön végzett kutatásának az eredményéből – amelynek során kis területen rengeteg eredeti víznevet kutatott fel –, hogy a helységnevek magyarázatánál figyelembe kell venni a vízneveket, mert sokkal több lappang közöttük, mint gondolnánk.

A víznevek természetesen nemcsak települések neveiben bukkanhatnak fel, hanem nagyon sok más helyfajta elnevezéseiben is fellelhetjük őket. A víznevek felhasználására más helynevek létrehozásában BÍRÓ FERENC is felhívta a figyelmet (1999). A helyneveket keletkezéstörténeti kategóriákba rendelve tárta elénk, például a Körösök vidékéről merítve. A víznevek újabb helynevek hangtestének részeivé – HOFFMANN ISTVÁN terminusait használva – szintagmatikus szerkesztés, morfológiai szerkesztés, illetve jelentésbeli és szerkezeti változás eredményeként is válhattak.

A településnév – víznév kapcsolatában ritkaságnak minősül a településnév > víznév metonímia. Az elenyésző mennyiségű településnév → víznév fejlődéssel szemben ugyanakkor az ilyen névpárok körében jelentős számú elsődleges víznévvel találkozhatunk. „A teljesen megegyező alakú lexémákat tükröző víznév : településnév viszonyban nemcsak a településnév másodlagossága az általános szabályszerűség, hanem az is, hogy – a névadás történeti-lélektani-kommunikációs sajátosságai következtében – a víz mellett, illetőleg nagyobb víz esetén annak adott szakaszán a vele azonos nevű település kronológiailag általában az első.” (BENKŐ 1998d: 155). Gyakoriak a kisebb vizek, patakok mentén létesült településnevek eredeti víznévvel, de már ritkábbak a középvizek nevével azonos helységnevek (pl. *Nyitra*, *Borsova* folyó és *Nagyorsova* település, *Kraszna*, *Eger*), a nagy folyónevek mellett pedig nem is alakultak ki ilyen településnevek.

3. A víznév > településnév változási irány bemutatása

3.1. Metonímia

1. A víznév – településnév helynévpárok közül először azokat mutatom be, amelyeknél a víznév az elsődleges, s metonimikus névátvitel teremtett belőlük helységnevet. A metonímia a jelentésbeli névalkotás speciális, leggyakoribb formája, „amely során a nyelv meglévő belső elemkészletét oly módon használják fel helynévként, hogy az új (helynévi) jelentés kialakulása az alaki szerkezet változása nélkül történik meg.” (HOFFMANN 1993: 91-92).

1.1. A belső keletkezésű egyrészes helynevek esetén leginkább **szemantikai tartalmuk** árulkodik arról, hogy eredetileg bizonyosan a vizet jelölték, s csak később vonódtak át a helységre is.

A víz gyakran kapott valamilyen jellemző tulajdonsága (mélysége, folyás sebességéből adódó hangja, színe stb.) alapján nevet. A Békés megyei *Ösvény* településnek (1320>437: *Ewswen*, Gy. 1: 505, 511) nevet adó *Ösvény* víznév (1301>437: *Ewswen*, Gy. 1: 505, 511) a m. *ösvény* '(gyalog)út' jelentésű főnévből való, és valószínűleg a víz ösvényhez hasonló, kanyargós voltára utalhatott. Az Erdélyi Fehér vármegyei *Vajas* ([+1018–38]/[1173–96]>409: *Vayas*, Gy. 1: 695, 729) és *Vajasd* (1299/369/570: *Vayosd*, Gy. 2: 100, 190) víznevek a magyar *vaj* főnévből képződtek, és olyan vízfolyást jelöltek, amelynek felszíne irizált, mert zsiradék úszott rajta. A *Vajas* (*1237: *Woyos*, Gy. 1: 732) és *Vajasd* (1238/296-301: *Woyasd*, Gy. 2: 190) településnevek e víznévből keletkezett másodlagos alakulatok. A Baranya megyei *Szekcső* (1332–5/PR.: *Zeuchew* [olv.: *Zekchew*], Gy. 1: 368, 383) patak (> *Szekcső* település [1200k.]/896 u.-ra: *Zecuseu*, Gy. 1: 382–3) neve a m. *szökik* ige gyakorító képzős *szökös* származékának folyamatos melléknévi igenevéből keletkezett. Etimológiailag azonos a *szöcske* < R. *szökcse* rovarnévvel. Valószínű, hogy a középkorban volt egy **szekcső* hangalakú és 'sebesen, fodrozva haladó víz, zuhatag', valamint 'gázló' jelentésű m. földrajzi köznévi, és ez vált jelentéshasadás útján helynévvé. Az Erdélyi Fehér vármegyei *Csergőd* (1320/550: *Chergeud*, Gy. 2: 100, 191) víznév a m. *csörög* ~ N. *csereg* 'csörgedezik; zörög' jelentésű ige folyamatos melléknévi igenevének (*csörgő* ~ *csergő*) -d képzős

származékából keletkezhetett. A *Csergőd* (1302: *Chergeud*, Gy. 2: 137) és (*Bolgár*)*csergőd* (1313: *Chergoud*, Gy. 2: 137) települések ugyancsak a víznévből lett másodlagos alakulatok. A Gömör megyei *Hangony* ([1200 k.]: *Hongun*, Gy. 2: 459, 503) folyó neve a m. *hang* főnév származéka. A víznév elsődleges volta mellett szól az is, hogy két település is ezt a nevet viseli a folyó mellett: *Hangony(völgye)* (1214: *Hongun*, Gy. 2: 503, 504), *Hangony(fő)* (1307: *Hangun*, Gy. 2: 505). *Kövesd* ([1290–91]: *Kuestd*, Gy. 1: 332) település arról a *Kövesd* (1252: *Cuest*, Gy. 1: 399) patakról (Baranya vm.) kaphatta a nevét, amely a m. *köves* melléknév *-d* képzős származéka, és arra utalhatott, hogy kövekkel volt tele a patakmeder.

Elnevezhették a vizet a benne élő víziállatok után is. A *Hód* (XIV./1282-re: *Hood*, Gy. 1: 858) tó neve talán a m. *hód* állatnévből keletkezett, és arra utalhatott, hogy hódok éltek a tóban. A *Hodos* (1326: *Hudus*, Gy. 1: 570, 625) pataknév szemantikai tartalma a *Hód* helynévhez hasonló, pusztán a morfológiai struktúrája más jellegű: a m. *hód* állatnév *-s* képzős származékaként keletkezett. A Csanád megyei *Hód* (1231: *Houd*, Gy. 1: 858–9) és Bihar megyei *Hodos* (1326: *Hudus*, Gy. 1: 625) települések a víznévről kaphatták nevüket.

Elsődleges víznévre utalhat, ha valamilyen növényt jelölő köznévi helynév alapja, ugyanis a patakok, kisebb vízfolyások gyakran a partjukat szegélyező növényfajtáról (főleg fákról, cserjékről) lettek elnevezve. Az *Alma* (+1183/326/363: ad *Almam*, Gy. 1: 270, 385) víznév (Baranya vm.) a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. Az *Alma* folyó nevéből kaphatta a nevét *Alma* (1211/252: *Alma*, Gy. 1: 270) település. E két helynév alakváltozatai közötti kapcsolatra is ugyanez a víznév > településnév reláció lehet érvényes: *Almás* (1009/+205–35//404: *Almas*, Gy. 1: 247, 270) víznév > *Almás* ([1093–95]: *Almas*, Gy. 1: 270) településnév. Az *Alma/Almás* folyó mellett létezik egy másik *Almás* (1338: *Almas*, Gy. 1: 270) nevű település is. A vízzel megegyező nevet viselő, a vízfolyás mentén található azonos nevű települések is a víznév elsődlegességét támasztják alá (lásd később részletesen is). A Doboka vármegyében folyó *Almás* ([1200 k.]: *Almas*, Gy. 2: 43, 59, 69, 94) patakról kaphatta nevét (*Híd*)*almás* (1298: *Almas*, Gy. 2: 58) település. Ugyanilyen irányú metonimikus névátvitel útján keletkezhetett a Bihar vármegyei *Almás* ([1200 k.]/896 u.-ra: *Almas*, Gy. 1: 569, 593) patak nevéből *Almás* (1234 k./XV.: *Almas*, Gy. 1: 593) település neve. A *Fás*

(1221/550: *Fas*, Gy. 1: 506, 514) mocsár (Békés vm.) neve a m. *fa* főnév -s képzős származékából való, és fával benőtt helyre utal. *Fás* (1350: *Faas*, Gy. 1: 501) helység a mocsárról kaphatta a nevét. *Gyógy* (1264: *Gyog*, Gy. 2: 162, 163) település (Erdélyi Fehér vármegye) arról a *Gyiógy* nevű (1303/400: *Gyog*, Gy. 2: 100, 163, 188) vízről vehette a nevét, amely a m. *dió* ~ R., N. *gyió* fanévnek a -gy képzős származéka. *Körtvélyes* (1138/329: *Kurtuelis*, Gy. 1: 897) halastó (Csongrád vm.) neve a m. R., N. *körtvély* 'körte' jelentésű főnév származéka, a tó környéke bizonyára vadkörtefával volt benőve. A tó mellett létesült *Körtvélyes* (1266: *Qurtuelus*, Gy. 1: 897) település neve másodlagos alakulat. A Borsod megyei *Nyárágy* ([1200 k.]/896-ra: *Naragy*, Gy. 1: 736, 751, 793, 798), a Baranya megyei *Szilvás* (1192/374/425: *Sciluas*, Gy. 1: 248, 392) és *Füzes* (1232: *Phizes*, Gy. 1: 248, 304, 306) víznév mindegyike a vízfolyás kísérvénnyezetéről kapta a nevét. A mellettük létesült települések *Nyárágy* (1238/377: *Narrag*, Gy. 1: 793), *Szilvás* (1192/374/425: *Sciluas*, Gy. 1: 392) és *Füzes* (1315: *Fyzess*, Gy. 1: 304) neve metonimikus alakulású. A Borsod megyei *Ostoros* ([1200 k.]/896-ra: *Ystoros*, Gy. 1: 736, 797) víznév talán nem a mai magyar *ostor* főnévből, hanem a feltételezett ómagyar homonimájából, egy **ostor* hangalakú és 'juharfa' jelentésű főnévből képződött. A juharfa hajlékony vesszőjéből ostor nyelet készítettek, ez magyarázza a névadást. A patak pedig azért kapta ezt a nevet, mert a partján ostornyélnek való cserje nőtt. A pataknévből keletkezett később *Ostoros* (1330/771: *Ostoros*, Gy. 1: 797) település neve.

A *Füzesd* (1256: *Fyzezth*, Gy. 1: 248, 304) víznév a *Füzes* helynév alakváltozata, a magyar *fűz* fanévnek -s és -d képzős származéka. A víznévvel megegyező *Füzesd* településnév (1256: *Fyzezth*, Gy. 1: 304) kronológiailag másodlagos.

A Bihar megyei *Száldobágy* (1347: *Zaldubagh*, Gy. 1: 665) patak neve a m. R. *száldob* 'hársfa' főnév származéka, s erről kapta a nevét *Száldobágy* (1226/550: *Scaldubag*, Gy. 1: 665) település.

A vizek elnevezésében nem ritka az sem, ha a folyópartot szegélyező más jellegzetes növények neve képezi a víznév alapját kiegészülve valamilyen képzővel. Egy növénynév -s képzős származékából keletkezett az Arad megyei *Füves* (1331: *Fyves*, Gy. 1: 163, 176) és az Abaúj megyében fekvő *Komlós* (1270/272: *Kumlovs*, Gy. 1: 83, 114) patak neve. Az ezen víznevekből létrejött *Füves* (1234/550: *Fiues*,

Gy. 1: 176) és *Komlós* (1270/272: *Cumlous*, Gy. 1: 114) települések neve a fentiekhez hasonlatosan másodlagos alakulat.

A Csanád megyei *Harangod* (1211: *Harrangud*, Gy. 1: 835, 858, 864) és az Erdélyi Fehér megyei *Lapád* (1299/369//787: *Lapad*, Gy. 2: 100, 174, 171) víznevek a *harang*, illetve a *lapu* növénynevből keletkeztek *-d* képzővel. A víznévből metonimikus alakulással keletkeztek a vizek mellett fekvő települések nevei: *Harangod* (1334–4/PR.: *Harangud*, Gy. 1: 858), *Lapád* ([1030-1038]>XV.: *Lapath*, Gy. 2: 171) és *Lapád* (1299/XIV: *Lapaad*, Gy. 2: 171). (Az utóbbi, azonos nevet viselő településekhez lásd a következő pontot)

1.2. Víznévi elsődlegességre utal az a tényező is, ha egy folyó mentén **több, a víznévvel megegyező nevet viselő település** fekszik. Az Abaúj megyei *Ida* (1247/331: *Yda*, Gy. 1: 92–3, 133, 138–9) folyónév etimológiája nem tisztázott, mégis valószínűsíthető az elsődlegessége, ugyanis a folyó mentén több ilyen nevű település is található: *(Nagy)ida* (1275: *Ida*, Gy. 1: 92), *(Kis)ida* (1280: *Ida*, Gy. 1: 93), ami ezt az elképzelést támogatja. Két település is ugyanazt a nevet viseli az előbb már említett Erdélyi Fehér megyében lévő *Csergőd* (1320/550: *Chergeud*, Gy. 2: 100, 191) patak mellett is: *Csergőd* (1302: *Chergeud*, Gy. 2: 137), *(Bolgár)csergőd* (1313: *Chergoud*, Gy. 2: 137), és ugyanezt tapasztaljuk a Gömör megyei *Hangony* ([1200 k.]: *Hongun*, Gy. 2: 459, 503) folyó mellett fekvő *Hangony(völgye)* (1214: *Hongun*, Gy. 2: 503, 504) és *Hangony(fő)* (1307: *Hangun*, Gy. 2: 505) helyek esetében is.

1.3. A víznév elsődlegessége abban az esetben is valószínűsíthető, ha a tulajdonnév egy **vízrajzi köznévből** keletkezett. A *Morotva* (+1092/+274//399: *Mortua*, Gy. 1: 864) nagy kiterjedésű mocsaras tó Csanád vármegye délnyugati részén a Harangod Tiszába ömlésének környékén. A helynév köznévi előzménye a m. *morotva*, amelynek jelentése 'halastó; valamely folyó holtága, medre' (TESz). Ez a víznév szolgált utóbb *Morotva* (+1092/+274//399: *Mortua*, Gy. 1: 864) település nevének alapjául.

1.4. A **vizek, folyók nagysága** is olyan kritérium lehet, amit fölhasználhatunk a víznév – településnév viszony kapcsán az elsődlegesség meghatározásában, hiszen a nagyobb vizek neve rendszerint jóval korábban keletkezett, mint a mellettük létrejövő helységek neve. A Győr megyei *Rába* (+1037/330: *Raba*, Gy. 2: 564, 578,

582, 589, 590, 606, 609, 610, 620) folyó esetében is ez játszott döntő szerepet a kronologikus sorrend megállapításában, tehát a víznév lehetett az elsődleges *Rába* (1269/274/392: *Raba*, Gy. 2: 620) helység nevével szemben. Ezt a feltételezést a helynevek első oklevélbeli megjelenése is alátámaszthatja, azonban az időrend – mivel az adatok fennmaradása valójában véletlenszerű – nem mindig használható az adott változási irány meghatározásakor, így csak óvatosan hagyatkozhatunk rá.

1.5. A belső keletkezésű, egyrészes víznevek között akadnak olyanok, amelyek eredetileg kétrészesek voltak (s ez az összetételi jelleg az ómagyar kor korai időszakában jórészt még tetten érhető), de az idők folyamán – általában valamely lexéma elhomályosulásával összefüggésben – olyan mértékben összeolvadt a két tag, hogy utólag nehéz bennük felfedezni az eredeti elemeket. Az ilyen helynevekre általánosan jellemző, hogy a 'víz' jelentésű alaptaghoz egy, a víz valamilyen tulajdonságát jelölő bővítmény járul. Ezeknél a neveknél tehát az egykori **lexikális szerkezet** és a **szemantikai tartalom** együttesen segít az elsődlegesség megállapításában. Az alábbi folyónevek esetében ugyanazon, a m. R. *jó* 'folyó' jelentésű alaptaggal alkotnak jelzős szerkezetet a különböző bővítmények: a m. *berek* 'ártéri erdő, ligeterdő' szó a *Berek-jó ~ Berettyó* (1213/550: *Beruchyön*, Gy. 1: 569, 668) víznévben, amely elsődleges alakulat a Bihar megyei *Berettyó* ([1162-72]/[1235-70]: *Berekis*, Gy. 1: 668) település nevével szemben. Még felismerhető a 'meleg' jelentésű *hő* szó a Bihar megyei *Hájó* patak középkori nevében, a *Hév-jó*-ban (1303/326: *Heuyo*, Gy. 1: 570, 672), amiről később a *Hájó* (1249: *Hewyo*, Gy. 1: 623) település a nevét kapta. A Doboka megyei *Sajó* (1332-5/Pp.Reg: *Soyo*, Gy. 2: 86) település pedig a *Sajó* (1228/378: *Soyou*, Gy. 2: 43, 86) folyóról lett elnevezve, amelyben a m. *só* szó szerepel előtagként.

A *Kajászó* (1271: *Keueozou*, Gy. 2: 389) patak (Fejér vm.) neve szintén elhomályosult összetétel, amelynek előtagjában a m. *kő* főnévnek a teljes töve, a *köve-* ~ R. *keve-*, vagy esetleg a belőle képzett m. R. *Kewe* személynév (lásd pl. 1138/1329: *Kewe* szn., ÁSz.) rejlik. Utótagja a m. *aszó* 'völgy, kiszáradt folyómeder' jelentésű szó (TESz). *Kajászó* ([1283k./450k.-re]: *Cuwe Azoa*, Gy. 2: 389) település neve egyértelműen másodlagos alakulat lehet.

1.6. A belső keletkezésű, máig világos szerkezetű kétrészes helynevekre ugyanúgy jellemző a vízrajzi alaptag és a tulajdonságot kifejező bővítmény. A

különbség abban mutatkozik meg, hogy ezekben a helynevekben manapság sem okoz nehézséget az egyes tagok elkülönítése. A településnevek ezen esetekben is másodlagosan, metonímiával jöttek létre. Az Erdélyi Fehér vármegyei *Hideg-víz* (1296/413: *Hydegvyz*, Gy. 2: 100) patakot feltehetően vizének feltűnően hideg voltáról nevezték el, s ez szolgált aztán alapul a mellette létesült település *Hidegvíz* (1296/413: *Hydegvyz*, Gy. 2: 198) elnevezéséhez. A Gömör megyei *Sebespatak* település (1318: *Sebuspo potok*, Gy. 2: 547) arról a *Sebes-patak*-ról (1291: *Sebuspotok*, Gy. 2: 457, 541, 547) lett elnevezve, amely a *sebes* 'gyors folyású' melléknévnek és a *patak* főnévnek az összetétele. *Kölesér* (*1138/329: *Kuleser*, Gy. 1: 636) település (Bihar vm.) pedig a *köles* növénynévnek és az *ér* 'lusta folyású, iszapos medrű folyóvíz' jelentésű főnévnek az összetételéből alakult *Köles-ér* (1329: *Kuleseer*, Gy. 1: 570, 604) folyóról kapta a nevét.

1.7. A jövevénynevek jelentős részét képezik a helyneveinknek. Ezen nevek esetében az átadó nyelvbéli funkció, a lexikális szerkezet és az etimológiai vizsgálat áll rendelkezésünkre annak eldöntéséhez, hogy az azonos település- és víznévi formák közül melyik keletkezhetett először. Az *Árva* (1287: *Arua*, Gy. 1: 195–6) víznév például valószínűleg **preszláv** ősiségű, és az ie. **er-* ~ **or-* 'megmozdul, megindul' jelentésű tő rejlik benne. A folyóról kapta nevét a későbbi Árva vármegye központja (1267: *Arwa*, Gy. 1: 195). A vízfolyás jellegzetességét rejti magában a Győr vármegyei *Rába* (+1037/330: *Raba*, Gy. 2: 564, 578, 582, 589, 590, 606, 609, 610, 620) folyó neve, amely kelta vagy venét, esetleg illír eredetű, s tövében bizonyára az indoeurópai 'sötétvöröses, barnás' jelentésű szó rejlik, amely a folyó színárnyalatára utalhatott. Két településnévhez is ez a folyó szolgált alapul: *Rába* (1269/274/392: *Raba*, Gy. 2: 620) és *Rábaj* (1234/392: *Rabay*, Gy. 2: 620). *Garam* (1225: *Goron*, Gy. 1: 441–2) település bizonyára a mellette folyó Bars vármegyei *Garam*-ról (1075/+124/+217: *Gran*, Gy. 1: 413, 425–6, 441, 443, 471, 478, 481, 489) kaphatta a nevét, hiszen a *Garam* azon nagy vizek közé tartozik, melyek neve a partjuk mentén létrejött településekenél sokkal korábban kialakult. Az Erdélyi Fehér megyei *Ompoly* (1299/369/571: *(Om)poy*, Gy. 2: 159) folyó neve (> *Ompoly* településnév, vö. 1271: *Onpoy*, Gy. 2: 159) egy dák eredetűnek látszó víznév, amelynek tövében talán az indoeurópai 'víz, folyó' jelentésű szó rejlik. Az Erdélyi Fehér vármegyében található *Ompolyica* (+1293/323>XIX.: *Ompoicza*, Gy. 2: 100)

patak neve az *Ompoly* víznévhez kapcsolt szláv képzővel keletkezhetett, s ebből jöhetett létre később az azonos településnév ([+1293/323]XVI.: *Ompoicza*, Gy. 2: 176).

A témám szempontjából számításba vehető átvett helynevek legnagyobb része ugyanakkor **szláv** eredetű. A belső keletkezésű víznevekhez hasonlóan ezeket is csoportosíthatjuk a névadás alapja szerint. A legtöbb jövevény víznévben a víz valamilyen tulajdonságát megnevező szó önállóan szerepel egyrészes helynevet alkotva.

A Borsod megyei *Vadna* (1281: *Wnna*, Gy. 1: 813) pataknevén tövében maga a szláv *voda* 'víz' rejlik, s így valószínűsíthető a *Vadna* (+1237/[1237–42]: *Wodna*, Gy. 1: 813) településnév másodlagossága.

Gyakran a vízfolyás hangját jellemző szó alkotta a víznév alapját. A Gömör megyei *Gortva* (1240: *Gorthoa*, Gy. 2: 459, 499) víznévben a szláv R. 'zörgés, csörgés' jelentésű szó, és az ugyancsak Gömör megyei *Rima* (1246/383: *Rima*, Gy. 2: 459, 548) folyó nevében az orosz 'üvölt, sír' jelentésű ige rejlik. *Gortva* (1240: *Gorthoa*, Gy. 2: 499) és *Rima* ([1272–90]: *Ryma*, Gy. 2: 539) települések ezen víznevek után kapták a nevüket.

A vízfolyás sebességére utaló szó is képezheti a víznév alapját. Ezt tapasztaljuk például a Baranya megyei *Szaporca* ([1177]/500 k.: *Supurkan*, Gy. 1: 380) településnek nevet adó *Szaporca* ([1177]/500 k.: *Supincza*, Gy. 1: 248, 324, 380) folyónév esetében is, amely talán egy déli szláv **Sporica*-ra megy vissza, s etimológiailag összetartozik a m. *szapora* szláv eredetijével. A szláv 'gyors, tiszta, átlátszó' jelentésű melléknév rejlik a Beszterce vidéki *Beszterce* (1288/390>394: *Bezterche*, Gy. 1: 558) folyó nevében, amelyből aztán a *Beszterce* (1241: *Byzturch*, Gy. 1: 557–8) településnév keletkezett.

A patakokat, folyókat sokszor vizük minőségéről, hőmérsékletéről nevezték el. *Tapolca* víz- és településnévi párok több helyen is előfordulnak (pl. Borsod, Esztergom, Gömör vármegyékben). A *Tapolca* (1294: *Taplycha*) pataknevén tkp. értelmében 'hévíz, meleg vizű forrás', ami arra enged következtetni, hogy ezen helynévpárok esetében mindig a víznév az elsődleges alakulat: Esztergom vm.: *Tapolca* (1294: *Taplycha*, Gy. 2: 259) folyónév > *Tapolca* (1290/XV: *Tapulcha*, Gy.

2: 285) településnév, Gömör vm.: *Tapolca* ([1235–43]/288: *Tapulcha*, Gy. 2: 458, 490) folyónév > *Tapolca* (1258/334: *Toplicha*, Gy. 2: 555) településnév, Borsod vm.: *Tapolca* ([1200 k.]/896-ra: *Topulucea*, Gy. 1: 736, 809) folyónév > *Tapolca* (1219/550: *Taplucia*, Gy. 1: 809) településnév. A Bereg megyei *Szolyva* (1270/272/476: *Zolua*, Gy. 1: 519, 549) pataknév a szláv 'só' jelentésű szó származékának látszik, ami a víz sós ízére utalhatott. Ez a víznév képezhette *Szolyva* (1263: *Zoloa*, Gy. 1: 549) település nevének alapját. A Gömör vármegyei *Szuha* (1294: *Zuha*, Gy. 2: 459, 554) folyó időszakos jellegét rejti a nevében, amely valószínűleg a szláv *Sucha* 'száraz, nyaranta kiszáradó (ti. folyó)' jelentésű név átvételeként került a magyarba. A víznév elsődlegességét az is alátámasztja, hogy a folyó mellett két település is ugyanazt a nevet viseli: *Szuha* (1278/281/386: *Zuha*, Gy. 2: 553, 554) és *Szuha(fő)* (1323: *Zwha*, Gy. 2: 554). A Bars vármegyei *Béla* (1228: *Bela*, Gy. 1: 433) patak neve a szláv 'fehér (víz)' jelentésű helynévből keletkezett névátvitellel. A *Béla* személynévvel való kapcsolat a víznév esetében nem tehető fel, így *Béla* (1228: *Bela*, Gy. 1: 433) település neve a másodlagos alakulat.

Ritkábban nevezték el a folyóvizet a partjuk vagy medrük milyensége alapján. A *Revisnye* ([1272]/272: *Riuisne*, Gy. 1: 197) patak neve például egy szlovák eredetű, 'tép, szakít' jelentésű szóból származhat, s etimológiailag talán összefüggésbe hozható a *Revistye* (1228: *Ryvchka*, Gy. 1: 469) víznévvel is. Mindkettő olyan vízmederre utal, amely mintegy fel van tépve, szaggatva. Az azonos nevű települések, az Árva vármegyei *Revisnye* (1272: *Riuisne*, Gy. 1: 197) és Bars vármegyei *Revistye* (1228: *Ryvchka*, Gy. 1: 469) valószínűleg másodlagos alakulatok a víznevekhez képest. Az Abaúj megyei *Gadna* (1320: *Ganna*, Gy. 1: 83) pataknév (> *Gadna* település, vö. 1320: *Ganna*, Gy. 1: 83) tövében az ősszláv 'féreg, kígyó' jelentésű szó rejlik, s ez valószínűleg a folyó kanyargó voltára utalt.

Növénynevek gyakran fordulnak elő szláv víznevekben is, hiszen sok vízfolyást arról a fafajtaról, cserjéről stb. neveznek el, amely a vízpartot szegélyezi. A belső keletkezésű helynevekhez hasonlóan itt is azokat a vízneveket említem először, amelyek nevében valamilyen fafajta megnevezése szerepel. Az Abaúj megyei *Ósva* (1270/272: *Ilsva*, Gy. 1: 39, 83) és a Gömör megyei *Jolsva* ([1235–43]/288: *Ylsva*, Gy. 2: 458, 490, 498) víznév etimológiailag összetartozik: mindkettő

a szláv R. 'égerfa' jelentésű szóból keletkezhetett. A víznevek szolgáltak utóbb az *Ósva* ([1272–90]: *Ilswa*, Gy. 1: 126) és a *Jolsva* (1271: *Elsua*, Gy. 2: 513) településnevek alapjául. *Liponok* ([1235–43]/288: *Lipulnuk*, Gy. 2: 458, 490, 523) patak (> *Liponok* település, vö. 1262/334: *Lyponuk*, Gy. 2: 523) neve a szláv 'hársas hely' jelentésű szóból keletkezett. Az *Orbó* (1282/285: *Vrbo*, Gy. 2: 100, 177) víznevétimológiája azonos a *Varbó* helynévével, amelynek tövében a szláv 'fűzfa' jelentésű szó rejlik, *Orbó* (1282/285: *Vrbo*, Gy. 2: 177) település (Erdélyi Fehér vármegye) neve valószínűleg a másodlagos alakulat. A Gömör megyei *Pogony* (1255/XV.: *Pogon*) patak (> *Pogony* település, vö. 1268/273: *Pogon*, Gy. 2: 534, 535) neve szláv eredetű, etimológiailag összetartozik a m. *pagony* 'fiatal, ritkás erdő' jelentésű szó szláv előzményével. A szláv 'bodzás, bodzafás' jelentésű szót rejtő Bars megyei *Bezenche* (1326: *Bezenche*, Gy. 1: 436) patakról kaphatta a nevét *Bezenche* (1326: *Bezenche*, Gy. 1: 436) település.

Találunk példát olyan szláv eredetű víznevekre is, amelyekben valamilyen más növényfajta neve szerepel. A Beszterce vármegyei *Lekence* ([1285]>356: *Lekench*a ~ *Lekunche*, Gy. 1: 553) pataknév tövében a szláv 'tündérrózsa, vízililiom' jelentésű szót találjuk, s ebből keletkezhetett később *Lekence* ([1285]>356: *Lekicench*a ~ *Lekunche*, Gy. 1: 561) település neve metonimikus névátvitellel. *Rohozsnica* (1283: *Rohosnicha*, Gy. 1: 469) település arról a Bars vármegyei *Rohozsnica* (1284: *Rasnicha*, Gy. 1: 414, 469) víznevről kapta a nevét, amely a szlovák *Rohožnica* átvétele, és valószínűleg az összsláv 'gyékény, nádtippán, nád' jelentésű szóból származik. A Bars vármegyei *Zsikva* (1075/+124/+217: *Sikua*, Gy. 1: 489) víznevétimológiája azonos a *Zsitvá-éval*, s attól *tv* > *kv* elhasonulással különült el. Eszerint a helynév alapszava a szláv 'rozs, búza' jelentésű szó, és a *Zsikva* (1075/+124/+217: *Sikua*, Gy. 1: 489) településnek a folyó adta a nevét.

Állatok, főleg víziállatok neve is előfordul a víznevekben. A Borsod megyei *Rakaca* (1249: *Rococha*, Gy. 1: 735, 802) pataknév előzménye egy 'Rákos-patak' értelmű szláv **Rakovica* helynév. Ebben az esetben tehát az átadó nyelvbéli funkció is segítséget nyújt ahhoz, hogy megállapíthassuk *Rakaca* (1273>435: *Rakocha*, Gy. 1: 802) település nevének másodlagosságát. A Bereg vármegyei *Szernye* (+?1248/393: *Scerneue*, Gy. 1: 519, 537) víznevét tövében talán a szláv 'öz' jelentésű

szó rejlik, ami feltehetően arra utalhatott, hogy a folyóhoz feltűnően sok őz járt inni. *Szernye* (1338: *Zerne*, Gy. 1: 519) települést erről a patakról nevezhették el.

Egy szláv folyónév átvétele lehet a Borsod megyei *Bódva* ([1200 k.]/896-ra: *Buldua*, Gy. 1: 40, 98, 735, 759–61, 764, 802, 804) víznév (> *Boldva* település, vö. 1249: *Buldua*, Gy. 1: 760), amelyet némelyek egy szláv 'gödör' jelentésű főnévre próbálnak visszavezetni. A Csongrád megyei *Kurca* (1075/+124/+217: *Curice*, Gy. 1: 881, 900) folyó neve a szláv nyelvi **Kurica* átvétele. A keleti szlávoktól lakott területen hat folyót hívnak így. Ez is alátámasztja azt a feltételezést, miszerint *Kurca* (1193–6/216: *Curta*, Gy. 1: 881) település neve a másodlagos kronológiailag.

A szlávban egyrészes helynévként keletkezett névformák mellett olyan kétrészes víznévi átvételre is akad példa, amelyek utóbb települések nevévé is lettek. A Bereg megyei *Csarnavoda* (1270/272>393: *Churnawoda*, Gy. 1: 543–4) patak neve például egy szláv 'fekete víz' jelentésű helynév átvételéből keletkezett, s ez a víznév képezte *Csarnavoda* (1299/435: *Charnawoda*, Gy. 1: 536) település nevének alapját. A kétrészes víznevek a szláv nyelvben eleve ritkábbak, így nem is meglepő, hogy e helyütt is csupán ezt a példát említhetjük meg.

Nemcsak szláv eredetű jövevénynevekre van azonban példa az azonos víznév – településnév párok körében. Ezek többségére jellemző, hogy a víznévi fő a víz, folyó, vízfolyás szavak idegen megfelelőjét rejti magában. A Baranya megyei *Okor* (+1183/326/363: *Okur*, Gy. 1: 248, 341, 351, 371, 375, 382, 384, 387, 389, 390) folyó neve az oszmán *akar* 'folyó, folyékony', *akarsu* 'folyóvíz, vízfolyás' jelentésű szavakra vezethető vissza, a bizonyára venét eredetű latin *Szerém* (1307: *Zerem*, Gy. 1: 708) víznévben (Bodrog vm.) az ie. **ser-mo-* 'folyó' rejlik. Bizonyára másodlagosak tehát kronológiailag az ezen víznevekhez tartozó településnévi párok: *Okor* (1257: *Okur*, Gy. 1: 341) és *Szerém* (+1015/+158//403/PR.: *Sirmia*, Gy. 1: 720).

3.2. Szintagmatikus szerkesztés

1. „A szintagmatikus szerkesztéssel alkotott nevek (...) mindkét tagja valamiféle információt ad a helynév denotátumáról, tehát funkcionális jegyet kifejező névrésznek tekintendő. Ebből következően szintagmatikus szerkesztés útján mindig kétrészes helynév jön létre.” (HOFFMANN 1993: 70). Szintagmatikus szerkesztés jellemző továbbá BÍRÓ FERENC (1999) szerint a másodlagos, alaptaggal létrejött nevekre, a másodlagos, vízrajzi köznévi alaptagú nevekre és a harmadlagos, további névdifferenciálódással keletkezett nevekre.

A szintagmatikus szerkesztésű helynevekben a víznevek valamilyen alaptag melletti bővítésként vagy jelzős szerkezet alaptagjaként jelennek meg. Bővítésményi részt képeznek a víznevek olyan másodlagos víznevekben, amelyek az előtagok által jelölt egészeknek a részei (*Berettyó/ér, Dióéri/főcsatorna*). Más helynevekben (pl. település, létesítmény, vízvételi hely, erdő) az előtag utalhat a vízfolyásokhoz való közelségre (*Maros/vár, Nyitra/szeg*). Jelzős szerkezetű helynevek általában a nagyobb vizek egységekre tagolásakor keletkeznek, hiszen az előtag mindig az adott szakasz jellemző tulajdonságát (méret, állapot, folyás jellegzetessége) fejezi ki (pl. [*Kis*]/*Ilosva* és [*Nagy*]/*Ilosva* Bereg vármegyében). Bővítésményi helyzetben sokkal produktívabbak a víznevek, mint a szintagmák alaprészeként.

1.1. A szintagmatikus szerkesztéssel létrejött településnevekre kevesebb példát találunk a víznév – településnév viszonylatban, mint a metonimikus névátvitel útján kialakult helységnevekben. Eredeti víznévre utal, ha a víz mellett a *fő* 'forrás, eredet' és a *tő* 'torkolat' jelentésű, valamint a *mellék* szavakkal összetett helységneveket találunk. Rendszerint a víznévi elem etimológiája, szemantikai tartalma is hozzájárul a víznévi elsődlegesség megállapításához. Ezt tapasztaljuk a Borsod megyei *Árok* ([1067 k.]/267: *Aruk*, Gy. 1: 736, 806, 807), a Baranya megyei *Alma* (+1183/326/363: *Almam*, Gy. 1: 270, 385) és a Baranya megyei *Gyűrű* (1192/374/425: *Gyreu*, Gy. 1: 248, 288) víznevek esetében. (Az utóbbi folyónév a 'vörösgyűrű' jelentésű *gyűrű* növénynevből alakult.) Az ezen vízfolyások torkolatánál, illetve mellett létrejövő települések *Ároktő* (+1194/[1230 k.]: *Aructeu*, Gy. 1: 753), *Almamellék* (1492: *Almamellek*, Gy. 1: 270), *Almatöve* (+1183/326/363:

Almatui) és *Gyűrűfő* (1332–5/PR.: *Korofiev ~ Kyrewf ~ Syrofen*, Gy. 1: 312) neve szintagmatikus szerkesztéssel alakult.

A Bihar vármegyei *Almás* ([1200 k.]/896 u.-ra: *Almas*, Gy. 1: 569, 593) patak (> *Almásmonostora* település, vö. [1291–94]: *Almasmunustura*, Gy. 1: 593) neve a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. A település nevében a víznévi jelző a patakhoz való közelségre utal.

A *tő, fő* vagy *mellék* utótag kapcsolódhat kétrészes víznévhez is. A Borsod megyei *Hejő* ([1200 k.]/896-ra: *Heuyou*, Gy. 1: 736, 772) víznév például egy elhomályosult (de a korai ómagyar korban talán még világos szerkezettel bír) összetételből áll: a 'meleg, melegség' jelentésű *hő ~ hév* előtagból és a R. *jó* 'folyó' jelentésű utótagból (lásd előbb is), s ebből a víznévből keletkezik utóbb *Hejőtő* (1292: *Heyeuteu*, Gy. 1: 776) település neve.

Jövevénynevekhez is kapcsolódtak magyar földrajzi köznévi névrészek. Ezeknél szintén fontos szerepet játszik az etimológia, amely nagy segítséget nyújt a helynévpárok vizsgálatában. A Gömör vármegyei *Gortva* (1240: *Gorthoa*, Gy. 2: 459, 499) patak (> *Gortvatő* település, vö. 1326: *Gurtuatu*, Gy. 2: 547) neve talán egy szláv R. 'zörgés, csörgés' jelentésű víznévre megy vissza. A Bihar megyei *Körös* (1075/+124/+217: *Crys*, Gy. 1: 493, 505) egy honfoglalás előtti ősiségű folyónév. Végső forrása egy dák 'fekete' jelentésű szó lehetett. Ebből a névből keletkeztek a *Körösőfő* (1276: *Crysfev*, Gy. 1: 637) és a *Körösözeg* ([1289]: *Keressceg*, Gy. 1: 637) településnevek. Ez utóbbi helynév utótagja arra utalhat, hogy a helység a folyó egyik kanyarulatában, szögletében helyezkedett el. Valószínűleg így keletkezhetett *Nyitraszeg* (1321/323: *Nytrazeg*, Gy. 1: 464) település neve is a Bars vármegyei *Nyitra* (1075/+124/+217: *Nitra*, Gy. 1: 414, 435, 465) folyó nevéből, amelynek a forrása egy germán **Nitrahwa* lehetett, és előtagjában bizonyára az ie. **neid-* ~ **nid-* 'folyik, áramlik' jelentésű *tő*, az utótagban pedig a gót *ahva* 'folyó, víz' jelentésű szó rejlik. A Csanád megyei *Maros* ([1077–95]>347: *Morus*, Gy. 1: 178, 179, 186, 187, 188, 240, 498, 835, 842, 849, 854, 865) egy ősi indoeurópai folyónév, amely az 'állóvíz, tenger, tó' jelentésű szó egyik származékából keletkezhetett. A víznévből alakult *Marosvár* ([XIV.]/1000 u.-ra: in *urbe Morisena ~ Moroswar*, Gy. 1: 850–1) nevet egy település és egy vár is viselte.

1.2. Elsődleges víznévből úgy is keletkezhet településnév, hogy a változatlan víznévi alakhoz egy jelzői szerepű elem járul. Így kaphatta a nevét két település is Erdélyi Fehér vármegyében az *Árkos* (1310: *Arkus*, Gy. 2: 100) nevű vízfolyásról. Eredetileg mindkettőt *Árkos*-nak nevezték, de a későbbiekben kaptak egy-egy megkülönböztető szerepű jelzői előtagot az egyértelmű azonosítás érdekében: *Oláhárkos* (1310: *Olaharcus*, Gy. 2: 131), *Szászárkos* (1310: *Arkus Saxonicalis*, Gy. 2: 131). Valószínűleg ugyanebből az okból kifolyólag lett *Kisida* (1331>358: *Kyus-Ida*, Gy. 1: 93) és *Nagyida* ([1330 k.]: *Noghyda*, Gy. 1: 92) az *Ida* (1247/331: *Yda*, Gy. 1: 92–3, 133, 138–9) folyó mellett fekvő Abaúj vármegyei települések neve. A Borsod megyei *Nyárágy* ([1200 k.]/896-ra: *Naragy*, Gy. 1: 736, 751, 793, 798) pataknev a m. *nyár* 'nyárfa' főnév származéka. *Barátinyárágy* (1323: *Barathynarag*, Gy. 1: 793) település a patakról kapta a nevét, elsődlegesen *Nyárágy* alakban, azaz metonímiával.

1.3. Az a névfejlődési folyamat, amelyben egy helynév birtokos jelzős kapcsolatot alkot a *pataka* vízrajzi köznévvvel, nem ritka a korai ómagyar korban. Az ilyen szerkezetű nevek kétféle keletkezési folyamatra utalhatnak. Az elsődleges egyrészes víznév bővíthetett kiegészüléssel (pl. *Szik-aszó* 'víz' > *Szikszo pataka* 'víz'), illetve az elsődleges településnévhez is kapcsolódhatott a földrajzi köznévv (pl. *Szikszo* 'település' > *Szikszo pataka* 'víz'), ezzel segítve a helységnev – víznév homonímiájának a megszüntetését. Az alábbiakban olyan helynévpárokat mutatok be, amelyek arról tanúskodnak, hogy az egyszerű víznévből metonimikus névátvitellel településnév keletkezett, majd a homonímia feloldása miatt a víznév kiegészült egy vízrajzi köznévi utótaggal. Az egyszerű víznév elsődlegességét a hiányzó okleveles adatok miatt főleg a szemantikai, etimológiai tényezők támasztják alá.

Az Abaúj megyei *Gerbec* (*1229/550: *Gurbuc*, Gy. 1: 87) helységnev és *Gerbec pataka* (1324/377: *Gurbuchepotaka*, Gy. 1: 87, 152) víznév között valószínűleg a településen átfolyó víz *Gerbec* névformája az elsődleges, majd ebből alakult ki metonimikus névadással a helység neve, illetve kiegészüléssel a patak másodlagos *Gerbec pataka* neve. Azonban TÓTH VALÉRIA megjegyzi, hogy „kedvelt névadási eszköznek tarthatjuk a vm. É-i részén a víznek a vele kapcsolatban álló település nevével való megjelölését. Ez a víz- és a településnév esetleges fordított

kapcsolatát is lehetővé teszi.” (TÓTH 2001: 63). A fentiek alapján tehát nem állíthatjuk teljes bizonyossággal, hogy a víznév volt az elsődleges. *Gerbec* helynév mindazonáltal szláv eredetű, és valószínűleg a szláv ’gyertyán’ jelentésű fanévből keletkezett, ami talán megerősítheti a víznév kronológiai elsőbbségét.

Az Abaúj megyei *Szikszo* (1307>398: *Zykzow*, Gy. 1: 147) település neve egy elhomályosult összetétel, amelynek az előtagja a *szik* ~ *szék* ’mocsár, mocsaras hely; szikes talajú vízmeder’, utótagja az *aszó* ’időszakos vízfolyás’ földrajzi köznévi (TESz.). A jelentéséből következően a név eredetileg vizet jelölhetett, ez a név vonódott át a település nevére. A *Szikszo pataka* (1302>344: *Zekzoupathaka*, Gy. 1: 41, 77) víznév ezek alapján kétféleképpen keletkezhetett: kiegészüléssel az elsődleges víznévből, vagy a másodlagos településnévhez kapcsolt *pataka* köznévi által, azaz szintagmatikus szerkesztés révén.

A Borsod megyében folyó *Varbó pataka* (1303/352//450: *Warbopathaka*, Gy. 1: 735, 815) víznév *Varbó* előtagja szláv eredetű, és tövében a szláv ’fűzfa’ jelentésű szó rejlik. Ez az etimológia alátámaszthatja azt a feltevést, hogy létezhetett egy *Varbó* víznév, s ebből jött létre metonimikusan *Varbó* (1303/352//450: *Warbo*, Gy. 1: 815) település neve (lásd előbb is), amiből szintagmatikus szerkesztés révén keletkezett a *Varbó pataka* víznév.

Talán az előbbi folyamat mehetett végbe az Abaúj megyei *Fúzi-patak* (1317/409: *Fizyepatak*, Gy. 1: 148) esetében is: egy elsődleges *Fúzi* víznévből jöhetett létre *Fúzi* (+1262/[XIV.]: *Fizy*, Gy. 1: 158) település neve, s ebből keletkezhetett a másodlagos *Fúzi-patak* víznév. Az eredeti víznév arra utalhatott, hogy a patak partján sok fűzfa állt.

4. A településnév > víznév változási irány bemutatása

A dolgozatom témájához kapcsolódó szakirodalmi munkákat megvizsgálva megállapítottam, hogy a kutatók körében egységes vélemény alakult ki abban a tekintetben, hogy azonos víz- és településnevek esetén nagyobb a valószínűsége a víznévi elsődlegességnek, és a fordított irányú településnév > víznév változás ritkaságnak minősül. Az eddigiekben bemutatott névpárok esetében valóban a víznév lehetett kronológiailag az első alakulat, amit különböző érvek alapján tudunk valószínűsíteni, számos alkalommal azonban – mint azt az elkövetkezendőkben látni fogjuk – az ellenkező változási folyamat mehetett végbe.

4.1. Metonímia

Dolgozatom előző részéhez hasonlóan a településnév > víznév változás bemutatását is a **metonimikus névátvitelekkel** kezdem. Nemcsak a település kaphatta ugyanis a nevét arról a folyóról vagy tóról, amely mellett települt. Éppígy elnevezhették a vizeket is azokról a településekről, ahol azok eredtek, vagy amely mellett elfolytak. Ezekben az esetekben természetesen kisebb vizekről, patakokról van szó, hiszen – ahogy már korábban említettem – a nagyobb folyók neve sokkal régebben keletkezett, mint a partjuk mentén létrejött települések neve.

1. A településnév elsődlegességének megállapításában a **személynévi alap** a legfontosabb tényező. A személynevekre ugyanis jellemző, hogy főleg a településnevek létrehozásában játszottak szerepet, vizek, folyóvizek elnevezésében sokkal kevésbé releváns tényezők.

A Gömör vármegyei *Bást* (1280: *Bast*, Gy. 2: 484) település neve szolgált névadási alapul a *Bást* (1341/347: *Basth*, Gy. 2: 459, 485) víznévhez (a településnév személynévi alapszavához vö. +1135: *Bas* szn., ÁSz.). Bár a *Borsova* ([1270–72]>295: *Borsua*, Gy. 1: 519, 531, 533) Bereg vármegye egyik fő folyója, mégis a településnév szolgálhatott névadási alapul a víznévhez, hiszen egykor az egész vármegye ezt a nevet viselte, s így már könnyebben elképzelhető, hogy az ott folyó vizet is erről nevezték el. „Lehetnek olyan területneveink, amelyek víznévi párhuzamok ellenére is eredetileg abba a nagy tájnévi kategóriába tartoznak,

amelyeknek létrejöttében folyóvizek nevének egyáltalán nem is volt indukáló szerepe.” (BENKŐ 1998b: 184). *Borsova* ([1200 k.]/903-ra: *Borsoa*, Gy. 1: 534–5) település neve a m. *bors* főnévvel etimológiailag azonos m. R. *Borsu* személynévből (vö. 1200: *Borsu* szn., ÁSz.) alakulhatott, tulajdonképpeni értelme ’Bors birtoka, Borsé’. A Baranya megyei *Bő* (1341: *Beu*, Gy. 1: 248) település (> *Bő* folyó, vö. [+1077–95]>+158//403/PR.: *Bul*, Gy. 1: 248) nevének alapjául szolgáló személynév (vö. 1237-1240: *Bul* szn., ÁSz.) etimológiailag azonos a török eredetű, s elsődlegesen bizonyára *’nemzetségfő’ jelentésű m. *bő* köznévvvel. Az Erdélyi Fehér vármegyei *Enyed* (1293/293-301: *Enud*, Gy. 2: 141) település neve pusztá személynévből keletkezett magyar névadással (vö. 1232: *Enud* szn., ÁSz.), s valószínűleg ez szolgált névadási alapul *Enyed* (1299/XIV.: *Enyd*, Gy. 2: 141) folyó nevéhez. Van azonban a folyó mentén még egy *Enyed* (1332-5/Pp. Reg.: *Enyd*, Gy. 2: 141) nevű település, amelyet *Felenyed* néven is emlegetnek. A személynévi származtatás tehát a településnév elsődlegessége mellett tanúskodik, azonban az a tény, hogy ugyanazon folyó mellett két település is ugyanazt a nevet viseli, esetleg arra is utalhat (hacsak nem felbontódási folyamat áll a háttérben), hogy a víz neve korábban keletkezhetett. Az Erdélyi Fehér megyei *Gáld* (1280/453: *Gald*, Gy. 2: 160) település (> *Gáld* folyó, vö. 1299/369/570: *Gald*, Gy. 2: 100, 160, 190) neve a m. *Gál* (vö. 1237-1240: *Gal* szn., ÁSz.) személynévnek a kicsinyítő-becéző képzős származéka. Az Abaúj megyei *Nyésta* (1255: *Neste*, Gy. 1: 125) település (> *Nyésta* 1256: *Neste*, Gy. 1: 125 patak) nevének alapjául szolgáló női személynév (vö. 1251: *Neste* szn., ÁSz.) a m. *nyest* állatnévnek a származéka. A szintén Abaúj megyei *Pocsaj* (1255: *Pochey*, Gy. 1: 132) település (> *Pocsaj* 1256: *Pochey*, Gy. 1: 132 patak) neve bizonytalan eredetű, némelyek szerint korábbi **Pócsai* (tkp. értelme ’Pócsa földje, birtoka’) névalakból keletkezett, s így a m. *Pál* személynév származékai (vö. 1255: *Pochey* szn., ÁSz.) közé tartozik. A Gömör vármegyei *Recske* (1346>351: *Rekche*, Gy. 2: 518) település (vö. 1299/1299: *Rechke* szn., ÁSz.) szolgálhatott névadási alapul *Recske* (1232/347: *Rekche*, Gy. 2: 458, 515, 538) patak nevéhez. A vizet *Recske pataka* (1323: *Rechkepothoka*, Gy. 2: 458, 516, 538) néven is említik, ez bizonyára annak köszönhető, hogy a településnév – víznév homonímia miatt a víznév kiegészült egy vízrajzi könévvvel.

Az előzőekhez hasonló alakulásmóddal számolhatunk az alábbi helynevekben is: a Csongrád megyei *Alpár* (1075/+124/+217: *Alpar*, Gy. 1: 890) település (vö. 1279: *Alpar* szn., ÁSz.) > *Alpár* (1075/+124/+217: *Alpar*, Gy. 1: 890) folyó, a Fejér vármegyei *Csór* (+1055[1325k.]: *Chour*, Gy. 2: 357) település (vö. 1279>1436: *Choor* szn., ÁSz.) > *Csór* (1330: *Choor*, Gy. 2: 357) patak, az Erdélyi Fehér vármegyei *Gambuc* (1296: *Gumbuch*, Gy. 2: 160) település (vö. 1296: *Gumbuch* szn., ÁSz.) > *Gambuc* (1296: *Gumbuch*, Gy. 2: 161) patak, a Borsod vármegyei *Kács* ([1200 k.]/896-ra: *Casu*, Gy. 1: 778) település (vö. 1138/1329: *Casu* szn., ÁSz.) > *Kács* (1339: *Kaach*, Gy. 1: 778) patak, a Baranya vármegyei *Kopács* (1212/397>399: *Kopach*, Gy. 1: 328) település (vö. [1091]/ Krón XIV: *Kopulch* szn., ÁSz.) > *Kopács* (1299: *Kopach*, Gy. 1: 328–9) mocsár, a Baranya vármegyei *Senye* (1323: *Sene*, Gy. 1: 377) település (vö. 1138/1329: *Sene* szn., ÁSz.) > *Senye* (1323: *Sene*, Gy. 1: 312, 377) folyó, a Bars vármegyei *Ladomér* (1335: *Ladomar*, Gy. 1: 456) település (vö. 1211: *Lodimir* szn., ÁSz.) > *Ladoméra* (1075/+124/+217: *Radmera*, Gy. 1: 425, 456) patak, a Bereg vármegyei *Bótrágy* (1270/272/476: *Boltrag*, Gy. 1: 535) település > *Bótrágy* (1270/272//580: *Boltrag*, Gy. 1: 544) patak, a Gömör vármegyei *Dobsina* (1330/417/XVIII: *Dobschina*, Gy. 2: 495) település (vö. 1263: *Dobsa* szn., ÁSz.) > *Dobsina* (1320/358: *Dupsina*, Gy. 2: 457, 494, 557) folyó, a Bars vármegyei *Hecse* (+1209/XVII.: *Hecze*, Gy. 1: 434) település (vö. 1269/1397: *Hecha* szn., ÁSz.) > *Hecse* (1234/364: *Hecha*, Gy. 1: 447, 476) patak, a Baranya vármegyei *Karán* (1234–70: *Karan*, Gy. 1: 247) település > *Karán* (1313: *Karan*, Gy. 1: 247, 385) víznév, a Baranya vármegyei *Matucsina* (+1228/383/407: *Motuchyna*, Gy. 1: 340) település > *Matucsina* (+1228/383/407: *Matuchyna*, Gy. 1: 274) patak, a Baranya vármegyei *Nekcse* (+1228/383/407: *Nekche*, Gy. 1: 346) település (vö. 1296: *Nehche* szn., ÁSz.) > *Nekcse* (+1228/383/407: *Nekche*, Gy. 1: 273–4) patak, a Békés vármegyei *Szerep* (1219/550: *Scerep*, Gy. 1: 514) település (vö. 1200: *Zerep* szn., ÁSz.) > *Szerep* ([1200 k.]/896 u.-ra: *Zerep*, Gy. 1: 493, 514) mocsár.

2. Gyakran keletkezett településnév az **ott lakók törzsi vagy etnikai hovatartozásának** motivációját felhasználva. Az ilyen típusú homonimikus helynévpárok esetén bizonyosan a víznév a másodlagos alakulat. Efféle homonim viszonyra azonban alig-alig találunk adatokat. Ezt látjuk ugyanakkor például a Gömör vármegyei *Kesző* (1232>347: *Kezew*, Gy. 2: 515) településből alakult *Kesző*

vízfolyás (vö. 1232>347: *Kezu*, Gy. 2: 458, 515, 516, 518) esetében, ahol a település neve az ómagyar *Keszi* törzsnévből keletkezett, s Keszi törzsbeliak települését jelöli.

A fenti kategóriával szoros rokonságba állítható a helynévpárok azon típusa, amelyben a településnévnek valamilyen **mesterséget megnevező köznévi** az alapja, ami legtöbbször a település lakóinak főbb foglalkozását jelölte. A Bihar vármegyei *Ökrös* (1344: *Vkrus*, Gy. 1: 630) település (> *Ökrös* patak, vö. 1344: *Vkrus*, Gy. 1: 630) neve a m. *ökrös* 'ökrökkel foglalkozó, rendelkező, ökröket tartó' jelentésű melléknévből keletkezett. A lakók bizonyára főként állattenyésztéssel foglalkoztak, s erre utal az elnevezés.

A m. R. *bocsár* 'kádár, pohárnok' foglalkozásnév az alapja az Erdélyi Fehér vármegyei *Bocsárd* (1238/290-301: *Buchad*, Gy. 2: 134) település nevének, amelyből *Bocsár* (1299/369/571: *Buchar*, Gy. 2: 100, 159) folyó neve metonimikus névadással keletkezett.

3. Egy települést elnevezhettek az ott található **jellegzetes építményről** is. Az Abaúj vármegyei *Monaj* (1311: *Monay*, Gy. 1: 120) település (*Monaj* patak, vö. 1256: *Monay*, Gy. 1: 120, 125, 132) neve bizonyára a m. *malom* főnév birtokos személyranggal ellátott R., N. *molna* ~ *móna* ~ *mona* változatából alakult *-i* ~ *-j* képzővel. A helynév köznévi alapja arra utalhatott, hogy a településnek volt egy malma. A *malom* szó szerepelhet ugyan víznevben – főleg előtagként állva –, de BENKŐ LORÁND szerint a *-j*, *-aj* ~ *-ej* képzős forma főleg településnevekben jelenik meg, víznevekre ez a morfológiai struktúra nem jellemző (BENKŐ 1998b: 184).

4. A település környékének **földrajzi jellegzetessége** is szolgálhatott névadási alapul az egyes helynevekben. A Bodrog vármegyei *Segesd* (+1092/+274//399: *Segusd*, Gy. 1: 727) település neve a m. R. *seg* ~ *ség* 'domb' jelentésű főnévből keletkezett *-s* és *-d* képzővel. Az elnevezés arra utal, hogy *Segesd* dombos környéken keletkezett. Az itt található állóvíz a településről kapta a *Segesd* (1055: *Segisti*, Gy. 1: 727) nevet.

A Borsod megyei *Telekes* (1272/303: *Telekus*, Gy. 1: 811) település (> *Telekes* patak, vö. 1298/390: *Thelekus*, Gy. 1: 785, 811) neve bizonyára a 'szántásra alkalmas, trágyázott föld' értelemben használt m. *telek* főnév származéka, ami arra utal, hogy jó minőségű volt a föld azon a vidéken, ahol a helység kialakult.

A Győr vármegyei *Árpás* (1086: *Arpas*, Gy. 2: 578) település nevének kialakulása vitatott, a leginkább elfogadható nézet szerint a helység neve a m. *árpa* 'egy gabonafajta' jelentésű főnév -s helységnévképzői funkciójú képzős származéka. Az elnevezés arra utalhatott, hogy az itt termelt árpával készített malátával adózott a falu. A növénynévi elem ellenére a településnév elsődlegessége valószínűsíthető, hiszen ebben az esetben olyan növény neve jelenik meg a helynévben, amely nem őshonos hazánkban, nem termett vadon, csak termesztéssel terjedt el. Az itt folyó patakot tehát a településről nevezhették el *Árpás*-nak (1086: *Arpas*, Gy. 2: 578, 579).

5. Idegen eredetű helynevek átvételével is keletkeztek olyan településnevek, amelyek vizek elnevezéséhez szolgáltak névadási alapul. A korábbi példákhoz hasonlóan főként az etimológiai vizsgálat nyújthat segítséget ezen helynevek esetén a kronológiai sorrend megállapításában. A szláv eredetű *Rudnok* (1255: *Rodnuk*, Gy. 1: 136) település (Abaúj vm.) neve például ebbe a kategóriába tartozik, mivel tövében az ósszláv 'vörös', 'érc' jelentésű szó rejlik, ami arra utal, hogy érclelőhely lehetett a település környékén. A helység határában folyó patak a településről kapta a *Rudnok* (+1263/+264: *Rodnuk*, Gy. 1: 40, 118, 136) nevet.

Etimológiai vizsgálat szükséges ahhoz is, hogy az Abaúj megyei *Garadna* települést ebbe a kategóriába soroljuk, hiszen ez a helynév szláv eredetű, s tövében a déli szláv 'vár' jelentésű szó rejlik. Bizonyára a településnév volt az alapja *Garadna* (1234/243: *Grathna*, Gy. 1: 41, 84, 150) patak nevének. A patak mellett azonban két azonos nevű települést is találunk: *Garadna* (1234/243: *Gradna*, Gy. 1: 84, 132) és *Garadna* (1259: *Granna*, Gy. 1: 84–5), ami mindenképpen elgondolkodtató a településnév elsődlegességének vonatkozásában.

4.2. Szintagmatikus szerkesztés

A településnevekből leggyakrabban a **szintaktikai szerkezet megváltozásával** keletkeznek víznevek, mégpedig a ***pataka* utótag hozzáadásával**. BENKŐ LORÁND (1998a) a Székelyföldön végzett kutatásai alapján azt írja, hogy a közepes nagyságú vizek jelentős része a rendszerint a felső folyásánál fekvő helységről kapott nevet visel. Ezek a nevek kétféleképpen alakultak:

1. helynév + *i* melléknévképző + *patak* (pl. *Bask-i-patak*)

2. helynév + *patak* + *a* (pl. *Balajt pataka*)

Ugyanígy keletkezhetett sok kisebb patak, ér, vízfolyás neve is, amelyek elég jelentéktelennek számítottak ahhoz, hogy nem minden térképeken voltak feltüntetve, és ma sokszor már az azonosításuk is lehetetlen. Az efféle vízfolyások névadásában a legkézenfekvőbb megoldás az volt, ha arról a helységről nevezik el őket, amelynek a határában folytak, vagy ahol eredtek.

1. A továbbiakban először azokat a neveket mutatom be, amelyek **településnévből és a *pataka*** birtokos személyjellel ellátott vízrajzi köznévből keletkeztek szintagmatikus szerkesztéssel. A víznévhez kiindulásul szolgáló helységnevek igen gyakran valamely személynévből jöttek létre (a személynévi alapszóhoz lásd FNESz., ÁSz.). A Borsod vármegyei *Damak* (1279/312: *Domok*, Gy. 1: 768) település például valószínűleg a *Domokos* (vö. 1230/1342: *Damaka* szn., ÁSz.) személynév kicsinyítő-becéző alakjából keletkezett, s erről a helységről kapta *Damak pataka* (1279/312: *Domokpotoka*, Gy. 1: 768–9) a nevét. A Doboka vármegyei *Gyula* (1307: *Gyula*, Gy. 2: 71) település (> *Gyula pataka* patak, vö. 1307: *Gyulapothaka*, Gy. 2: 44, 71) nevének alapját képező m. *Gyula* személynév (vö. [895]/KronKomp: *Gyula* szn., ÁSz.) olyan török méltóságnévre megy vissza, amely az ótörök 'fáklya' jelentésű főnévvel tartozik össze. A Gömör vármegyei *Csákány* (1295/315: *Chakan*, Gy. 2: 489) településnév pusztán személynévből keletkezett magyar névadással. A helynév alapjául szolgáló személynév (vö. 1225: *Chakan* szn., ÁSz.) valószínűleg török eredetű, s etimológiailag azonos a m. *csákány* főnév előzményével. A *Csákány pataka* (1283/353: *Chakanpataka*, Gy. 2: 459, 489, 558) vízfolyás *Csákány* településen folyik át, s róla vette a nevét.

A fent bemutatott módon jöttek létre az alábbi településnevekből is a víznevek: a Borsod vármegyei *Balajt* (1263>349/393: *Balahth*, Gy. 1: 755) település (vö. +1082/XIII: *Bala* szn., ÁSz.) > *Balajt pataka* (1332: *Boluhthpataka*, Gy. 1: 755, 762, 763), a Bihar vármegyei *Bályok* (1213/550: *Baluc*, Gy. 1: 597) település (vö. 1290: *Balak* szn., ÁSz.) > *Bályok pataka* (1327: *Balukpathaka*, Gy. 1: 671) víznév, a Bihar vármegyei *Cécke* (1256/284//572: *Chetka*, Gy. 1: 606) település (vö. 1226: *Chete* szn., ÁSz.) > *Cécke pataka* (1341: *Cechkepotoka*, Gy. 1: 606) patak, a Bihar vármegyei *Esküllő* (1335: *Uskeleu*, Gy. 1: 615) település > *Esküllő pataka* (1341: *Wskuleupataka*, Gy. 1: 615) patak, az Abaúj megyei *Gönyű* (1268: *Gvnyv*, Gy. 1: 89–

90) település (vö. 1055: *Gunu* szn., ÁSz.) > *Gönyű pataka* (1255: *Gunupotoka*, Gy. 1: 75, 89) víznév, a Borsod vármegyei *Mile* (1283>405: *Myle*, Gy. 1: 788) település (vö. 1260: *Myle* szn., ÁSz.) > *Mile pataka* (1283/464: *Milepothoka*, Gy. 1: 788) patak, az Erdélyi Fehér vármegyei *Ózd* (1332: *Owzd*, Gy. 2: 178) település > *Ózd pataka* (1339/344/448: *Ozd pataka*, Gy. 2: 99) vízfolyás, a Bars vármegyei *Lüle* (1226: *Lyvla*, Gy. 1: 459) település > *Lüle pataka* (1299/324: *Luepataka*, Gy. 1: 414, 468) víznév, a Gömör vármegyei *Málé* (1255/358: *Malee*, Gy. 2: 525) település > *Málé pataka* (1255/358: *Malee pathaka*, Gy. 2: 458, 525) víznév, a Gömör vármegyei *Orogvány* (1291: *Orohuan*, Gy. 2: 530) település > *Orogvány pataka* (1336: *Vrhuuanpataka*, Gy. 2: 458, 532) patak, a Gömör vármegyei *Rás* (1266/283: *Raas*, Gy. 2: 538, 545) település (vö. 1270: *Raas* szn., ÁSz.) > *Rás pataka* (1334: *Raaspataka*, Gy. 2: 459, 538) víznév, a Borsod vármegyei *Tardona* ([1240]: *Turduna*, Gy. 1: 810) település (vö. 1240: *Turduna* szn., ÁSz.) > *Tardona pataka* ([1240]: *Turduna potoka*, Gy. 1: 735, 811) víznév.

A településnév + *pataka* szerkezet alapját olyan helységnév is képezte, amely nem személynévre, hanem valamilyen köznévre vagy helynévre vezethető vissza, amely az adott helység jellemző sajátosságát jelölhette. Az Abaúj megyei *Bocsárd* (+?1232/384/393: *Bolchart*, Gy. 1: 69) település (> *Bocsárd pataka* patak, vö. 1327: *Bolchardpataka*, Gy. 1: 39, 69) neve például a m. R. *bocsár* 'kádár, pohárnok' foglalkozásnévből keletkezett, ami arra utal, hogy sok helybélinek ez volt a foglalkozása. A Gömör vármegyei *Kesző* (1232>347: *Kezew*, Gy. 2: 515) település (> *Kesző pataka* patak, vö. 1232>347: *Kezupataka*, Gy. 2: 458, 515) neve az ómagyar *Keszi* törzsnévből keletkezett. A Gömör vármegyei *Szentkirály* (1300/370/386: *Zenthkyral*, Gy. 2: 551) település valószínűleg a helyi templom védőszentjéről, Szent Istvánról kaphatta a nevét. Ez a helységnév képezte *Szentkirály pataka* (1300/370/386: *Zenthkiralpataka*, Gy. 2: 458, 551) vízfolyás nevének alapját. A Gömör vármegyei *Ragály* (1216/387: *Rogas*, Gy. 2: 537) település neve szláv eredetű, s alapszava a szláv 'szarv' jelentésű szó. E név képezte a *Ragály pataka* (1335: *Ragalp(at)aka*, Gy. 2: 459, 537) vízfolyás nevének az alapját. A Gömör vármegyei *Szelce* (1341: *Scelche*, Gy. 2: 550) település (> *Szelce pataka* patak, vö. 1240: *Zelchepothoka*, Gy. 2: 499, 550) neve ugyancsak szláv eredetű, s köznévi előzménye a szlovák N. 'major' < R. 'kis falu' jelentésű szó lehet.

2. Az adatbázisomban mindössze egyetlen **településnév + -i melléknévképző + patak vízrajzi köznévi** szerkezetű helynév található. A településnév > víznév viszonyban ez a névadási szokás tehát közel sem volt olyan elterjedt, mint az előző típus. Az Abaúj vármegyei *Bask* (1322>358: *Bosk*, Gy. 1: 61) település neve pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással (vö. 1279/1356: *Bask* szn., ÁSz.), s ebből jött létre a *Baski-patak* (1330: *Boskypotok*, Gy. 1: 67, 85) víznév.

3. A **településnév + patak vízrajzi köznévi** szerkezetű helynév szintén ritkábban fordul elő, mint a birtokos személyjeles típus, hiszen az adatbázisomban csupán egy helynév képviseli ezt a típust: az Abaúj vármegyei *Bölzse* (+?1232/384/393, 1257: *Bilsa*, Gy. 1: 72) település (vö. 1221/1324: *Belsei* szn., ÁSz.) szolgált névadási alapul *Bölzse-patak* (1317: *Belsepatak*, Gy. 1: 39, 72, 148) nevéhez.

4. Településnevekből ugyanakkor nemcsak a *pataka* utótaggal összekapcsolódva jöttek létre másodlagos víznevek, hanem más **vízrajzi köznévi utótaggal** (*tó, ér, víz, sár*) is. Az ezen víznevek alapját képező településnevek leggyakrabban szintén személynévből keletkeztek magyar névadással. Szerkezetük alapján két csoportra oszthatjuk az efféle helynévpárokat. Az egyik csoportba a településnév + vízrajzi köznévi (alapalakban) szerkezeti felépítésű helynevek tartoznak. A Győr megyei *Kóny* (1220: *Coun*, Gy. 2: 605) településnév talán egy szláv eredetű személynévből keletkezett. Az ezen helységnevből keletkezett *Kóny vejsze* (1228/491: *Counwezy*, Gy. 2: 564, 605, 606) víznév egy régi magyar szót őrzött meg. A *vejsze* itt halastavat jelöl, illetve mocsárban azt a helyet, ahol halászni lehet (TESz). Meg kell ugyanakkor azt is jegyeznünk, hogy halászóhelyeket nem ritkán neveznek meg személynevekről, aki az adott hely halászójogának birtokosa volt. Ez esetleg a *Kóny vejsze* személynévi előtagját is megengedi. Ilyen változásokat szemléltetnek az alábbi helynévpárok is: a Csongrád megyei *Csany* (1075/+124/+217: *C(hon)u*, v. ~ *Chonu*, Gy. 1: 893) település (vö. 1228/1491: *Chon* szn., ÁSz.) > *Csany-tó* (1075/+124/+217: *Cunutou*, Gy. 1: 893) állóvíz, a Békés megyei *Kamut* (1295/423: *Kamawlth*, Gy. 1: 508) település > *Kamut-ér* (1295/423: *Kamawlther*, Gy. 1: 508, 510) patak, a Bihar vármegyei *Szakál* (1284/410: *Zakal*, Gy. 1: 663) település (vö. 1280: *Zakalus* szn., ÁSz.) > *Szakál-ér* (1284/410: *Zakal er*,

Gy. 1: 608, 663) vízfolyás, a Csongrád vármegyei *Ug* (1330: *Vgh*, Gy. 1: 906) település > *Ug-ér* (1075/+124/+217: *Huger*, Gy. 1: 899, 906) vízfolyás.

A településnév + birtokos személyjellel ellátott vízrajzi köznévi szerkezetű helynevek alkotják a másik csoportot. Ezt szemléltetik a következő helynévpárok: a Gömör vármegyei *Kecső* (1272/303: *Kucheu*, Gy. 2: 514) település > *Kecső vize* (1295/315: *Kechewyzy*, Gy. 2: 459, 514, 530) vízfolyás, a Békés vármegyei *Torda* (*1221/550: *Tdan* [olv: *Torda*], Gy. 1: 514) település (vö. [1132]/KrónKomp: *Turda* szn., *ÁSz.*) > *Torda sara* ([1330 k.]: *Tordasara*, Gy. 1: 493, 514–5) mocsár, a Csongrád megyei *Halász* (1261/271: *Halaz*, Gy. 1: 896) település > *Halász tava* (1261/271: *Halasztoua*, Gy. 1: 896) víznév.

A Bars vármegyei *Zseliz* ([1272–90]: *Selyz*, Gy. 1: 488) településnév és az ebből keletkezett *Zselizi-sár* (1274: *Selyzy sar*, Gy. 1: 413, 488) víznév egyik csoportba sem sorolható be, így a településnév + *i* melléknévképző + vízrajzi köznévi szerkezetű helynévpár újabb csoportot képez.

5. Bizonytalan változási irányú helynévpárok

Dolgozatom eddigi fejezeteiben azon helynévpárokkal foglalkoztam, amelyekről elegendő adat (szemantikai tartalom, etimológia, szerkezeti felépítés, időrend stb.) áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy nagy valószínűséggel megállapíthassuk a településnévi – víznévi párok egyikének elsődlegességét. Számos olyan helynévpár létezik azonban, amelyek vizsgálata során annyira csekély információ lehet csak a birtokunkban, ami legtöbbször csupán feltételezésekhez elegendő.

A **belső eredetű helynevek** esetén könnyebb megállapítani a szemantikai tartalmat, sokszor azonban ez még nem elég annak eldöntéséhez, hogy a víznév vagy a településnév alapját képezte-e az adott köznévi-tulajdonnévi elem. Az Erdélyi Fehér vármegyei *Székes* helynév eredete nincs tisztázva. Keletkezhetett személynévből is, de származhat a m. N. *szék* 'időszakos vízállás' jelentésű szóból is. Az előbbi feltételezés esetén *Székes* ([1290-95]: *Scekes*, Gy. 2: 185) település neve, utóbbi alapján *Székes* ([1290-95]: *Scekes*, Gy. 2: 185) patak neve születhetett korábban.

A **jövevénynevek** vizsgálata során nehezebb a kutató dolga, hiszen ezeknél számos esetben csak bizonytalan feltételezésekre támaszkodhat a helynevek eredetét illetően. Az Abaúj vármegyei *Bózsva* helynév eredete például nincs kielégítően tisztázva, talán a m. *Bors* személynév (vö. [1071]/KronKomp: *Bors* szn., ÁSz.) szláv származéka rejlik benne. Ha elfogadjuk ezt a feltevést, akkor bizonyára *Bózsva* (+1264/324: *Borsua*, Gy. 1: 71) település neve keletkezett korábban. A helynévi eredet tisztázatlansága miatt azonban éppígy feltehető – a víz méretét figyelembe véve – a *Bózsva* (+1264/324: *Borsoa* ~ *Bursua*, Gy. 1: 40, 71) patak nevének elsődlegessége is.

Szemléletes példa erre a helynévtípusra a Baranya vármegyei *Daróc* (+1264/[XIV.]: *Drauch*, Gy. 1: 296) település neve, amelynek köznévi előzménye a szláv eredetű m. R. *daróc* lehetett. Ez az elnevezés olyan vadászokat takart, akiknek a vadbörnyúzás, szíjhasítás és kürtnek való vadtulokszarv-levétel a feladata. A *Daróc*-nak hívott településeken királyi szolgálatban álló darócok laktak. A helynév szemantikai tartalma tehát településnév > víznév változásra utal. Ha megvizsgáljuk a

település helyzetét a folyóhoz képest, azt látjuk, hogy *Daróc* a *Daróca* (1212/397/405: *Drausa*, Gy. 1: 249, 328) torkolatánál fekszik, s így kétségesse válik az előbbi állítás helyessége. Abban az esetben szokás a vizet a településről elnevezni, ha az az érintett település közelében ered, tehát ha a település a folyóvíz forrása mellett fekszik. *Daróc* helység pozícióját tekintve tehát a víznév > településnév irányú változást tekinthetjük valószínűbbnek. Az elsődlegesnek vélt *Daróca* víznév egy déli szláv *Dravica* (tkp. 'Kis-Dráva') < : *Drava* 'Dráva' folyónév átvételéből származik.

A Gömör vármegyei *Kálosa* helynév bizonyára szláv eredetű, tövében az ősszláv 'sár' jelentésű szó rejlik. Más felfogás szerint abból a magyar személynévből keletkezett, amelyből a *Kalocsa* helynév is (vö. 1273: *Kolocha* szn., ÁSz.). Ha a köznévi eredetet vesszük alapul, akkor a *Kálosa* (1247/383: *Calysa*, Gy. 2: 459, 513) víznevet gyaníthatjuk az elsődlegesnek, a másik esetben viszont a *Kálosa* (1247/366>423: *Calsa*, Gy. 2: 513) településnév tűnik az eredetinek.

Akadnak olyan helynevek is, amelyek eredete oly mértékben nincs tisztázva, hogy létezik egy (vagy több) **belső eredetre** utaló és egy (vagy több) **idegen eredetre** utaló feltételezés is, amelyek egymás mellett élnek. A Borsod megyei *Lászó* helynév esetében talán *Lászó* (1272/303: *Lazou*, Gy. 1: 785) patak neve keletkezett korábban, s ebből jött létre később *Lászó* (1298>381: *Lazow*, Gy. 1: 785) település neve, ha elfogadjuk azt a feltevést, hogy a helynév egy korábbi **Lóaszó*-ból rántódott össze, s a m. *ló* és *aszó* 'időszakos vízfolyás, szárazpatak' jelentésű szó rejlik benne. A helynév származhat azonban egy szláv *Vlasov* helynév átvételéből is, s így már bizonytalanná válik a víznév elsődlegessége, hiszen az *-ov* végződésben birtoklást kifejező képzőt láthatunk, amely településnevek létrehozásában játszik aktív szerepet a szláv nyelvekben.

Néhány helynév esetében még ennyi adat sem áll rendelkezésünkre a vizsgálat során, sőt több ízben sokszor még azt sem lehet egyértelműen eldönteni, milyen eredetű az adott helynév. Ezt szemlélteti a Baranya megyei *Danóc* (+1015/+158//403/PR.: *Clunouz* ~ *Donouz*, Gy. 1: 248, 331) vízfolyás és *Danóc* ([+1235]/350/404: *Donouch*, Gy. 1: 296) település vagy a Gömör megyei *Rozlozsna* (1243/335: *Rososna*, Gy. 2: 457, 533, 540) folyó és *Rozlozsna* (1258/334: *Ruzyzna*, Gy. 2: 540) település példája is.

6. Összegzés

A vizsgált helynevek történeti elsődlegességének megállapításakor mindenképpen figyelembe kell vennünk a nevek etimológiai előzményét és alapszavuk szemantikáját is. Bizonyosan a vízről nevezhették el a települést, ha a víznév alapja a vízfolyás valamilyen jellemző tulajdonságát kifejező szó (pl. az Erdélyi Fehér vármegyei *Csergőd* víznév esetében a vízfolyás hangját jellemző szó). Elsődleges víznevet feltételezhetünk, ha analógiával tudjuk bizonyítani, hogy a víznév máshol is felbukkan (pl. a Csongrád megyei *Kurca* folyónév, amellyel hat folyót illetnek a keleti szlávoktól lakott területeken). A víznév keletkezhetett korábban, ha több azonos nevű helység fekszik a víz mellett (pl. az Abaúj megyei *Ida* folyó mentén fekvő *(Nagy)ida* és *(Kis)ida* település. Ha egy település nevében a *-fő*, *-tő* köznévi szerepel, szintén elsődleges víznévre következtethetünk (pl. a Baranya megyei *Gyűrű* víznév és *Gyűrűfő* településnév. Bizonyosak lehetünk a víznévi kronológiai elsőbbség megállapításában akkor is, ha nagyobb folyók és a mellettük fekvő azonos nevű település viszonyát vizsgáljuk (pl. a Győr megyei *Rába* folyó és *Rába* település).

Óvatosan kell eljárunk a növények nevével alakult helynevek vizsgálatánál, hiszen a jellegzetes élőlények neve egyaránt szerepet kaphatott a vizek és a települések elnevezésében is. A Baranya megyei *Füzes* víznév például a vízfolyás kísérőnövényzetének nevét rejti, míg a Győr vármegyei *Árpás* település neve a m. *árpa* növénynév származéka, kronológiailag mégis a településnév az elsődleges alakulat.

Az azonos víz- és településnevek kronológiai elsődlegességének vizsgálatakor bizonyosan megállapíthatjuk, hogy a településnév keletkezett korábban, ha a helynév személynévből alakult (pl. az Erdélyi Fehér vármegyei *Enyed* településnév). Az etnikai hovatartozást kifejező köznévből származó településnév és az azonos víznév viszonyában szintén a településnevet tekinthetjük korábbi keletkezésűnek (pl. a Gömör vármegyei *Kesző* település). A helységnév elsőbbségét igazoló tény az is, ha a településnév valamilyen mesterséget megnevező köznévből ered (pl. a Bihar vármegyei *Ökrös* település). Ha a településnévben egy a településre jellemző építmény megnevezését fedezzük fel, akkor biztosak lehetünk abban, hogy

az azonos nevet viselő víznév másodlagosan kapta a nevét a településről (pl. az Abaúj vármegyei *Monaj* településnév arra utal, hogy a településnek volt egy malma). Nagy bizonyossággal állíthatjuk, hogy a településnév az elsődleges alakulat kronológiailag, ha valamilyen domborzati jellegzetességet kifejező köznévi elem található a helynévben (pl. a Bodrog vármegyei *Segesd* település nevéből arra következtethetünk, hogy a település dombos vidéken keletkezett).

Nehezebb a kutató dolga azon helynevek esetében, amelyek helynév + vízrajzi köznév (+ birtokos személyrag) szerkezetűek. A vízrajzi köznév kapcsolódhat ugyanis mind a településnévhez, mind a víznévhez, s számos esetben az a funkciója, hogy segítse a víznévi – településnévi homonímia megszüntetését. A Gömör vármegyei *Csákány* településnév például személynévből keletkezett, s ebből jött létre később a víznév a *pataka* utótag hozzáadásával. Az Abaúj megyei *Gerbec pataka* esetében viszont az etimológiát figyelembe véve a *Gerbec* víznév keletkezhetett először, ami később kiegészült a *pataka* utótaggal a homonimikus helynévpárok megszüntetése miatt.

A bemutatott adatok alapján megállapíthatjuk, hogy nagy számú példát tudunk felsorolni a víznév → településnév névátvitelre, de számos alkalommal ment végbe a fordított irányú folyamat is. Ennek fényében levonhatjuk a következtetést, hogy az azonos településnevek és víznevek vizsgálatánál feltételezhetjük a helységnév másodlagosságát, ugyanakkor mindenre kiterjedő figyelemmel és pontossággal kell elemeznünk és kutatnunk az adott helynév történetét, életét, etimológiáját, mert könnyen előfordulhat, hogy a víznév a másodlagos alakulat.

Irodalomjegyzék

- ÁSz. = FEHÉRTÓI KATALIN (2004), *Árpád-kori személynévtár (1000-1301)*. Bp.
- BENKŐ LORÁND (1947), Víz- és helységneveink viszonyához. *MNy.* 43: 259-263.
- BENKŐ LORÁND (1967, 1970, 1976),.
- BENKŐ LORÁND (1993), Megjegyzések víznevekről (Adalékok a székelység történetéhez). *NÉ.* 15: 50-56.
- BENKŐ LORÁND (1998a), A székelyföldi szláv eredetű víznevek kérdéséhez. *MNy.* 44: 95-101.
- BENKŐ LORÁND (1998b), Megjegyzések a Begej névhez (Adalék táj- és vízneveink viszonyához). In: *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Szerk. BENKŐ LORÁND. Bp. 178-185.
- BENKŐ LORÁND (1998c), Kézd. In: *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Szerk. BENKŐ LORÁND. Bp. 149.
- BENKŐ LORÁND (1998d), A Kisszamos völgyének név- és településtörténetéhez (Vízszamos és Szamosfalva). In: *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Szerk. BENKŐ LORÁND. Bp. 151-155.
- BÉNYEI ÁGNES-PETHŐ GERGELY (1998), *Az Árpád-kori Győr vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése*. Debrecen.
- BÍRÓ FERENC (1999), Víznevek hatása Körösladány helynévrendszerére. *NÉ.* 21: 36-42.
- FNESz. = KISS LAJOS (1988), *Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II*. Bp.
- Gy. = GYÖRFFY GYÖRGY (1966, 1987), *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I-II*. Bp.
- HOFFMANN ISTVÁN (1993), *Helynevek nyelvi elemzése*. Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN-RÁCZ ANITA-TÓTH VALÉRIA (1997), *Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból I*. Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN-RÁCZ ANITA-TÓTH VALÉRIA (1999), *Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból II*. Debrecen.
- KISS LAJOS (1991), Víz-, hegy- és völgynevek a középkori Heves megyéből. *MNy.* 87: 73-75.
- KISS LAJOS (1999), *Történeti vizsgálatok a földrajzi nevek körében*. Piliscsaba.

PÓCZOS RITA (2001), *Az Árpád-kori Borsod és Bodrog vármegye településneveinek nyelvészeti elemzése*. Debrecen.

TESz. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I-III*. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Bp. 1967, 1970, 1976.

TÓTH VALÉRIA (2001), *Az Árpád-kori Abaúj és Bars vármegye helyneveinek történeti-etimológiai szótára*. Debrecen.

Melléklet I.

A víznév > településnév változási irány bemutatása

Metonímia

Alma 'a Dráva bal oldali mellékvize, egy részen határfolyás Baranya vm. Ny-i szélén' +1183/326/363: ad *Almam* (Gy. 1: 270, 385), +1183/326/363, 1302 (A. 1: 45), 1313, 1330 (A. 2: 469): *Alma*, fl. (Gy. 1: 270, 384–5), +[1205–35]/350/404: *Olma*, fl. (Gy. 1: 247, 270).

Az *Almás* < : R. *Alma* helynév a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. (FNESz. Küküllőalmás)

Alma 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma folyó mellett' 1211/252, 1244/295/384, 1247, 1260/342, [1260], [1275], [1290 k.], 1323>344: *Alma* (Gy. 1: 270). Alakváltozata **Almás**.

Almás 'Doboka vm. Ny-i szélén folyó, a Nagy-Szamosba ömlő patak' [1200 k.], 1334/335 [2a], 1336, 1350 [2a]: *Almas*, fl. (Gy. 2: 43, 59, 69, 94). Doboka vm.

Az *Almás* < : R. *Alma* helynév a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. (FNESz. Küküllőalmás)

Almás 'település Magyarzombortól É-ra' 1298: *Almas*, v., 1332-5/Pp.Reg.: *Pomerium*, de (Gy.II.58). Doboka vm.

Almás 'a Dráva bal oldali mellékvize, egy részen határfolyás Baranya vm. Ny-i szélén' 1009/+205–35//404: usque ad aquam *Almas* (DHA. 58, Gy. 1: 247, 270).

Az *Almás* < : R. *Alma* helynév a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. (FNESz. Küküllőalmás)

Almás 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma folyó mellett' [1093–95]: *Almas*, pr. (DHA. 300).

Almás 'a Dráva bal oldali mellékvize, egy részen határfolyás Baranya vm. Ny-i szélén' 1009/+205–35//404: usque ad aquam *Almas* (DHA. 58, Gy. 1: 247, 270).

Az *Almás* < : R. *Alma* helynév a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. (FNESz. Küküllőalmás)

Almás 'település Baranya vm. középső részén Kémestől É-ra' 1338: *Almas* (Gy. 1: 270).

Almás 'Bihar vm. DK-i részén eredő, Kolozs és Doboka vm.-n átfolyó patak, a Szamos mellékvize' [1200 k.]/896 u.-ra, 1341: *Almas*, fl. (Gy. 1: 569, 593, A. 4: 146, Kniezsa, ErdVízn. 15).

Az *Almás* < : R. *Alma* helynév a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. (FNESz. Küküllőalmás)

Almás 'település és monostor Bihar vm. DK-i részén az Almás patak mellett' 1234 k./XV., 1238 P./PR., 1249, 1295, 1298 (EH. 43, Entz 1994: 131), 1332–7/PR.: *Almas*, t., v., 1294/458, 1320: *Almask* (Gy. 1: 593). **Almásmonostora** néven is említik.

Árva 'a Vág jobb oldali mellékvize, Árva vm. fő folyója' 1287, 1316: *Arua*, fl. (Gy. 1: 195–6), 1323: *Arwa*, fl. (Gy. 1: 192, 195).

A helynév talán preszláv ősiségű, és az ie. *er- ~ *or- 'megmozdul, -indul' jelentésű tő rejlik benne. A folyóról kapta nevét az árvai uradalom, majd a későbbi Árva vm. központja. (FNESz. Árva)

Árva 'település és vár Árva vm. D-i részén, az Árva folyó mellett, a vm. központja' 1267, 1323, 1323/324, 1331, 1333, 1347, 1347 (Str. 3: 649), 1348 (Reviczky 6): *Arwa*, p., castr., 1272, +?1314, 1316, 1325, 1330: *Arua*, [1279–90], 1307/342, 1319>391, 1322/XVI., 1348 (Reviczky 5): *Arva*, *1291/292>353: *Arina* [f: *Ariua*], 1323: *Araua*, 1326: *Arawa*, 1328/PR.: *Anva* [f: *Arwa*] | **Lat.** +?1314: *Orauia*, 1325: in *Arauiam*, 1332–7/PR.: *Arauia* ~ *Arania* (Gy. 1: 195).

Berek-jó ~ Berettyó 'Kraszna vm.-ben eredő, Bihar vm. É-i részét átszelő, jobb felől a Sebes-Körösbe torkolló folyó' 1213/550: *Beruchyon* [f: *Beruchyoun*] (Gy. 1: 569, 668) ~ *Beruchyio* (Gy. 1: 569), 1219/550: *Berucio* (Gy. 1: 569), 1229/550: *Beruciou* (Gy. 1: 639), [1249–55]/270, 1270: *Berkyo* (EO. 1: 210, Bp. 1: 109), 1255/300 k.: *Berykiou* (Gy. 1: 569, 613, 643, 654, 658), 1270 (EO. 1: 288), [1300 k.], 1308/313/425, 1326 (J. 16), 1329, 1334 (J. 279), 1337 (EH. 835), 1337/453 (A. 3: 428), 1341 (Z. 1: 603): *Berekyo*, fl. (Gy. 1: 615, 618, 639), 1271: *Berukyov*, aqua (Gy. 1: 569, 618), 1278: *Berrukio* (Gy. 1: 569, 616), 127[8]: *Berek-iou* (Gy. 1: 569, 659), 1291/293: *Berkyov* (Gy. 1: 569, 639), 1300, 1310: *Berukyoun*, fl. (Gy. 1: 571, 616, 636), 1308/313/425, 1322/338, 1323, 1327: *Berukyio*, fl. (Gy. 1: 571, 592, 600, 604, 617, 652, 655, 672), 1310: *Burukyio*, fl. (Gy. 1: 616).

A helynév a m. *berek* 'ártéri erdő, ligeterdő' és a m. *R. jó* 'folyó' összetétele. (FNESz. Berettyó)

Berekjó 'település és monostor Bihar vm. ÉK-i részén a Berettyó mellett' [1162–72]/[1235–70]/326>[1729–41] (DHA. 303), [1235–70]/326>[1729–41]: *Berekis* [f: *Berekio*], mon., 1213/550: *Beruchyio* ~ *Beruchyoun* [f: *Beruchyoun*], 1219/550: *Berucio* ~ *Berucyo* (Gy. 1: 668).

Beszterce 'a Szamos bal oldali vízrendszeréhez tartozó folyó Erdélyben, Doboka vm.-ben és Beszterce vidékén' 1288/390>394: *Bezterche*, fl. (Gy. 1: 558) | **Lat.** 1243/344: *Byztricia*, aqua (Gy. 1: 553, 557).

A helynév szláv eredetű, tövében a szláv 'gyors, tiszta, átlátszó' jelentésű melléknév rejlik. (FNESz. Beszterce)

Beszterce 'település Beszterce vidéke középső részén a Beszterce folyó partján, a vidék központja' 1241: *Byzturch*, 1241, 1246: *Bistriche* (EH. 129), 1264/PR.: *Bistische*, t., v., [1264 k.]: *Bisterka* (Gy. 1: 557–8), 1274: *Byszerche* (EH. 129), 1274: *Byzt(er)ce*, [1286]/290/291, [1289]/290 (EO. 1: 446), 1290/291, 1291: *Byzturche*, 1287, 1295, 1311/314, 1314, 1317, 1331, 1332: *Bezterce*, 1285 (EH. 129), [1291–92] (EO. 1: 500), [1293–313]: *Bysterche*, 1295, 1310: *Byzterce*, 1303: *Hystrice* [f: *Bystrice*], 1309: *Bysterci* ~ *Bextriza*, 1309, 1349 (EH. 129): *Bysterce*, [1311–13]: *Besterce*, 1316: *Besterceae*, loc., 1320/XVIII.?: *Beszter(cze)*, 1322/323>428: *Beztherce*, [1325–29]: *Besterche*, 1330: *Bezturche*, 1331: *Bystricze*, 1336: *Byztrice* (Gy. 1: 557–8), 1344: *Beztreche* (EH. 129) | **Lat.** 1243/344, 1331, 1334, 1345 (EH. 129): *Byztricia*, t. (Gy. 1: 557–8), [1285]>356: *Bistriciensis* (EO. 1: 420), [1285 u.]>356: *Bystricyensis* (EO. 1: 420), 1308: *Bystricensis*, 1318, 1331, 1332–6/PR., 1334: *Bystricia*, 1332–6/PR.: *Bystricensis* ~ *Bystriciensis* ~ *Pystriciensis*, 1332–6/PR., 1349 (EH. 129): *Bistricia*, 1334: *Byztricie* ~ *Byztriciensem* ~ *Byztriciensium* (Gy. 1: 557–8), 1350: *Bistercia* (EH. 129).

Bezence 'Bars vm.-ben Bezence település határában említett patak' 1326: *Bezenche*, fl. (Gy. 1: 436).

Az azonos település- és víznév közül a feltehetőleg elsődleges víznév szláv eredetű, tkp. értelmé 'bodzás, bodzafás'. (FNESz. Szénásfalu)

Bezenche 'település Bars vm. ÉK-i részén a Garam bal partján' 1326: *Bezenche*, p. (Gy. 1: 436)

Bódva 'Torna vm.-ben eredő, Abaúj vm.-t Jászó környékén átszelő, a Sajóba Borsod vm. területén ömlő patak' [1200 k.]/896-ra, 1249, 1255, [1262]>262, 1295, 1312: *Buldua*, fl., aqua (Gy. 1: 40, 98, 735, 759–61, 764, 802, 804), 1203: iuxta *Buldvam* (Gy. 1: 40, 98, 760), 1317: *Boldva* (RDES. 2: 104, Kiss L., TörtVizsg. 77), 1317, 1323/390: *Boldua*, fl., flum. (Gy. 1: 95, 130), 1331: *Boldoua*, fl. (Gy. 1: 100), 1334: *Boldwa*, fl. (Gy. 1: 763).

A víznév egy szláv folyónév átvétele lehet. Némelyek egy szláv 'gödör' jelentésű fn.-re próbálják visszakövetkeztetni. (FNESz. Bódva)

Boldva 'település és monostor Borsod vm. középső részén a Bódva torkolatánál' 1249, 1262, 1323: *Buldua*, +1267/+272/+291, 1270/365, 1317, 1319, 1322/323, 1332–5/PR.: *Boldua*, v., +1267/+272/+291, 1332–5/PR.: *Boldva*, 1293: *Buldoa*, [1300 e.]/486: *Buldwa*, t., 1323/470: *Boldwa*, t., 1332–5/PR.: *Bolna* ~ *Beldor* ~ *Bodlua* (Gy. 1: 760).

Csarnavoda 'Bereg vm.-ben Csépanfölde és a lónyai uradalom határában említett patak, a Szernye mellékvize' 1270/272>393: *Churnawoda* (Gy. 1: 543–4), 1270/272//476: *Churnauoda* (Gy. 1: 520), 1270/272//580: *Chornawoda*, aqua (Gy. 1: 543–4), 1282/379: *Chernauoda*, fl. (Gy. 1: 537), 1342: *Charnauoda* ~ *Chornouada*, fl. (Z. 2: 36), 1343: *Churnawada*, fl. (Károlyi 1: 157), 1344: *Charnavada*, fl. (Z. 2: 99). Vö.

A helynév egy szláv 'fekete víz' jelentésű helynév átvételéből keletkezett. (FNESz. Csaronda)

Csarnavoda 'település Bereg vm. DNy-i részén Tarpától ÉNy-ra, a Csarnavoda patak mellett' 1299/435, 1350 (Z. 2: 433): *Charnawoda*, 1312, 1325: *Churnauada*, v., 1323: *Charnawada*, p., 1325, 1349 (Z. 2: 374–5, 397–8): *Chornauada*, p., 1329: *Charnoda*, 1332–5/PR.: *Chornoueda* ~ *Chornouada* (Gy. 1: 536), 1347: *Chornawooda* (A. 5: 113), 1349: *Chornuada*, p. (Z. 2: 374) ~ *Charnauada*, p. (Z. 2: 397–8), 1350: *Carnauoda*, p. (ComBer. 43, Z. 2: 442).

Csergőd 'két ágból egyesülő patak, a Küküllő bal oldali mellékvize, Veze határában említik' 1320/550: *Chergeud*, riv. (Gy. 2: 100, 191). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A helynév a m. *csörög* ~ N. *csereg* 'csörgedezik; zörög' ige folyamatos melléknévi igeneve és a *-d* képző összetételéből keletkezhetett. (FNESz. Csergő)

Csergőd 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, a Csergőd-patak bal partján' 1302, 1320/550: *Chergeud*, v., 1313: *Chergoud*, t., 1332–5/Pp. Reg.: *Kurgeud*, de, 1336: *Chergewd*, p., v. (Gy. 2: 137).

Csergőd 'két ágból egyesülő patak, a Küküllő bal oldali mellékvize, Veze határában említik' 1320/550: *Chergeud*, riv. (Gy. 2: 100, 191). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A helynév a m. *csörög* ~ N. *csereg* 'csörgedezik; zörög' ige folyamatos melléknévi igeneve és a *-d* képző összetételéből keletkezhetett. (FNESz. Csergő)

Csergőd 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, a Csergőd-patak jobb partján' 1313: *Chergoud*, t. (Gy. 2: 137). **Bolgárcsergőd** néven is említik.

Fás 'Békés vármegyében Szilas közelében említett mocsár' 1221/550: *Fas*, palus (Gy. 1: 501, 514)

A helynév a m. fa főnév –s képzős s zármazékából való, és fával benőtt helyre utal. (FNESz. Fás)

Fás 'település Békés vm. középső részén Békéstől északra' 1350: *Faas*, p. (Han., Dipl. 21, A. 5: 362).

Füves 'Arad vm.-ben Veresegyház és Füves határában említett patak, a Berekszó jobb oldali mellékvíze' 1331: *Fyves*, aqua (Gy. 1: 163, 176).

A m. *fű* főnévből képzett *Füves* helynév olyan vízfolyásra utal, amelynek fűvel van benőve a partja. (FNESz. Temesfüves)

Füves 'település Arad vm. D-i részén' 1234/550: *Fiues*, v. (Gy. 1: 176).

Füzes 'a Kőrös jobb oldali mellékvíze Baranya vm.-ben, Füzesd és Gerde határában említik' 1232: *Phizes*, aqua (Gy. 1: 248, 304, 306), 1315: *Fyzes* (Gy. 1: 304).

A helynév a m. *fűz* fanévnek –s képzős származéka, fűzfával benőtt helyen épült falura utal. (FNESz. Füzes)

Füzes 'település Baranya vm. Ny-i részén a Füzes(d) patak mellett' 1315: *Fyzess* (Gy. 1: 304).

Füzesd 'a Kőrös jobb oldali mellékvíze Baranya vm.-ben, Füzesd és Gerde határában említik' 1256: *Fyzezth*, aqua (Gy. 1: 248, 304), 1321: *Fyuzeth*, fl. (Gy. 1: 306), 1329, 1332: *Fyzezth*, aqua, fl. (Gy. 1: 304, 307), 1334: *Fyzesd* (Gy. 1: 306).

A helynév összefüggésbe hozható a *Füzed* ~ *Füzegy* helynevekkel, mely névváltozatok a m. *fűz* fanévnek –d ~ -gy képzős származékai, és fűzfás vízfolyásra, helyre utalnak. (FNESz. Füzesd)

Füzesd 'település Baranya vm. Ny-i részén a Füzes(d) patak mellett' 1256: *Fyzezth*, [1292–97], 1329: *Fyzezth*, p., t., v. (Gy. 1: 304).

Gadna 'Abaúj vm.-ben Gadna határában említett patak, a Szikszó patakába ömlik' 1320: *Ganna*, riv. (Gy. 1: 83). **Gadna vize** néven is említik.

A helynév szláv eredetű. Tövében az ósszláv 'féreg, kígyó' jelentésű szó rejlik. Esetleg szláv személynévi előzményre is gondolhatunk. (FNESz. Gadna)

Gadna'település Abaúj vm. Ny-i részén Borsod vm. határa közelében, Forrótól ÉNy-ra' 1320: *Ganna*, p., v., 1332–5/PR.: *Guana* ~ *Gamia* (Gy. 1: 83).

Garam 'Bars vm.-t É–D irányban átszelő folyó, a Duna bal oldali mellékvíze' 1075/+124/+217, +1124/+217, +1209/XVII., 1265, 1292, 1346 (Str. 3: 615), 1347 (Str. 3: 621): *Gran*, fl., flum., aqua (DHA. 206, 213–5, 218, 418, Gy. 1: 413, 425–6, 441, 443, 471, 478, 481, 489), +1125, [1200 k.]/896 u.-ra, 1255, 1276, 1290, 1305, 1306, 1311, 1324, 1327/519, 1329 (H. 3: 103), 1337 (Str. 3: 290), 1338 (A. 3: 480), 1339 (Str. 3: 342–3, 348), 1339 (A. 3: 573), 1339 (H. 1: 174), 1340 (A. 4: 6, 20), 1341 (A. 4: 70, 80, 170–1), 1341 (Z. 1: 630), 1341 (Str. 3: 390, 397), 1342 (A. 4: 288–91), 1342 (Str. 3: 425), 1343 (Str. 3: 497), 1344 (Str. 3: 547, 553), 1344 (A. 4: 461), 1345 (Str. 3: 569), 1347 (Str. 3: 626, 638), 1349 (Str. 3: 679), 1349 (A. 5: 257, 312): *Gron*, fl. (Gy. 1: 414, 429, 442, 450, 464, 471–2, 478, 483–4, 488, DHA. 207), 1228, 1239, 1240, 1245, +1245/270, [XIII. közepe]/XIII., 1255, +?1255, 1259, 1261 (Str. 1: 461), 1266, 1269/387, 1270, [1270–72] (Str. 1: 602), 1272, 1274,

1275 (Str. 2: 52, 54), 1279 (Str. 2: 114), 1282 (Str. 2: 152), 1293, 1294, 1296, 1297, 1297/332, 1300, 1302, 1303, 1305, 1310, 1314 (Str. 2: 698), 1315, 1318 (A. 1: 480), 1327, 1327/519, 1328, 1334 (A. 3: 123), 1337 (Str. 3: 301–2), 1339 (A. 3: 552), 1340 (A. 4: 36), 1342 (A. 4: 269), 1344 (Str. 3: 541), 1345 (Str. 3: 565), 1345 (A. 4: 545), 1347 (ComBars. 39), 1347 (A. 5: 1, 150), 1348 (Str. 3: 658), 1348 (A. 5: 169, 206), 1350 (A. 5: 350, 396): *Goron*, fl., aqua (Gy. 1: 430, 432–3, 438, 441–2, 448, 450, 456, 462, 464, 469, 471–2, 482, 485, 488–9), 1317: *Garan* (Gy. 1: 471), 1327, 1328: *Groon*, fl. (Gy. 1: 438, 471), 1344: *Grom*, aqua (Str. 3: 553), 1347: *Garon*, fl. (Str. 3: 650), 1349: *Garam*, fl. (A. 5: 257) | **Lat.** 1075/+124/+217, 1234, 1253, 1260, [1272–90], 1283: *Grana*, fl. (DHA. 214, Gy. 1: 425–6, 435, 437, 460, 476), 1075/+124/+217, 1282 (Str. 2: 153), 1300: *Grane*, fl., flum., aqua (DHA. 213, Gy. 1: 443, 453), +1214/334: *Granne*, fl. (Gy. 1: 450), 1245: *Granum* (Gy. 1: 430).

A víznév ősi folyónév is egyúttal, így valószínű a víznév elsődlegessége. (FNESz. Garam)

Garam ’település és monostor Bars vm. középső részén a Garam mellett’ 1225: *Goron*, mon., 1229: *Gron* 1234/364: *Grana*, 1332–8/PR.: *Justa Gran* Gy. 1: 441–2).

Gortva ’Felednél jobb felől a Rimába ömlő patak’ 1240: *Gorthoa* [gortoa] [2a], riv. (Gy. 2: 459, 499). Gömör vm.

A helynév talán egy szláv R. ’zörgés, csörgés’ jelentésű víznévre megy vissza. (FNESz. Gortva)

Gortva ’település Gömör vármegyében, a Gortva bal partján, Rimaszombattól D—DNy-ra’ 1240: *Gorthoa*, t., *Guerthoa*, t., 1246/383: *Gurtua*, t., 1332/Pp. Reg: *G(ortoa)*, de, *Gortua*, de (Gy. 2: 499).

Gyógy ’a Maros jobb oldali mellékveze, Tövis és Gyógy falu határában említik’ 1303/400: *Gyog*, aqua (Gy. 2: 100, 163, 188). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A víznév a m. *dió* ~ R., N. *gyió* fanévnek a -gy képzős származéka. (FNESz. Gyógy)

Gyógy ’település Erdélyi Fehérvármegye É-i részén, a Gyógy-patak bal partján’ 1264, 1266/290-300, 1269, 1271, 1289/315, [1295-99], 1296 [2a], 1299/392, 1299/XIV, 1300, 1303/400 [2a], 1307/347, 1313 [2a], 1315, 1318, 1319>347, 1320/550, 1332, 1332-6/Pp. Reg. [2a], 1336: *Gyog*, de, v., (Gy. 2: 162, 163), 1272>413, 1274, 1274>413, 1280>413, 1290/413, 1292/413 [3a], 1327, 1328 [2a]: *Gyogh*, de (Gy. 2: 162, 163), 1274, 1282/285: *Gyoug* [2a], de (Gy. 2: 162, 163), [1294-95]: *Gyuog*, de, 1303/400: *Dyog*, de, 1311: *Gyg*, de, 1332-6/Pp. Reg., 1336: *Gyod* [2a], de, 1332-6/Pp. Reg.: *Kyod*, de (Gy. 2: 163). **[Felgyógy]** néven is említik.

Hájó ~ Hévjó ’az Erdőhátról lefutó patak Bihar vm.-ben, a Körös bal oldali mellékveze’ 1288/326, 1291/326, 1303/326: *Heuyo*, fl. (Gy. 1: 570, 672), 1341:

Hoyov, fl. (J. 313) ~ *Hoyow*, fl. (A. 4: 91).

A patak középkori neve a tkp. ’meleg folyó’ értelmű *Hévjó* volt. (FNESz. Pece)

Hájó ’település Bihar vm.-ben Váradtól DK-re, a Hájó patak mellett’ 1249, 1341 (EH. 483): *Hewyo*, p., t., [1272–90]>374/500 k., [1272–90]>374/614: *Hewio*, [1272–90]>374/500 k., [1272–90]>374/614, 1332–7/PR.: *Heyo*, v., 1332–7/PR.: *Hevio*, v. (Gy. 1: 623).

Hangony 'a Sajó jobb oldali mellékvize Gömör vm. D-i részén' [1200 k.]: *Hongun*, fl. (Gy. 2: 459, 503), 1286/412: *Hongon*, fl. (Gy. 2: 459, 493).

A víznév a m. *hang* főnév származéka. (FNESz. Hangony)

Hangony 'település Gömör vármegyében, a Hangony bal partján, Putnoktól DNy-ra' 1214, 1216/387, 1220, [1272–90], 1277/XVIII [2a], 1283, 1297, 1301, [1307 k.], 1322, 1324, 1325, 1326, 1329, 1332 [2a]: *Hongun*, de, de v., pr., v., 1216/387, 1318, 1322, 1327, 1327/327: *Hongon*, de, p., v., 1307 [2a], 1326, 1332, 1332/332 [2a]: *Hangun*, de, p., t., 1332: *Hankon* [2a], de, 1332/Pp. Reg: *Hangon*, de, *Kongun*, de, *Kongut*, de (Gy. 2: 503, 504). Hangonyvölgye néven is szerepel.

Harangod 'a Marosból kiszakadó és a Tisza menti Morotvába torkolló vízfolyás Csanád vm. D-i részén' 1211: *Harrangud*, stag. (Gy. 1: 835, 858, 864), +1247/+284//572, 1274>340: *Harangud*, aqua (Gy. 1: 835, 854, 858, 864)

A helynév talán afféle növénynévből keletkezett *-d* képzővel, amelyben a *harang* főnév szerepel előtagként. (FNESz. Harangod)

Harangod 'település Csanád vm. DNy-i csücskében, bizonyára a Harangod torkolatvidékénél' 1334–4/PR.: *Harangud* (Gy. 1: 858).

Hideg-víz 'a Viza jobb oldali mellékvize, Hidegvíz településnél' 1296/413: *Hydegvyz*, 1326: *Hydegwyz* (Gy. 2: 100). Erdélyi Fehér vm. Felső rész

A falu ott települt, ahol az egykor **Hideg-víz*-nek, ma *Hideg-patak*-nak hívott vízfolyás a Vizába ömlik. A patakot vízének feltűnően hideg voltáról nevezték el. (FNESz. Hidegvíz)

Hidegvíz 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, a Hidegvíz-patak jobb partján, Vizaknától ÉK-re' 1296/413: *Hydegvyz*, de, 1326: *Hydegwyz*, de (Gy. 2: 198).

Hód 'Csanád vm.-ben Hód településen említett tó' XIV./1282-re: *Hood*, lac. (Gy. 1: 858).

Talán a m. *hód* állatnévből keletkezett. Ekkor valószínűsíthető az elsődleges víznév.

Hód 'település Csanád vm. ÉNy-i részén Vásárhely mellett, közel a Tiszához' 1231, 1237, 1239, [1239 k.], +1282, 1282/319, 1283, +?1285/[XIII.], 1287, 1289/291/327: *Houd*, t., 1237: *Houdu*, 1237, 1288, 1289/291/313: *Hovd*, 1275 [f: 1285]/346, 1283/338: *Howd*, +1280/[1317 k.], 1284, 1287/296, 1289, 1312/735: *Hod*, loc., 1282: *Hood*, +?1282/300: venit in *Houdon*, 1284/340, 1333–4/PR.: *Hold* (Gy. 1: 858–9).

Hodos 'a Fekete-Körös jobb oldali mellékvize az Erdőhát D-i részén Bihar vm.-ben' 1326: *Hudus*, fl. (Gy. 1: 570, 625).

A *Hód* helynévhez hasonlóan a *Hodos* helynév is a m. *hód* állatnévből keletkezhetett *-s* képzővel. Valószínűleg a víznév az elsődleges.

Hodos 'település Bihar vm. D-i részén a Hodos patak mellett' 1326: *Hudus*, p. (Gy. 1: 625).

Ida 'Abaúj vm. ÉNy-i részének nagyobb folyója, a Bódva bal oldali mellékvize' 1247/331, 1278, 1319: *Yda*, fl., aqua (Gy. 1: 92–3, 133, 138–9), 1255, 1317, 1318, 1322>398, 1323/XIV., 1324, 1329/416: *Ida*, aqua, fl. (Gy. 1: 41, 74, 92, 94, 95, 98, 117, 139, 148), 1330: *Gida*, fl. (Gy. 1: 94). **Ida vize** néven is említik.

Valószínűsíthető a víznévi elsődlegesség, bár a folyónév etimológiája nem tisztázott. (FNESz. Nagyida) A folyó mentén felbukkanó *Ida* nevű települések is a fenti elképzelést támasztják alá.

Ida 'település Abaúj vm. középső részén Szinától ÉNy-ra, az Ida folyó mellett' 1275, 1295/346/401, 1296>364 (BAZOkI. 23), 1300, 1319, [1319 k.], 1323/XIV., 1331, 1331/334, 1332, 1332-5/PR., *1334 (A. 3: 76), *1344 (Hanvay 60), 1340 (HOkI. 227), *1348 (A. 5: 204), *1350 (A. 5: 396): *Ida*, p., t., v., [1330 k.]: *Yda*, p. (Gy. 1: 92). **Nagyida** néven is említik.

Ida 'Abaúj vm. ÉNy-i részének nagyobb folyója, a Bódva bal oldali mellékvize' 1247/331, 1278, 1319: *Yda*, fl., aqua (Gy. 1: 92-3, 133, 138-9), 1255, 1317, 1318, 1322>398, 1323/XIV., 1324, 1329/416: *Ida*, aqua, fl. (Gy. 1: 41, 74, 92, 94, 95, 98, 117, 139, 148), 1330: *Gida*, fl. (Gy. 1: 94). **Ida vize** néven is említik.

Valószínűsíthető a víznévi elsődlegesség, bár a folyónév etimológiája nem tisztázott. (FNESz. Nagyida) A folyó mentén felbukkanó *Ida* nevű települések is a fenti elképzelést támasztják alá.

Ida 'település Abaúj vm. É-i részén Kassától DNy-ra, az Ida folyó mellett' 1280, 1280/329, 1300>420/XVIII., 1311/415>420, [1314 e.], 1323>358, 1324, 1325, 1330, 1332: *Ida*, p., t., v., 1323, 1324/325: *Idaa*, p. (Gy. 1: 92-3). **Kisida** néven is említik.

Jolsva 'Gömör felett jobbról a Sajóba ömlő patak' [1235-43]/288 [6a]: *Ylsua* [ilsua], fl. (Gy. 2: 458, 490, 498), 1243/335, 1243/335/XVII.: *Ilswa* ~ *Ilsum* ~ *Ilswam* (Gy. 2: 458, 513, 522, 523, 533). L. **Jósva**. Gömör vm.

A víznév szláv eredetű, tkp. Értelme 'égerfákkal szegélyezett vízfolyás'. (FNESz. Jolsva)

Jolsva 'település Gömör vármegyében, a Jolsva bal partján, Rozsnyótól DNy-ra' 1271, 1299: *Elsua*, p., 1291: *Elswa*, 1299 [2a]: *Ilswa*, p., 1243/335 [2a]: *Ilswa*, castr., 1327: *Ylsua*, p. (Gy. 2: 513).

Kajászó 'Fejér vm. É-i részének vizeit összegyűjtő patak völgy, Adonynál ömlik jobbról a Dunába' 1271: p. in *Keueozou* [keveaszę] (Gy. 2: 389), 1272: *Kuaza* [? küasza], vall. (Gy. 2: 370, 389, 401), [1283 k.]: *Cuwe Azoa* [? küve aszoa] (Gy. 2: 389), 1325: *Keaza* [keasza], vall. (Gy. 2: 322, 389, 401, 406), 1347/378: *Kayassow*, vall. (Gy. 2: 414), XIV.: *Kewe Oza* (Gy. 2: 389). Fejér vm.

A víznév egy elhomályosult összetétel, amelynek előtagjában a m. *kő* főnévnek a teljes töve, a *köve-* ~ R. *keve-*, ill. a belőle képzett m. R. *Kewe* személynév rejlik. Utótagja a m. *aszó* 'szárazpatak, időszakos vízfolyás' jelentésű szó. (FNESz. Kajászó)

Kajászó (Keve-aszó) 'település Fejér vm.-ben Martonvásártól Ny-ra' [1283k. 450k-re]: területi *Cuwe Azoa*.

Komlós 'a Bózsva bal oldali mellékvize Abaúj vm.-ben a füzéri uradalom határában' 1270/272: *Kumlovs*, rivus (Gy. 1: 83, 114). **Komlós pataka** néven is említik.

A helynév a m. *komló* növénynév -s képzős származéka, s bizonyára arra utal, hogy a víz mellékének jellegzetes növényzete lehetett a vadkomló. (FNESz. Komlós)

Kiss Lajos a településnevet tekinti a *komló* növénynév –s képzős származékának, azaz ezt tartja elsődleges névnek.

Komlós 'település Abaúj vm. K-i részén Füzértől D-re, a Komlós patak mellett' 1270/272: *Cumlous*, v. ~ *Kumlovs*, t. (Gy. 1: 114), 1284: *Cumolos* (RegArp. 3326), +1291: *Cumlos* (RegArp. 3751), 1339: *Komlos*, p. (A. 3: 541–2).

Köles-ér 'kisebb folyóvíz Bihar vm.-ben a Körösközben, Bojt határában említik' 1329: *Kuleseer*, fl. (Gy. 1: 570, 604).

A Köles-ér víznév a m. *köles* növénynévnek és az *ér* 'lusta folyású, iszapos medrű folyóvíz' jelentésű főnévnek az összetétele. (FNESz. Kölesér)

Köles-ér 'település Bihar vm. DNY-i részén' *1138/329, 1278/279/345, 1282, 1332–7/PR.: *Kuleser*, v., 1203>342//477, 1327/589: *Kewleser*, p., 1203/480: *Keleser*, 1273/392/477: *Kwleser*, v., [1291–94]: *Culeser*, 1320/PR.: *Kolosuar*, 1327/589: *Keoleser*, 1332–7/PR.: *Kuleshe* ~ *Kulezer*, v. (Gy. 1: 636), 1342: *Keleser* (ComBih. 182).

Körtvélyes 'Csongrád vm.-ben Körtvélyes határában említett halastó' 1138/329: *Kurtuelis*, viva. (Gy. 1: 897).

A helynév a m. R., N. *körtvély* 'körte' jelentésű főnév származéka, tkp. értelme 'vadkörtefával benőtt hely'. (FNESz. Körtvélyes)

Körtvélyes 'település Csongrád vm. középső részén a Tisza mellett' 1266: *Qurtuelus*, port., 1276 P.: *Quortueles*, port. (Gy. 1: 897).

Kövesd 'Baranya vm.-ben Ürög határában említett patak' 1252: *Cuest*, riv. (Gy. 1: 399). Talán összefügg a Kovásséde határában említett (**Kuasty**) névvel.

A helynév a m. *köves* melléknév –d képzős származéka. (FNESz. Kövesd)

Kövesd 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' [1290–91]: *Kuestd*, v., [1290 u.], [1291 k.], 1299, 1349 (Z. 2: 360), 1350 (Z. 2: 439): *Kuesd*, p., v. (Gy. 1: 332).

Kurca 'a Tisza bal oldali mellékága Csongrád vm.-ben, a Hármaskörös táplálja' 1075/+124/+217: *Curice*, flum. (DHA. 217, Gy. 1: 881, 900) ~ *Curicea*, aqua (DHA. 218, Gy. 1: 881, 904), +1124/+217/328: *Curycea* (DHA. 218), 1138/329: *Curisa*, stag. (Gy. 1: 881, 898), 1332: *Kurcha*, fl. (Gy. 1: 881, 904) ~ *Kurche*, fl. (Gy. 1: 904).

A helynév a szláv nyelvi **Kurica* átvétele, ennek köznévi előzményei a szb.-hv. 'jérce', ukr. 'tyúk' jelentésű helynevek. A keleti szlávoktól lakott területen hat folyót hívnak így. (FNESz. Kurca)

Kurca 'település Csongrád vm.-ben a Kurca és a Kórógy vízfolyás környékén' 1193–6/216: eccl-m Sancti Georgii de *Curta* [f: *Curca*] (Mező, Templomcím 79, Kristó, Szemp. 12).

Lapád 'a Maros jobb oldali mellékvíze, Enyed, Lapád és Miriszló határában említik' 1299/369//787: *Lapad* [2a], fl. (Gy. 2: 100, 174, 171), 1299/XIV.: *Lapaad*, fl. (Gy. 2: 141). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A helynév a m. *lapu* növénynév származéka, lapuval benőtt helyre utal. (FNESz. Magyarlapád)

Lapád 'település Erdélyi Fehérvármegye É-i részén, Enyedtől K-re' [1030-1038]>XV, 1317, 1317/317, 1317/317/317 [2a]: *Lapath*, p., t., v., 1177/202-3/337,

[1296]/296, 1316, 1316/316, 1319, 1332/6Pp. Reg. [4a]: *Lapad*, de, p., t., v., [1296]: *Lapaad*, p., 1316/317: *Laapad*, p., v. (Gy. 2: 171).

Lapád 'a Maros jobb oldali mellékvize, Enyed, Lapád és Miriszló határában említik' 1299/369//787: *Lapad* [2a], fl. (Gy. 2: 100, 174, 171), 1299/XIV.: *Lapaad*, fl. (Gy. 2: 141). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

Lapád 'település Erdélyi Fehérvármegye É-i részén, Enyedtől É-ra' 1299/XIV: *Lapaad*, p., v. (Gy. 2: 171).

Lekence 'a Sajó bal oldali mellékvize Torda vm. felől' [1285]>356: *Lekencha* ~ *Lekunche* (EO. 1: 417), 1356/357/358: *Lekence*, fl. (Gy. 1: 553).

A pataknev szláv eredetű, tövében a szláv 'tündérrózsa, vízililiom' jelentésű szó rejlik. (FNESz. Szászlekence)

Lekence 'település Királyi kerületben Besztercétől DNy-ra, a Lekence patak mellett' [1285]>356: *Lekicencha* ~ *Lekenche*, [1285]>356, [1285 u.]>356: *Lekunche* (EO. 1: 416–7, 420), 1332–6/PR.: *Lekenche* (Gy. 1: 561), 1356/357/388: p. *Lekence* prope fl-m *Lekence* (Kniezsa, ErdVíz. 11).

Liponok 'Licénél jobbról a Jolsvába ömlő patak' [1235–43]/288: *Lipulnuk* [lipolnok], fl. (Gy. 2: 458, 490, 523). Talán ezt a patakot jelölték a **Lipó pataka** névvel is. Gömör vm.

Szláv eredetű. Tkp. értelmé 'hársas hely'. A *Liponok* nemzetségnév a helynévből alakult. (FNESz. Lipovnok)

Liponok 'település Gömör vármegyében, Gömörtől ÉNy-ra' 1262/334, 1272/275/354: *Lyponuk*, p., t. (Gy. 2: 523).

Morotva 'nagy kiterjedésű mocsaras tó Csanád vm. DNy-i részén a Harangod Tiszába ömlésének környékén' +1092/+274//399: v. *Mortua* ... iuxta Tyza, quam vulgo Morotua nominant, cum lacu *Mortua*, 1211, 1318/323: *Mortua*, stag., lac. (Gy. 1: 864), +1247/+284//572, 1274>340: *Morothwa* (Gy. 1: 858, 864, 866), 1267 P./297: lacum *Mortuum* (Gy. 1: 864). Egy részét **Nagy-Morotva** néven is említik.

A helynév köznévi előzménye a m. *morotva*, amelynek jelentése 'a folyónak mederváltozás következtében lefűződött része, holtmeder'. (FNESz. Morotvapuszta)

Morotva 'település Csanád vm. DNy-i csücskében a Harangod torkolatvidékénél' +1092/+274//399, 1211: *Mortua*, pr., v. (Gy. 1: 864), 1276: *Morothwa* (EO. 1: 334).

Nyárágy 'Örsúrvára alatt eredő, a Tiszába ömlő patak Borsod vm.-ben' [1200 k.]/896-ra, 1292>XIX.?: *Naragy*, fl. (Gy. 1: 736, 751, 793, 798), 1323, 1326: *Narag*, fl. (Gy. 1: 736, 781, 794).

A *Néra* helynév R. *Nyárag(y)* névváltozata a m. *nyár* 'nyárfa' főnév származéka. (FNESz. Néra)

Nyárágy 'település Borsod vm. D-i részén a Nyárágy patak mellett' 1238/377: *Narrag*, t., *1273: *Nyarag*, p. (Gy. 1: 793), 1343: *Naragh*, p. (BorsOkl. 98). K-i részét **Barátinyárágy** néven is említik.

Okor 'az Almával párhuzamosan folyó, a Kőrössel egyesülő víz Baranya vm.-ben' +1183/326/363, 1257, 1274, [1275], 1279, 1283, 1287/468, [1292–97],

[XIII. vége], 1304/360, 1311, 1330, 1346 (Cs. 2: 512, A. 4: 583, 589): *Okur*, fl., flum. (Gy. 1: 248, 341, 351, 371, 375, 382, 384, 387, 389, 390), [+1235]/350/404: *Wkur* (Gy. 1: 248, 389), 1287/468: *Okwr* (Gy. 1: 341), 1294/488: *Okor*, fl. (Gy. 1: 311), 1332–7/PR.: *Vkur* (Gy. 1: 341).

A m. *Okor* a török nyelvekből kerülhetett a magyarba, vö. oszm. *akar* 'folyó, folyékony', *akarsu* 'folyóvíz, vízfolyás' jelentésű szavak. (FNESz. Okorág)

Okor 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Okor patak mellett' 1257, 1346, 1347: *Okur*, t. (Gy. 1: 341, A. 4: 589, 5: 70–2).

Ompoly 'a Maros jobb oldali mellékveze Fehérvárnál' 1299/369/571: (*Om*)*poy* (Gy. 2: 159), 1299/369/571, 1299/580 u., 1299/XVI.: *Ompay*, fl. (Gy. 2: 100, 135, 159), 1299/XVI., 1299/580 u. [7a]: *Ompey*, fl. (Gy. 2: 100, 135, 182). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A dák eredetűnek látszó folyónév tövében talán az ie. 'víz, folyó' nazalizált változata rejlik, a magyarba szláv közvetítéssel kerülhetett. (FNESz. Ompoly)

Ompoly 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, az Ompoly-patak bal partján' 1271: *Onpoy*, t., 1299/XVI: *Ompoy* (Gy. 2: 159). **Fülesd** néven is említik.

Ompolyica 'az Ompoly bal oldali mellékveze' +1293/323>XIX.: *Ompoicza* (Gy. 2: 100), 1299/369/571: *Ompaycza* (Gy. 2: 100, 159). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

Ompolyica 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, az Ompolyica-patak bal partján' [+1293/323]XVI.: *Ompoicza*, [1313-24]>338/367: *Ompoycza*, p., 1320: *Ompeycha*, p. (Gy. 2: 176).

Orbó 'a Maros jobb oldali mellékveze, Orbó település határában említik' 1282/285: *Vrbo* [2a], riv., 1299/XIV. [3a], 1299/395: *Orbow*, riv., rivus (Gy. 2: 100, 177). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A helynév szláv eredetű, etimológiája azonos a *Varbó* helynévével, amelynek tövében a szláv 'fűzfa' jelentésű szó rejlik. (FNESz. Alsóorbó)

Orbó 'település Erdélyi Fehérvármegye É-i részén, az Orbó-patak bal partján' 1282/285, 1285: *Vrbo*, t., [1294-95]: *Wrbo*, t., 1295/392, 1299/392: *Orbo*, t., v., 1299>372, 1332-6/Pp. Reg.: *Orbou*, de, 1299/XIV, 1332-6/Pp. Reg.: *Orbow*, de, t., v., 1331: *Wroby*, de, 1332-6/Pp. Reg.: *Arbov*, de, *Orbov* [3a], de (Gy. 2: 177).

Ostoros 'az Eger bal oldali mellékveze Borsod vm. DNy-i részén' [1200 k.]/896-ra: *Ystoros*, fl. (Gy. 1: 736, 797).

A pataknev a növénynévi elemként alkalmazott m. *ostor* 'Peitsche' főnév –s képzős származéka. E cserje hajlékony vesszejét ostornyélnek használják; innen a neve, a patak azért lett *Ostoros*, mert partját ostornyélnek való cserje nőtte be. (FNESz. Ostoros)

Ostoros 'település Borsod vm. DNy-i részén az Ostoros patak mellett' 1330/771: *Ostoros*, v., 1332–5/PR.: *Ostorus* ~ *Hostoros* (Gy. 1: 797).

Ósva 'a Hernád bal oldali mellékfolyója Abaúj vm.-ben a füzéri uradalom határában' 1270/272: *Ilsva*, rivus (Gy. 1: 39, 83).

A víznév szláv eredetű, a szláv R. 'égerfákkal benőtt hely, égerfák között eredő vagy haladó vízfolyás' jelentésű szóból keletkezhetett. (FNESz. Ósva)

Ósva 'település Abaúj vm. ÉK-i részén Kassától K-re, az Ósva folyó mellett' [1272–90], 1337 (A. 3: 350): *Ilswa*, p., 1290, 1332–5/PR.: *Elswa*, 1332–5/PR.: *Elsna* ~ *Oslna*, 1332–5/PR., 1335/339, 1338 (A. 3: 467): *Ilswa*, p. (Gy. 1: 126).

Ösvény 'Békés vm.-ben Enyed határában említett vízfolyás' 1301>437: *Ewswen*, fl. (Gy. 1: 505, 511).

A víznév a m. *ösvény* '(gyalog)út' jelentésű főnévből való. (FNESz. Ösvény)

Ösvény 'település Békés vm. É-i részén Gyarmattól ÉNy-ra' 1320>437: p. Enyd vocata, que al. nom. *Ewswen* vocari dicitur (Gy. 1: 505, 511), 1322: *Eswen* (Buny. 2: 426, Cs. 1: 654), 1322/338: *Wsuen*, p. (Gy. 1: 511).

Pogony 'a Sajó bal oldali mellékága, Pogony és Nehe település határában említik' 1255/XV., 1268/273, 1318: *Pogon*, fl. (Gy. 2: 458, 529, 534, 535), 1268/273: *Bogon* [f: *Pogon*] fl. (Gy. 2: 458, 534, 535). Gömör vm.

A helynév szláv eredetű, etimológiailag összetartozik a m. *pagony* 'fiatal, ritkás erdő' jelentésű szó szláv előzményével. (FNESz. Szilasogony)

Pogony 'település Gömör vármegyében, a Málai-patak jobb partján, Putnoktól Ny-ra' 1268/273, 1270 [2a], 1272/356/372, 1273, 1329/466: *Pogon*, castr., p., t., v., 1270: *Pogan* [2a], v. (Gy. 2: 534, 535). Nehe néven is szerepel.

Rába 'Győrnél a Dunába ömlő folyó' +1037/330, +1037/330/[1240 e.], 1208/359, 1215 Pp., 1234/392 [2a], 1251/263/398 [2a], 1256, 1263/398, 1267, 1316, 1321, 1322, 1324/392, 1325/332, 1327/372, 1335: *Raba*, fl. aqua, de (Gy. 2: 564, 578, 582, 589, 590, 606, 609, 610, 620), [1200 k.], 1251/263/398 [2a], 1271/295/XVIII., 1291/295: *Rabam* (Gy. 2: 564, 602, 609, 610), 1205: *Rabensi* (Gy. 2: 590), 1232 Pp.: *Roba*, de (Gy. 2: 591), 1233–34 k.: *Rabbam* (Gy. 2: 564, 579), 1243: *Raber* (Gy. 2: 591), [1246 e.] [2a], [1279 e.], [1283 e.], [1288 e.], [1291], [1309 e.] [3a], [1327 e.]: *Rab* (Gy. 2: 590, 592, 593, 594), 1321>345/726: *Rába*, aqua (Gy. 2: 589). Az adatok között több német nyelvű forma is előfordul.

A víznév kelta vagy venét, esetleg illír eredetű, tövében bizonyára az ie. 'sötétvöröses, barnás' jelentésű *tō* rejlik. Etimológiailag összetartozik a m. *iromba* szláv előzményével. (FNESz. Rába)

Rába 'település Győr vm. Ny-i részén, a Rába mellett' 1269/274/392: *Raba*, p. (Gy. 2: 620).

Rába 'Győrnél a Dunába ömlő folyó' +1037/330, +1037/330/[1240 e.], 1208/359, 1215 Pp., 1234/392 [2a], 1251/263/398 [2a], 1256, 1263/398, 1267, 1316, 1321, 1322, 1324/392, 1325/332, 1327/372, 1335: *Raba*, fl. aqua, de (Gy. 2: 564, 578, 582, 589, 590, 606, 609, 610, 620), [1200 k.], 1251/263/398 [2a], 1271/295/XVIII., 1291/295: *Rabam* (Gy. 2: 564, 602, 609, 610), 1205: *Rabensi* (Gy. 2: 590), 1232 Pp.: *Roba*, de (Gy. 2: 591), 1233–34 k.: *Rabbam* (Gy. 2: 564, 579), 1243: *Raber* (Gy. 2: 591), [1246 e.] [2a], [1279 e.], [1283 e.], [1288 e.], [1291], [1309 e.] [3a], [1327 e.]: *Rab* (Gy. 2: 590, 592, 593, 594), 1321>345/726: *Rába*, aqua (Gy. 2: 589). Az adatok között több német nyelvű forma is előfordul.

A víznév kelta vagy venét, esetleg illír eredetű, tövében bizonyára az ie. 'sötétvöröses, barnás' jelentésű *tō* rejlik. Etimológiailag összetartozik a m. *iromba* szláv előzményével. (FNESz. Rába)

Rábaj 1234/392: *Rabay*, t. (Gy. 2: 620) A Rába folyóról kapta a falu e legkorábbi neveit (FNESz.: *Rábaujfalú*), metonimikus átvitelrel (Hoffmann 103: 'folyó > mellette levő terület' típusú változás). A korábbi adat a folyónév *-i* ~ (*mgh. után*) *-j* helynévképzős (TNYt. I. 255, vö. **Kapi** és FNF. 40) származéka lehet.

Rakaca 'Abaúj vm.-ben eredő patak, Borsod vm.-ben Szalonnánál ömlik a Bódvába' 1249: *Rococha* (Gy. 1: 735, 802), 1260: in capite *Racatnicha* (HÁO. 8), 1323/390: *Rakacha*, fl. (Gy. 1: 96).

A pataknev előzménye egy 'Rákos-patak' értelmű szláv **Rakovica* helynév. (FNESz. Rakaca)

Rakaca 'település Borsod vm. É-i csücskében a Rakaca patak mellett' 1273>435: *Rakocha*, p., 1273>377: *Rakoucha*, p. (Gy. 1: 802).

Revisnye 'Árva vm.-ben Revisnye határában említett patak' [1272]/272: *Riuisne*, fl. (Gy. 1: 197).

A helynév szlovák eredetű, egy 'tép, szakít' jelentésű szóból származhat. (FNESz. Revisnye) Talán összefüggésbe hozható a Revistye helynévvel.

Revisnye 'település Árva vm.-ben Árva várától DNy-ra' 1272: *Riuisne*, t., 1272>391: *Rivisne*, t. (Gy. 1: 197), 1348: *Rewisna* (ComArv. 50, Reviczky 6).

Revistye 'Bars vm.-ben Revistye település határában említett patak' 1228: *Ryvchka*, torr. (Gy. 1: 469).

A helynév töve az összláv 'tép, szakít' jelentésű szóból származik. Olyan vízmederre utal, amely mintegy fel van tépve, szaggatva. (FNESz. Revistyeváralja)

Revistye 'település Bars vm. ÉK-i részén Keresztúrtól DNy-ra, a Garam jobb partján' 1228: *Ryvchka*, t., 1331: *Reuisce*, 1340: *Ryuche* (Gy. 1: 469). Vö. **Revistye (I.1.)**.

Rima 'a Sajó jobb oldali nagyobb mellékvize' 1246/383: *Rima*, flum. (Gy. 2: 459, 548), 1274/338, 1297/332, 1298, 1347: *Ryma*, fl. (Gy. 2: 459, 491, 529, 539, 557). Gömör vm.ú

A helynév szláv eredetű, talán összevethető az orosz N. 'üvölt, sír' jelentésű ige tövével. A feltevés szerint a folyónév a köves mederben haladó víz zajával kapcsolatos. (FNESz. Rima)

Rima 'település Gömör vármegyében, a Rima bal partján, Rimaszombattól DK-re' [1272–90], 1298, 1347: *Ryma*, de, t., 1274: *Rimua*, t. (Gy. 2: 539).

Rohozsnica 'Bars vm.-ben Rohozsnica és Vezekény határában említett patak, a Szincsevel egyesülve ömlik balról a Zsitvába' 1284: *Rasnicha*, lac. (Gy. 1: 414, 469), 1295: *Rohozniche*, riv. (Gy. 1: 414, 486).

A helynév a szlovák *Rohožnica* (< : összl. 'gyékény, nádtippan, nád' jelentésű szó) átvétele. (FNESz. Újpetend)

Rohozsnica 'település Bars vm. középső részén Garamszentbenedektől DNy-ra' 1283: *Rohosnicha*, t., 1284, 1292: *Rasnicha*, t., 1292: *Rehosnycha*, t., 1295: *Rohozniche*, t., 1329: *Bohosniche* [f: *Rohosniche*], p. (Gy. 1: 469).

Sajó 'a Szamos bal oldali mellékvize, Doboka vm. K-i felét érinti' 1228/378: *Soyou* [2a], litt. (Gy. 2: 43, 86), 1230/349: *Syov* [? sie], fl. (Gy. 2: 43, 66, 72), 1243/344: *Sayow* [2a], aqua (Gy. 2: 43, 87). Doboka vm.

A víznév a m. *só* és a R. *jó* 'folyó' jelentésű szavak összetétele. (FNESz. Sajó)

Sajó 'település Besztercétől DK-re' 1332-5/Pp.Reg: *Soyana ~ Soyo* (Gy.II.86). Doboka vm.

Sebes-patak 'a Sajó jobb oldali mellékvize Rozsnyó környékén' 1291: *Sebuspotok* [sebüs-], fl. (Gy. 2: 457, 541, 547). Gömör vm.

A helynév a m. *sebes* 'gyors folyású' melléknévnek és a *patak* főnévnek az összetétele. (FNESz. Sebespatak)

Sebespatak 'település Gömör vármegyében, Rozsnyótól Ny—DNy-ra' 1318: *Sebuspo potok*, v., 1320/358, 1332: *Sebuspotok*, p., v. (Gy. 2: 547).

Száldobágy 'a Bihar vm. DNy-i részén fekvő Száldobágy település határában említett patak' 1347: *Zaldubagh*, fl. (J. 347, 386).

A *Száldobágy* helynév a m. R. *száldob* 'hársfa' főnév származéka, a helynév tkp. értelmé 'hársfákkal benőtt hely'. (FNESz. Hegyközszáldobágy)

Száldobágy 'település Bihar vm. DNy-i részén Kölesértől DK-re' 1226/550: *Scaldubag*, v., 1341: *Zodobag*, v., 1347: *Zoldubag*, p. (Gy. 1: 665).

Szaporca 'folyó Baranya vm.-ben a Dráva és a Mély-ér között, a Dráva bal oldali mellékvize' [1177]/500 k.: *Supincza* [f: *Supurcza*], fl. (Gy. 1: 248, 324, 380), 1244/295/384: *Schupurca*, fl. ~ *Soporca*, fl. (Gy. 1: 248, 380, 401), 1257: *Zopurca*, fl. ~ *Zopurka*, flum. (Gy. 1: 375, 380), 1338: *Zoporcha*, fl. (Gy. 1: 270–1, 380), 1342: *Zapurcha*, fl. (A. 4: 225).

A település a *Szaporca* folyóról kapta a nevét, amely többé-kevésbé a mai *Fekete-víz* medrét követte. A folyónév talán egy déli szláv **Sporica*-ra megy vissza. Etimológiailag összetartozik a m. *szapora* szláv eredetijével. (FNESz. Szaporca)

Szaporca 'település Baranya vm. középső részén Kémes mellett, a Szaporca folyó partján' [1177]/500 k.: cum *Supurkan*, 1191 [□: 1251]: *Zap[er]cha*, v. (Gy. 1: 380).

Szekcső 'patak Baranya vm. ÉK-i részén Szekcső település környékén' 1332–5/PR.: Peturd circa *Zeuchew* [□: *Zekchew*] (Gy. 1: 368, 383).

A Szekcső helynév a m. *szökik* ige gyakorító képzős szökös származékának folyamatos melléknévi igenevéből keletkezett. Etimológiailag azonos a *szöcske* < R. *szökcse* rovarnévvel. Valószínű, hogy a középkorban volt egy **szekcső* hangalakú és 'sebesen, fodrozva haladó víz, zuhatag', valamint 'gázló'-féle jelentésű m. földrajzi köznévi, és ez vált helynévvé. (FNESz. Dunaszekcső)

Szekcső 'település és vár Baranya vm. ÉK-i részén a Duna mellett' [1200 k.]/896 u.-ra: *Zecuseu*, castr., 1248: *Schekchu*, pr., 1252>360, 1317/413, 1329/378/388: *Zekchew*, t., 1259, 1280, 1295/296, 1296, 1297/300/331, 1321, 1322, 1324, 1342 (A. 4: 213), 1345 (Z. 2: 169): *Zekchu*, castr., 1266: *Scepchu*, 1309/PR.: *Sacheze*, v., 1326: *Zeekchu*, castr., [1327 u.]>351, 1347 (Z. 2: 258, 287), 1348 (Cs. 2: 459, 466, Z. 2: 320), 1349 (Z. 2: 381): *Zekcheu*, castr., 1329/378/388: *Zegchew*, 1332–5/PR.: *Zewchew ~ Zechew ~ Zeuchew ~ Stekchen ~ Stogandu ~ Zekfu ~ Zexw* (Gy. 1: 382–3), 1341: *Zukchu* (Cs. 2: 459, A. 4: 130), 1342, 1347: *Zekchw* (A. 4: 214, Z. 2: 260), 1348: *Scechu*, p. (Cs. 2: 466, Z. 2: 299), 1348: *Zekche*, p. (Z. 2: 320) ~ *Zeekcheu*, p. (Z. 2: 321), 1349: *Zukcheu* (Z. 2: 377) ~ *Zekchou* (Z. 2: 380) ~ *Zekchov* (Z. 2: 387).

Szerém 'Bodrog vm.-ben a Duna menti Asszonyfalva határában említett halastó' 1307, 1336, 1338: *Zerem*, pisc. (Gy. 1: 708, Iványi 2: 32, H. 4: 157, 164).

A bizonyára venét eredetű latin településnévben valószínűleg az ie. **ser-mo*-'folyó' rejlik. (FNESz. Szerémség)

Szerém 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén Szeremlyén közelében' +1015/+158//403/PR.: *Sirmia* (DHA. 73, Gy. 1: 720), +1015/+158//XVII.: *Syrmia*, +1015/+158//XVIII.: *Syrma* (DHA. 73), 1307: *Zerem* (Gy. 1: 720).

Szernye 'Bereg vm.-ben Csépanföldre, Dobrony és a lónyai uradalom határában említett folyó' +?1248/393, 1282/379: *Scerneue*, fl. (Gy. 1: 519, 537), 1270/272//580: *Zyrnua*, aqua (Gy. 1: 544), 1321: *Zyrnoua*, fl. ~ *Zyrnowa*, fl. ~ *Zernua*, fl. (Gy. 1: 519, 539, 542).

A helység a Csaronda jobb oldali mellékvize mellett települt, s róla kapta nevét. (FNESz. Szernye) A víznév szláv eredetű, tövében a szláv 'öz' jelentésű szó rejlik. (FNESz. Szernye-mocsár)

Szernye 'a két falura szakadt Gút egyik része Bereg vm.-ben a Szernye mocsara mellett' 1338: p. *Zerne* al. nom. Soprongucha (ComBer. 139, A. 3: 508).

Szilvás 'az Okor bal oldali mellékvize Baranya vm.-ben, Szilvás falu határában említik' 1192/374/425, [1230]/231: *Sciluas*, aqua, fl. (Gy. 1: 248, 392).

A helynév a m. *szilva* főnév –s képzős származéka, tkp. értelme 'szilvafás hely, terület'. (FNESz. Szilvás)

Szilvás 'település Baranya vm. középső részén Pécestől D-re' 1192/374/425, [1230]/231, 1237, 1338 (A. 3: 485): *Sciluas*, pr., t., 1336: *Zilvas*, p., v. (Gy. 1: 392).

Szolyva 'Szolyva településnél balról a Latorcába ömlő patak Bereg vm.-ben' 1270/272/476: *Zolua*, aqua ~ *Zolwa*, aqua (Gy. 1: 519, 549).

A pataknev szláv eredetű, a szláv 'só' jelentésű szó származékának látszik. (FNESz. Szolyva)

Szolyva 'település Bereg vm.-ben Munkácstól ÉK-re, a Szolyva patak mellett' 1263, 1264: *Zoloa*, v., 1270/272/476, 1270>393, 1309: *Zolua*, p., t., v. (Gy. 1: 549).

Szuha 'a Sajó bal oldali, Gömör vm. DK-i részén eredő mellékvize' 1294: in valle *Zuha* (Gy. 2: 459, 554).

A helynév szláv eredetű, a magyarba egy szláv *Sucha* 'száraz, nyaranta kiszáradó (ti. folyó)' jelentésű név került át. (FNESz. Szuha)

Szuha 'település Gömör vármegyében, Putnoktól ÉK-re' 1278/281/386, 1281/386, 1283/353, 1287/373, 1297/400, 1323, 1325: *Zuha*, de, 1291: *Zwaha*, de, 1332/Pp. Reg: (*Zoca*), de, *Zucha*, de |~i: 1329: *Zohay*, de (Gy. 2: 553, 554).

Szuha 'a Sajó bal oldali, Gömör vm. DK-i részén eredő mellékvize' 1294: in valle *Zuha* (Gy. 2: 459, 554).

A helynév szláv eredetű, a magyarba egy szláv *Sucha* 'száraz, nyaranta kiszáradó (ti. folyó)' jelentésű név került át. (FNESz. Szuha)

Szuha 'település Gömör vármegyében, Putnoktól É—ÉK-re' 1323: *Zwaha* [2a], t., 1323/324: *Zucha*, t., *Zuha* (Gy. 2: 554). Szuhafő néven is szerepel.

Tapolca 'Esztergom határában eredő meleg vizű forrás és tóvá kiszélesedő patak' (vö. Gy. 2: 259) +1201: *Calidae Aquae* (Gy. 2: 208), +1201/[1221 e.], 1320: *Aque Calide*, lac. (Gy. 2: 255, 274, 285), 1294: clausuram mol-rum ... de *Taplycha* [taplica], 1295: *Toplycha*, aqua (Gy. 2: 208, 285) ~ *Taplucha*, [1296]: *Toplich*a, 1303: mol. ... cum balneo in *Calidis Aquis* (Gy. 2: 285). Esztergom vm.

A pataknev szláv eredetű, tkp. értelme 'hévíz, meleg vizű forrás'. (FNESz. Tapolca)

Tapolca 'Esztergomhoz tartozó település' 1290/XV: *Tapulcha*, 1295, 1303: *Taplucha*, de (Gy. 2: 285).

Tapolca 'Mellete és Lice határán balról a Jolsvába ömlő patak' [1235–43]/288: *Tapulcha*, fl. (Gy. 2: 458, 490) ~ [1235–43]/288: *Tupulcha*, fl. (Gy. 2: 490), 1243/335: *Topolcha*, fl. ~ *Topolcham* ~ *Topulcham*, fl. (Gy. 2: 458, 513, 522). Gömör vm.

A pataknev szláv eredetű, tkp. értelme 'hévíz, meleg vizű forrás'. (FNESz. Tapolca)

Tapolca 'település Gömör vármegyében, a Jolsva bal partján, Rozsnyótól DNy-ra' 1258/334: *Toplich*a, 1258>336/354: *Thoplich*a, 1258>336/430: *Toplica*, 1327>341: *Topolcha*, p. (Gy. 2: 555).

Tapolca 'Tapolca határában említett patak Borsod vm.-ben, a miskolci uradalom déli határa' [1200 k.]/896-ra: *Topulucea*, fl. (Gy. 1: 736, 809). Folytatása a **Hejő**.

A pataknev szláv eredetű, tkp. értelme 'hévíz, meleg vizű forrás'. (FNESz. Tapolca)

Tapolca 'település Borsod vm. középső részén a Tapolca patak mellett, Miskolctól D-re' 1219/550: *Taplucia*, 1221/550: *Taplucya*, +1237/[1237–42]: *Topulka*, 1291/388: *Tupulcha*, 1332–5/PR.: *Tuplica* ~ *Typulcha* ~ *Topolka* (Gy. 1: 809).

Vadna 'Borsod vm. Vadna és Visnyó határában említett patak' 1281 (BAZOkI. 16), 1281/792: *Wnna*, fl., 1281/XVIII.: *Vonna*, fl. (Tóth P. 93, 97, BAZOkI. 18).

A helynev szláv eredetű, tövében a szláv *voda* 'víz' rejlik. (FNESz. Vadna)

Vadna 'település Borsod vm. ÉNy-i részén a Sajó mellett, Kazával átellenben' +1237/[1237–42], +1271/XVIII.: *Wodna*, t., +1268/+271/XVIII.: *Vodna*, t. (Gy. 1: 813), 1281/XVIII.: *Vonna* (BAZOkI. 17). Bizonyára valamely részét **Tótvadna** néven is említik. Az adatok egy valamivel délebbre, Jétyő mellett fekvő településre is vonatkozhatnak (Gy. i. h.).

Vajas 'a Duna mellékága Fejér, Bodrog és Bács vm.-ben, a főágból Kalocsa mellett szakadt ki, és Bács alatt tért oda vissza' [+1018–38]/[1173–96]>409, +1093/367>393, +1093/367>408, +1093/367>411: *Vayas*, lac. (DHA. 97, 292–3, Gy. 1: 695, 729), [+1018–38]/[1173–96]>412: *Wa'as*, fl., flum. (DHA. 97, Gy. 1: 695, 728, itt *Wayas* alakban), [+1018–38]/[1173–96]>450: *Wayos* (DHA. 97), +1055/[1416 k.], 1332, 1347 (Z. 2: 262): *Voyas*, fl., stag. (DHA. 155, Gy. 1: 695, 707, 723), +1092/+274//399, 1211: *Woyas* (DHA. 284, Gy. 1: 707), +1093/367>395: *Wayas*, aqua (DHA. 292), +1093/367>408: *Va'us*, lac. (DHA. 293), 1192/374/425: *Vvyos* (Gy. 1: 201, 236, 695, 705) ~ *Wyos* (Gy. 1: 201, 236), [1192]/394: *Wios* (Gy. 1: 201, 236), [1200 k.]/896 u.-ra: *Uoyos*, fl. (Gy. 1: 695, 711), 1206, 1301: *Voyos*,

aqua, fl. (Gy. 1: 201, 237, 695, 731), 1211: *Voios*, stag. (Gy. 1: 201, 695, 706), [1230]/231: *Woios*, rip. (Gy. 1: 201, 209, 237) ~ *Woyos* (Gy. 1: 237), [1322 u.]: *Woas*, fl. (Gy. 1: 695, 710) ~ *Woos*, fl. (Gy. 1: 710), 1347: *Voyres*, fl. (Z. 2: 258).

A Vajas(d) víznevek a m. *vaj* főnévből képződtek. Olyan vízfolyásokra, állóvizekre vonatkozhattak, amelyeknek felszíne irizált, mert zsiradék úszott rajta. (FNESz. Vajasd)

Vajas 'pontosabban nem azonosítható település Bodrog vm.-ben' *1237: *Woyos* (Gy. 1: 732), 1341: *Woyas*, p. (Cs. 2: 212, Z. 2: 619–20, 631). GYÖRFFY szerint a Vajas ér mellett lévő valamelyik monostorral (Botmonostora, Bodrogmonostor vagy a Bács megyei Szentgergely) lehet azonos. Egy *Vajas* nevű falu Baracska mellett feküdt (Cs. 2: 212), egy másik a közeli Pályiport neve a XV. században.

Vajasd 'a Gáld jobb oldali mellékvize, Vajasd település határában említik' 1299/369/570: *Vayosd* [2a], fl., rivus (Gy. 2: 100, 190). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A *Vajas(d)* víznevek a m. *vaj* főnévből képződtek. Olyan vízfolyásokra, állóvizekre vonatkozhattak, amelyeknek felszíne irizált, mert zsiradék úszott rajta. (FNESz. Vajasd)

Vajasd 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, Krakkótól DK-re' 1238/296-301, 1302: *Woyasd*, v., 1299/369/570, 1321: *Woyosd*, t., v., 1307: *Woiasd*, de (Gy. 2: 190).

Zsikva 'a Zsitva egyik forrása Bars vm.-ben, Zsikva határában említik' 1075/+124/+217: *Sikua*, riv. (DHA. 214, Gy. 1: 489), +1124/+217/328: *Sykua* (DHA. 214).

A víznév etimológiája azonos a Zsitvá-val, s attól *tv* > *kv* elhasonulással különült el. (FNESz. Zsikva) A Zsitva szláv eredetű név, alapszava a szláv 'rozs, búza' jelentésű szó. (FNESz. Zsitva)

Zsikva 'település Bars vm. középső részén Maróttól É-ra, a Zsikva folyó mellett' 1075/+124/+217: *Sikua*, t. (DHA. 214, Gy. 1: 489), +1124/+217/328: *Sykua* (DHA. 214), 1209 P.: *Sichoua*, v. ~ *Sichoa*, v., 1293: *Sitvam* (Gy. 1: 489).

Szintagmatikus szerkesztés

Alma 'a Dráva bal oldali mellékvize, egy részen határfolyás Baranya vm. Ny-i szélén' +1183/326/363: ad *Almam* (Gy. 1: 270, 385), +1183/326/363, 1302 (A. 1: 45), 1313, 1330 (A. 2: 469): *Alma*, fl. (Gy. 1: 270, 384–5), +[1205–35]/350/404: *Olma*, fl. (Gy. 1: 247, 270).

Az *Almás* < : R. *Alma* helynév a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. (FNESz. Küküllőalmás)

[**Almamellék**] 'táj, illetve település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma folyó mellett' 1275: v. OOSS. de *iuxta Alma*, 1313>344: c. Beke f. Lancereth de *iuxta Alma*, 1324: Lanceus de *iuxta Alma*, 1330: Pet. f. Lad-i de *iuxta Alma*, 1332–5/PR.: Nic. sac. *iuxta Alma* (Gy. 1: 270), 1492: *Almamellek* (Cs. 2: 168).

Alma 'a Dráva bal oldali mellékvize, egy részen határfolyás Baranya vm. Ny-i szélén' +1183/326/363: ad *Almam* (Gy. 1: 270, 385), +1183/326/363, 1302 (A. 1:

45), 1313, 1330 (A. 2: 469): *Alma*, fl. (Gy. 1: 270, 384–5), +[1205–35]/350/404: *Olma*, fl. (Gy. 1: 247, 270).

Az *Almás* < : R. *Alma* helynév a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. (FNESz. Küküllőalmás)

Almatöve ? 'település Baranya vm. ÉNy-i részén az Alma folyó mellett' +1183/326/363: *Almatui*, v. (Gy. 1: 270).

Almás 'Bihar vm. DK-i részén eredő, Kolozs és Doboka vm.-n átfolyó patak, a Szamos mellékvíze' [1200 k.]/896 u.-ra, 1341: *Almas*, fl. (Gy. 1: 569, 593, A. 4: 146, Kniezsa, ErdVíz. 15).

Az *Almás* < : R. *Alma* helynév a m. *alma* 'almafa' főnévből való, és vadalmafával benőtt helyre utal. (FNESz. Küküllőalmás)

Almásmonostora 'település és monostor Bihar vm. DK-i részén az Almás patak mellett' [1291–94]: *Almasmunustura* (Gy. 1: 593).

Árkos 'a Maros bal oldali mellékvíze' 1310: *Arkus* (Gy. 2: 100). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A víznév a m. *árok* főnévnek az –s képzős származéka. Olyan vízfolyást jelöl, amelynek mély az árka, a medre. (FNESz. Árkos)

Árkos 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, a Maros bal partján, Szászárkostól D-re' 1310: *Olaharcus*. **Oláhárkos** néven is említik.

Árkos 'a Maros bal oldali mellékvíze' 1310: *Arkus* (Gy. 2: 100). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

A víznév a m. *árok* főnévnek az –s képzős származéka. Olyan vízfolyást jelöl, amelynek mély az árka, a medre. (FNESz. Árkos)

Árkos 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, a Maros bal partján' 1310: *Arkus Saxonicalis*, 1330, 1332-5/Pp. Reg. [4a]: *Arkus*, de (Gy. 2: 131). **Szászárkos** néven is említik.

Árok 'K–Ny-i irányban húzódó mesterséges árok Borsod vm.-ben, Szihalom és Szemere határában említik' [1067 k.]/267, 1333: *Aruk*, foss. (DHA. 183, Gy. 1: 736, 806, 807).

A víznév a m. *árok* főnévnek az –s képzős származéka. Olyan vízfolyást jelöl, amelynek mély az árka, a medre. (FNESz. Árkos)

Ároktő 'település Borsod vm. D-i részén a Tisza mellett, Dorogmától ÉK-re, az Árok torkolatánál (vö. FNESz. 117)' +1194/[1230 k.]: *Aructeu*, 1332–5/PR.: *Arukto* ~ *Arakteu* ~ *Artokteu* ~ *Arukchu* ~ *Aracta* ~ *Araktel* (Gy. 1: 753).

Füzi-patak 'Abaúj vm.-ben Szina és Felnémeti határában említett, bizonyára az É-ről szomszédos Füzi felől érkező patak' 1317/409: *Fizyepatak* (AOkt. 4: 170/449, Gy. 1: 148, itt hibásan *Fizyeapatak* alakban).

A helynév a *fűz* fanév régiségben jellemző *fiz* alakjának –i helynévképzős származékából keletkezhetett. (FNESz. Füzi)

Füzi 'település Abaúj vm. É-i részén Kassától D-re' +1262/[XIV.]: p. ... *Fizy* ... ad t-m Tot rachlo, que inferior Zebes et al. nom. *Fyzy* nominatur (Gy. 1: 158), 1338: Olzebus al. nom. *Fizy* (Cs. 1: 221, F. 8/7: 161, ComAbTorn. 78), 1347: *Fiuzy* (Sztáray 1: 202).

Gerbece pataka 'Abaúj vm.-ben Tökés és Gerbec határában említett patak, a Miszla mellékfolyása' 1324/377: *Gurbuchepotaka*, 1330: *Gurbuche pataka* (Gy. 1: 87, 152).

A víznév szláv eredetű, valószínűleg a szláv 'gyertyán' jelentésű fanévből keletkezett

Gerbec 'település Abaúj vm. É-i részén Kassa mellett Ny-ra' *1229/550: *Gurbuc*, v., 1252>378//777: *Curbuch*, t., 1292: *Gurbuch*, t., [1295–307]: *Gerbec*, t. (Gy. 1: 87). A VR. adatát K. FÁBIÁN Szatmár vm.-be helyezi (VRH. 73: 250).

Gortva 'Felednél jobb felől a Rimába ömlő patak' 1240: *Gorthoa* [gortoa] [2a], riv. (Gy. 2: 459, 499). Gömör vm.

A helynév talán egy szláv R. 'zörgés, csörgés' jelentésű víznévre megy vissza. (FNESz. Gortva)

Gortvatő 'település Gömör vármegyében, a Rima jobb partján, Rimaszombattól DK-re' 1326: *Gurtuatu*, p. (Gy. 2: 547). Serke néven is szerepel.

Gyűrű 'az Okor jobb oldali mellékvize Baranya vm.-ben' 1192/374/425: *Gyreu*, fl. (Gy. 1: 248, 288), 1305/320>372/746: *Synven ~ Syncen* [□: *Gyureu*] (Gy. 1: 288).

A pataknév a 'vörösgyűrű' jelentésű m. *gyűrű* növénynévből alakult. (FNESz. Gyűrűfő)

Gyűrűfő 'település Baranya vm. ÉNy-i részén a Gyűrű patak forrásánál' 1332–5/PR.: *Korofiev ~ Kyrewf ~ Syrofen* (Gy. 1: 312), 1492: *Gywrewfew* (Cs. 2: 488).

Hangony 'a Sajó jobb oldali mellékvize Gömör vm. D-i részén' [1200 k.]: *Hongun*, fl. (Gy. 2: 459, 503), 1286/412: *Hongon*, fl. (Gy. 2: 459, 493).

A víznév a m. *hang* főnév származéka. (FNESz. Hangony)

Hangonyvölgye 'település Gömör vármegyében, a Hangony bal partján, Putnoktól DNy-ra' 1327: *Hangunuulge*, p. (Gy. 2: 504).

Hangony 'a Sajó jobb oldali mellékvize Gömör vm. D-i részén' [1200 k.]: *Hongun*, fl. (Gy. 2: 459, 503), 1286/412: *Hongon*, fl. (Gy. 2: 459, 493).

A víznév a m. *hang* főnév származéka. (FNESz. Hangony)

Hangonyfő 'település Gömör vármegyében, a Hangony forrásvidékén, Putnoktól DNy-ra' [1272–90]: *Hongunfeu*, de (Gy. 2: 505).

Hejő ~ Hév-jó 'a Sajóval párhuzamosan folyó patak Borsod vm.-ben, a Tisza jobb oldali mellékvize' [1200 k.]/896-ra: *Heyou*, fl. (Gy. 1: 736, 772), 1284/454: *Heyew*, fl. (Gy. 1: 736, 793), +?1292: *Hevyo*, fl. (Gy. 1: 776), 1323: *Heuyow*, fl. (Gy. 1: 770), 1332: *Heyeu*, fl., 1332/414: *Heyo*, fl. (Gy. 1: 781). **Hejő vize** néven is említik.

A víznév egy elhomályosult összetételből áll: a 'meleg, melegség' jelentésű *hő* ~ *hév* előtagból és a R. *jó* 'folyó' jelentésű utótagból. (FNESz. Hejő)

Hejőtő 'település Borsod vm. DK-i részén a Hejő torkolatánál' 1292: *Heyeuteu*, p., +?1292: *Hevyotu*, t., 1332: *Heyeuthu*, p. (Gy. 1: 776).

Ida 'Abaúj vm. ÉNy-i részének nagyobb folyója, a Bódva bal oldali mellékvize' 1247/331, 1278, 1319: *Yda*, fl., aqua (Gy. 1: 92–3, 133, 138–9), 1255,

1317, 1318, 1322>398, 1323/XIV., 1324, 1329/416: *Ida*, aqua, fl. (Gy. 1: 41, 74, 92, 94, 95, 98, 117, 139, 148), 1330: *Gida*, fl. (Gy. 1: 94).

A folyónév etimológiája nincs tisztázva. (FNESz. Nagyida)

Kisida 'település Abaúj vm. É-i részén Kassától DNy-ra, az Ida folyó mellett' 1331>358: *Kyus-Ida*, 1332–5/PR.: *Minori Ida* (Gy. 1: 93).

Ida 'Abaúj vm. ÉNy-i részének nagyobb folyója, a Bódva bal oldali mellékvize' 1247/331, 1278, 1319: *Yda*, fl., aqua (Gy. 1: 92–3, 133, 138–9), 1255, 1317, 1318, 1322>398, 1323/XIV., 1324, 1329/416: *Ida*, aqua, fl. (Gy. 1: 41, 74, 92, 94, 95, 98, 117, 139, 148), 1330: *Gida*, fl. (Gy. 1: 94).

Nagyida 'település Abaúj vm. középső részén Szinától ÉNy-ra, az Ida folyó mellett' [1330 k.]: *Noghyda*, 1332–5/PR.: *Nogida* ~ *Magna Ida*, 1332–5/PR., 1335 (A. 3: 238): *Nogyda* (Gy. 1: 92).

Kis-Ilosva 'a Nagy-Ilosva jobb oldali mellékvize Bereg vm.-ben' 1341/342//XVIII.: *Kis Ilosva*, fl. (Gy. 1: 519, 541).

Az *Ilosva* pataknev egy szláv 'égererdőben folyó patak' jelentésű szó átvétele, s etimológiája *Jósvával* és *Jolsvával* kapcsolatos. (FNESz. Ilosva)

Ilosva 'település Bereg vm. DK-i részén Barankától DNy-ra, a Nagy-Ilosva patak mellett' 1342/508//XVIII.: Makszem f. Thattamery Olachy de *Ilosva* (Gy. 1: 541).

Nagy-Ilosva 'a Borsova jobb oldali mellékvize Bereg vm.-ben' 1341/342//XVIII.: *Nagy Ilosva*, fl. (Gy. 1: 519, 541).

Az *Ilosva* pataknev egy szláv 'égererdőben folyó patak' jelentésű szó átvétele, s etimológiája *Jósvával* és *Jolsvával* kapcsolatos. (FNESz. Ilosva)

Ilosva 'település Bereg vm. DK-i részén Barankától DNy-ra, a Nagy-Ilosva patak mellett' 1342/508//XVIII.: Makszem f. Thattamery Olachy de *Ilosva* (Gy. 1: 541).

Körös 'Csongrádnál bal felől a Tiszába ömlő folyó, illetve ennek legészakibb ága, a későbbi Sebes-Körös, valamint ritkábban a középső ág, a Fekete-Körös' (vö. Gy. 1: 569) 1075/+124/+217: *Crys*, fl. (DHA. 217, Gy. 1: 493, 505), 1138/329, [1200 k.]/896 u.-ra, [1292]/1221 u.-ra: *Cris*, fl. (Gy. 1: 493, 510, 513, 569), 1198: *Kewres* (Gy. 1: 569, 601), 1279: *Kris*, flum. (Gy. 1: 498), 1279: *Kriss* (Kristó, Békés 37), 1282, XIV./XI.-ra: *Keres*, fl., flum. (Gy. 1: 569, 601, 649, 682), 1319/320: *Kyris* (Gy. 631), 1324: *Cres*, fl. (Gy. 1: 569, 598), 1338: *Keres*, fl. (Gy. 1: 505) | **Gör.** 950 k.: *kr×soz* (Gy. 1: 493) | **Lat.** [1200 k.]: *Grisius* (Gy. 1: 569), [1200 k.], +1214/334: *Crisius*, fl. (Gy. 1: 569, 643), [1200 k.]/896 u.-ra, +1214/334, 1235/550, 1236, 1249/XIV., 1261/271 (Kristó, Békés 28), 1283/311, 1284, 1284/410: *Crisium*, fl. (Gy. 1: 493, 506, 513, 569, 608, 628, 642, 650, 667, 678), +1214/334: *Crysy* (Gy. 1: 643), +1214/334, +1214/334/342, 1320 (Z. 1: 181), 1323>368, 1325>520 k., 1329, 1344 (H. 3: 150): *Crisy*, fl. (Gy. 1: 628, 64–3, 679), 1236, 1258>520 k., 1261/271: *Crisio* (DHA. 307, Gy. 1: 513, 628, 896), 1249, 1256/283//572, 1279 (Kristó, Békés 39, F. 6/2: 80–1): *Crysiyum* (Gy. 1: 600, 606), 1250/XIV.: *Crisim* (Gy. 1: 667), 1256/283//572, 1257/284/572, 1284/572, [1293]/294/572: *Crysii*, fl., flum. (Gy. 1: 599–600, 657), 1256/284//572: *Crysiy*, flum. ~ *Crisij* (Gy. 1: 675), 1258>520 k., [1330 k.], 1330/378: *Crisy*, fl. (Gy. 1: 513, 515), 1284/572: *Chrysi* (Gy. 1: 599), 1297: *Crisyum* (Gy. 1: 506, 508), 1320: *Crisi* (Gy. 1: 622), 1324>360, 1326: *Crisii*, fl. (Gy. 1: 623, 650).

A Körös egy honfoglalás előtti ősiségű folyónév. Végső forrása egy dák 'fekete' jelentésű szó lehetett. (FNESz. Körös)

Körösfő 'település Bihar vm. DK-i részén a Körös forrásánál' 1276: *Crysfew*, t., 1282: *Keresfey*, v. (Gy. 1: 637), 1341: *Keresfeu*, v. (EH. 542).

Körös 'Csongrádnál bal felől a Tiszába ömlő folyó, illetve ennek legészakibb ága, a későbbi Sebes-Körös, valamint ritkábban a középső ág, a Fekete-Körös' (vö. Gy. 1: 569) 1075/+124/+217: *Crys*, fl. (DHA. 217, Gy. 1: 493, 505), 1138/329, [1200 k.]/896 u.-ra, [1292]/1221 u.-ra: *Cris*, fl. (Gy. 1: 493, 510, 513, 569), 1198: *Kewres* (Gy. 1: 569, 601), 1279: *Kris*, flum. (Gy. 1: 498), 1279: *Kriss* (Kristó, Békés 37), 1282, XIV./XI.-ra: *Keres*, fl., flum. (Gy. 1: 569, 601, 649, 682), 1319/320: *Kyris* (Gy. 631), 1324: *Cres*, fl. (Gy. 1: 569, 598), 1338: *Keres*, fl. (Gy. 1: 505) | **Gör.** 950 k.: *kr×soz* (Gy. 1: 493) | **Lat.** [1200 k.]: *Grisius* (Gy. 1: 569), [1200 k.], +1214/334: *Crisius*, fl. (Gy. 1: 569, 643), [1200 k.]/896 u.-ra, +1214/334, 1235/550, 1236, 1249/XIV., 1261/271 (Kristó, Békés 28), 1283/311, 1284, 1284/410: *Crisium*, fl. (Gy. 1: 493, 506, 513, 569, 608, 628, 642, 650, 667, 678), +1214/334: *Crysy* (Gy. 1: 643), +1214/334, +1214/334/342, 1320 (Z. 1: 181), 1323>368, 1325>520 k., 1329, 1344 (H. 3: 150): *Crisy*, fl. (Gy. 1: 628, 64–3, 679), 1236, 1258>520 k., 1261/271: *Crisio* (DHA. 307, Gy. 1: 513, 628, 896), 1249, 1256/283//572, 1279 (Kristó, Békés 39, F. 6/2: 80–1): *Crysium* (Gy. 1: 600, 606), 1250/XIV.: *Crisim* (Gy. 1: 667), 1256/283//572, 1257/284/572, 1284/572, [1293]/294/572: *Crysi*, fl., flum. (Gy. 1: 599–600, 657), 1256/284//572: *Crysi*, flum. ~ *Crisij* (Gy. 1: 675), 1258>520 k., [1330 k.], 1330/378: *Crisy*, fl. (Gy. 1: 513, 515), 1284/572: *Chrysi* (Gy. 1: 599), 1297: *Crisyum* (Gy. 1: 506, 508), 1320: *Crisi* (Gy. 1: 622), 1324>360, 1326: *Crisii*, fl. (Gy. 1: 623, 650).

A Körös egy honfoglalás előtti ősiségű folyónév. Végső forrása egy dák 'fekete' jelentésű szó lehetett. (FNESz. Körös)

Körösszeg 'település és vár Bihar vm. Ny-i részén a Körös mellett' [1289]: *Keressceg*, [XIV.]/1290-re, 1321, 1324, 1326, 1326/327/380, 1327, 1341 (Cs. 1: 595, J. 285, ComBih. 76, A. 4: 91), 1346 (A. 4: 561): *Keresszeg*, castr., [1291–94]: *Kerus Zeg*, 1313/425: *Keresszegh*, 1318/324: *Kyryzyg*, 1321: *Kyriszyg*, 1322: *Kyruzseg*, 1323, 1326/327/380, 1328/329: *Keruzseg*, 1326: *Keryzeg*, 1327/380: *Keresszeg*, castr., 1332–7/PR.: *Kerez*, v. (Gy. 1: 637), 1344: *Keresszegh* (H. 3: 150), 1345: *Kerezeg* (EH. 247).

Maros 'a Tisza bal oldali mellékfolyója' [1077–95]>347 (DHA. 309), 1192/374/425, 1228/378 (EO. 1: 152), 1231/280 (EO. 1: 164), 1256 (EO. 1: 222), [1266 e.] (EO. 1: 222), [1270–72]>289 (EO. 1: 304), 1279, 1291 (RegArp. 3712), 1288/293 (EO. 1: 439), 1289/291 (EO. 1: 452), 1289/315 (EO. 1: 453), 1291/313 (EO. 1: 478), 1293, 1293 (RegArp. 3951, 3956), 1295 (EO. 1: 540), [1295] (EO. 1: 539), 1299 (RegArp. 4258), 1311 (A. 1: 242), 1329/332/343, 1330, 1346 (Z. 2: 226): *Morus*, flum., fl. (Gy. 1: 178, 179, 186, 187, 188, 240, 498, 835, 842, 849, 854, 865), [1200 k.]/1000 u.-ra, 1222 (EO. 1: 123), 1222/[1260–70] (EO. 1: 119), 1222/280 (EO. 1: 119): *Mors*, fl. (Gy. 1: 835, 836), [1230]/231: *Moris* (Gy. 1: 853), 1263/324: *Moros* (EO. 1: 239), 1279, [1290 u.] (EO. 1: 461): *Maros*, flum. (Gy. 1: 498, 842) | **Gör.** [950 k.]: *MorÁshz* (Gy. 1: 835) | **Lat.** [1177]/399, +1247/+284//572, +1256: *Morusium* (Gy. 1: 174, 177, 182, 183, 847, 854, 862, 875, 876), [1177]/405, [1193–6]>218 P., [1200 k.]/1000 u.-ra, [1219]/276 (EO. 1: 107), [1230]/231, 1238/296 (EO. 1: 188), 1238/377, 1248/265 (EO. 1: 208), 1266/300, 1287 (EO. 1: 432), 1289 (EO. 1: 448), 1294 (EO. 1: 528): *Morusium* (Gy. 1: 172, 184, 187, 835, 850, 853, 900),

1276: *Marisium* (EO. 1: 348), [1177]/405, [XII.]/1030-ra, 1243–44/1241-re, 1278 (EO. 1: 363), [1295] (EO. 1: 539), 1323/332: *Morisii*, fl. (Gy. 1: 163, 184, 850, 852, 876), [1185]/XV.: *Morisensis*, fl. (Gy. 1: 851), [XII.]/1030-ra: *Morisenam* (Gy. 1: 850), [XII.]/1030-ra, [XIV.]/1030-ra: *Morisena* (Gy. 1: 850), +1247/+284//572: *Morusii* (Gy. 1: 183) ~ *Morusij* ~ *Morusio* (Gy. 1: 861, 866), 1264, [1280]>413: *Morisius* (EO. 1: 252, 379), 1285: *Marosium* (EO. 1: 418), 1291/320 (EO. 1: 495), 1313: *Morosium* (Gy. 1: 865), 1330: *Morisius* (Gy. 1: 869), 1337: *Morysy*, aqua, 1337, 1343 (Str. 3: 493): *Morisy*, aqua, fl. (Gy. 1: 863, 871, 875), [XIV.]/1000 u.-ra: *Morosio* (Gy. 1: 850), [XIV.]/1030-ra: *Morosii* (Gy. 1: 850), 1343: *Morosy*, fl. (Str. 3: 493).

A *Maros* egy ősi ie. folyónév, amely az 'állóvíz, tenger, tó' jelentésű szó egyik származékából keletkezhetett. (FNESz. Maros)

Marosvár 'település és vár Csanád vm. középső részén a Maros bal partján, a vm. központja és püspöki székhely' [XIV.]/1000 u.-ra: in urbe *Morisenam* ~ *Moroswar*, [XIV.]/1030-ra: *civitatem Morisenam* ~ in urbem *Morisenam* ~ *episc. urbis Morisene* (Gy. 1: 850–1).

Nyárágy 'Örsúrvára alatt eredő, a Tiszába ömlő patak Borsod vm.-ben' [1200 k.]/896-ra, 1292>XIX.?: *Naragy*, fl. (Gy. 1: 736, 751, 793, 798), 1323, 1326: *Narag*, fl. (Gy. 1: 736, 781, 794).

A *Néra* helynév R. *Nyárág(y)* névváltozata a m. *nyár* 'nyárfa' főnév származéka. (FNESz. Néra)

Barátnyárágy 'település Borsod vm. D-i részén a Nyárágy patak mellett' 1323: *Barathynarag*, t., 1323, 1326: *Baratynarag*, t., 1325: *Baratinarag*, p. (Gy. 1: 793).

Nyitra 'Bars vm. ÉNy-i szélét érintő folyó' 1075/+124/+217, 1329/520: *Nitra*, aqua, riv. (DHA. 214–5, Gy. 1: 414, 435, 465), +1124/+217/328: *Nytra*, +1124/+217/505: *Nittra* (DHA. 214), 1329/520: *Nitram* (Gy. 1: 465).

A folyónév forrása egy germán **Nitrahwa* lehetett, amelynek előtagjában bizonyára az ie. **neid-* ~ **nid-* 'folyik, áramlik' jelentésű tő, az utótagban pedig a gót *ahva* 'folyó, víz' jelentésű szó rejlik. (FNESz. Nyitra)

Nyitraszeg 'település Bars vm. ÉNy-i részén a Nyitra mellett' 1321/323, 1323: *Nytrazeg*, p., 1325, 1326>353: *Nytrazegh* (Gy. 1: 464).

Szikszó pataka 'a Hernád jobb oldali mellékveze Abaúj vm.-ben, Didic és Alvadász határában említik' 1302>344: *Zekzoupathaka*, fl. (Gy. 1: 41, 77), 1329/406: *Zykozpathaka*, fl. (Gy. 1: 41, 154), 1329/406/413: *Zykozpathaka*, fl. (Gy. 1: 147), 1344>346: *Zekzoupathaka* (Abaffy 5, 6).

A Szikszó egy elhomályosult összetétel: előtagjában a *szik* ~ *szék* 'esötlen nyarakon kiszáradó tó', utótagjában az *aszó* 'időszakos vízfolyás' jelentésű szavak rejlenek. (FNESz. Szikszó) Az elsődleges víznév valószínűleg egy *Szikszó* vn. > *Szikszó* tel.név > *Szikszó pataka* vn. alakulási folyamaton ment keresztül.

Szikszó 'település Abaúj vm. DNy-i részén' 1307>398, 1341 (A. 4: 162), 1350 k. (Kállay 1: 1039): *Zykozow*, p., 1308, 1339/358 (Hanvay 42), 1342 (Z. 2: 18–20): *Zekzow*, [1312–14 vagy 1331]: *Zikzou*, 1317, 1319, 1342 (A. 4: 276): *Zekzou*, v., 1318: *Scekozou*, 1332–5/PR.: *Sicso* ~ *Syxo* ~ *Syhxo* ~ *Zekzew* ~ *Hyxox* (Gy. 1: 147).

Varbó pataka 'Borsod vm.-ben Varbó határában említett patak' 1303/352//450: *Warbopathaka*, fl. (Gy. 1: 735, 815).

A helynév szláv eredetű, tövében a szláv 'fűzfa' jelentésű szó rejlik. (FNESz. Varbó) **Varbó** 'település Borsod vm. középső részén Diósgyőrtől ÉNy-ra, a Varbó pataka forrásánál' 1303/352//450: *Warbo*, p., 1332: *Worbou* (Gy. 1: 815).

A településnév > víznév változási irány bemutatása

Metonímia

Alpár 'település Csongrád vm. É-i részén a Tisza mellett' 1075/+124/+217 (DHA. 216–8), 1209 P., 1276 P., 1335, 1338 (Str. 3: 304–5), 1341, 1341 (Str. 3: 405): *Alpar*, p., pr., t., v., [1200 k.]/896-ra: *Opar*, castr. [1200 k.]/896-ra, 1266: *Olpar*, castr., t., sab. (Gy. 1: 890), 1340: *Olper* (Zsilinszky 92) | **Lat.** 1075/+124/+217 (DHA. 217): *Alparienses* | **Gör.** [1193–96]>216, [1193–96]>218/PR.: de *Arpario* (< □□□□□□□□) (Gy. 1: 890). Vö. **Apra**.

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Abaújalpár)

Alpár 'Csongrád vm.-ben Alpáron folyó víz' 1075/+124/+217: *iuxta aquam maioris Alpar* (DHA. 216, Gy. 1: 890).

Árpás 'település Győr vm. Ny-i határán, Mórchida mellett' 1086, *1220/550, 1222 [*f*: 1224], 1233-34, +1037/330 [1240 e.], 1322, 1335: *Arpas*, pr., v., porta, p., de, t., mon. (Gy. 2: 578). A Rába két partján terült el, s így Sopron megyéhez is számítható.

A m. *árpa* 'egy gabonafajta' jelentésű fn. -s helységnévképzői funkciójú képzős származéka. A település elnevezése a „táj fő termelvényé”-vel lehet kapcsolatban, ti. az itt termelt árpából készített malátával adózott a falu (MNY. 84: 146)

Árpás 'Árpás település határában említett folyó, a Rába mellékvize lehetett' 1086: *Arpas* [2a], fl. (Gy. 2: 578, 579). Győr vm.

Bást 'település Gömör vármegyében, a Gortva bal partján, Rimaszombattól D—DNy-ra' 1280, 1304, 1329, 1332/Pp. Reg: *Bast*, de, 1290/303/479: *Baasth* [2a], de, t., 1290/303/479, 1290–300, 1295/479 [2a], 1303/479, 1341/347 [4a]: *Basth*, de, p., 1290–300: *Basd*, de | ~i: 1267: *Basthi*, de v., 1324: *Basti*, de (Gy. 2: 484).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Egyházásbást)

Bást 'a Gortva mellékvize, Bást település határában említik' 1341/347: *Basth*, fl. (Gy. 2: 459, 485). Gömör vm.

Béla 'település Bars vm. ÉK-i részén a Garam bal partján' 1228: *Bela*, t. (Gy. 1: 433).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással, így valószínűleg a településnév az elsődleges. (FNESz. Béla)

Béla 'Bars vm.-ben Béla település határában említett patak' 1228: *Bela*, torr. (Gy. 1: 433).

Bocsárd 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, Gyulafehérvártól ÉNY-ra' 1238/290-301: *Buchad*, de, 1299/369/590: *Bwchard*, t., v., 1332-5/Pp. Reg.: *Bohard*, de, *Buchard* [3a], de, *Budz*, de, *Bulhard*, de (Gy. 2: 134).

A helynév a m. R. *bocsár(d)* 'kádár, pohárnok' foglalkozásnévből keletkezett. (FNESz. Bocsárd)

Bocsár 'a Sárd mellékvize, Bocsárd és Fülesd határában említik' 1299/369/571: *Buchar*, fl. (Gy. 2: 100, 159), 1299/369/590: *Bwchar*, fl. (Gy. 2: 100, 134). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

Borsova 'település és vár Bereg vm. D-i részén a Borsova folyó mellett, az egykori Borsova vm. központja' [1200 k.]/903-ra, 1287, 1293/323, XIV./1085-re: *Borsoa*, castr., 1213/550: *Borsoha*, +1214/334, 1220/550, 1232>360, 1248, 1255, 1256, 1261/284/291, +1262/[XIV.], 1276, 1276/366, [1277 e.]/277, 1277/302, 1277/325, 1277/374, 1282, 1282/319, 1282/327/754, 1283/353, 1285/346, 1287, 1287/319, 1287/373, 1291, 1292/320, 1293, 1293/412, 1294/299 (H. 8: 400), 1297, 1298, 1299, 1300, 1302 (A. 1: 49), 1308/340 (A. 1: 167), 1309 (A. 1: 188), 1309/357 (A. 1: 191), 1311/415 (A. 1: 246), 1315, 1317 (Z. 1: 154), 1321, 1324 (A. 2: 137), 1325 (A. 2: 206), 1328, 1332–5/PR., 1334 (A. 3: 90), 1337 (A. 3: 376), 1341 (A. 4: 166), 1342 (Z. 2: 36), 1347 (A. 5: 52), 1348 (Bánffy 1: 155), 1350 (Kállay 1: 1013), XIV./1085-re: *Borsua*, castr., 1245, 1247, 1249, 1252/348, 1254/436, 1255, 1255/348, +1255/XVI., 1256, 1268, 1268/365, 1272, 1275/279/324, 1275/410, 1277, 1278, 1280, 1284 (Kállay 1: 25), 1299, [1310 k.], 1320, 1329, 1331, 1332–5/PR., 1337 (Sztáray 1: 121), 1339/356 (A. 3: 540): *Bursua*, v., 1247/384: *Borzua*, 1264 P./PR.: *Borsna* [f: *Borsua*], v., 1273: *Bvrsua*, 1274/519, 1275/520: *Bwrsua*, 1275: *Burso*, 1283: *Barsud*, 1284: *Burzua*, 1284, 1285, 1287, 1315/327 (A. 1: 390), 1319 (Kállay 1: 88): *Borsva*, 1291, 1323 (EgriEgyhLev. 34), 1327 (A. 2: 343), 1338 (A. 3: 509), 1339 (A. 3: 543), 1341 (A. 4: 105), 1347 (A. 5: 29): *Borswa* (Gy. 1: 534–5), 1318: *Borosua* (A. 1: 492), 1318, 1321 k. (Z. 1: 209), 1322, 1323, 1324, 1325 (Z. 1: 270–1), 1325/347 (A. 2: 233), 1326, 1327: *Borusua*, 1321: *Borsoua* (Gy. 1: 534–5), 1322: *Berusua* (A. 2: 58), [1322–30]: *Burshua*, 1326: *Borusud* [f: *Borusua*], 1332–5/PR.: *Borsa* ~ *Borzwa* ~ *Bursva* ~ *Bersia* ~ *Berswa* ~ *Boriwa*, XIV./1085-re: *Bursoa*, castr. (Gy. 1: 534–5), 1337: *Borschwa* (Sztáray 1: 137), 1348: *Borsua* (A. 5: 253).

A helynév a m. *bors* főnévvel etimológiailag azonos m. R. *Borsu* személynévből alakulhatott szláv birtokjelölő melléknévi képzővel. Tkp. értelme tehát 'Bors birtoka, Borsé'. (FNESz. Borsova)

Borsova 'Bereg vm. K-i részének fő folyója, a Tisza jobb oldali mellékvize' [1270–72]>295, 1338/339: *Borsua*, fl. (Gy. 1: 519, 531, 533).

Bótrágy 'település Bereg vm. Ny-i részén Lónyától K-re' 1270/272/476, 1272/476: *Boltrag*, v., t., 1270>371, 1285>358, 1327>358: *Boltragh*, v. (Gy. 1: 535).

A helynév talán szláv eredetű személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Bótrágy)

Bótrágy 'Bereg vm.-ben a lónyai uradalom határában említett, bizonyára Bótrágy faluban folyó patak' 1270/272//580: aquam *Boltrag* vocatam (Gy. 1: 544).

Bő 'település Baranya vm.-ben, talán a DK-i részén' 1341: *Beu*, 1342: *Beni* (Cs. 2: 475, A. 4: 130, 213).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév etimológiailag azonos a török eredetű, s elsődlegesen bizonyára *'nemzetségfő' jelentésű m. *bő* köznévvvel. (FNESz. Bő)

Bő 'Baranya vm. DNy-i részének nagyobb vízfolyása, a Szilvás patakka bővült Okornak a Drávába ömlő alsó szakasza' (vö. Gy. 1: 248) [+1077–95]>+158//403/PR.: *Bul*, [+1077–95]/+158//XV., [+1077–95]/+158//XVII.: *Bil*

(DHA. 79, Gy. 1: 248, 371), [+1077–95]/+158//XVIII.: *Dill* (DHA. 79), [1177]/500 k.: *Bery*, fl. (Gy. 1: 248, 324), 1332: *Bwl*, aqua (Gy. 1: 407).

Csór 'település Fejér vm.-ben Székesfehérvártól Ny-ra' +1055[1325k.]: *Chour*.

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Csór)

Csór 'Csór település határában említett patak' 1330: *Choor* [2a], fl. (Gy. 2: 357). Fejér vm.

Dobsina 'település Gömör vármegyében, a Dobsina bal partján, Rozsnyótól ÉNy-ra' 1330/417/XVIII: *Dobschina*, de, 1330/446/712, 1334: *Dobsina*, de, t. (Gy. 2: 495).

A helynév egy szlovák helynév átvétele, személynévből származik. (FNESz. Dobsina)

Dobsina 'a Sajó bal oldali mellékvize, közel a forrásához' 1320/358: *Dupsina*, fl. (Gy. 2: 457, 494, 557), 1326/446: *Dobsina* [3a], fl. (Gy. 2: 457, 494, 495), +1326/330/446: *Dopsina* [2a], fl. ~ *Dobschina* [2a], fl. (Gy. 2: 495). Gömör vm.

Enyed 'település Erdélyi Fehérvármegye É-i részén' 1293/293-301: *Enud*, t., +1293/323: *Enugd*, 1299>372: *Enyed*, 1299/XIV: *Enug*, p., 1299/XIV, 1332-5/Pp. Reg.: *Enyd*, de, p., 1302: *Enudino*, 1303/400: *Enydinum*, 1332-5/Pp. Reg.: *Endino*, de, *Enidino*, de, *Enitrino*, de, *Enydino*, de (Gy. 2: 141).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Nagyenyed)

Enyed 'a Maros jobb oldali mellékvize, Enyed határában említik' 1299/XIV.: *Enyd* [enyid], fl. (Gy. 2: 141). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

Enyed 'település Erdélyi Fehérvármegye É-i részén, Enyedtől NY-ra' 1332-5/Pp. Reg. [2a]: *Enyd*, de (Gy. 2: 141). [**Felenyed**] néven is említik.

Enyed 'a Maros jobb oldali mellékvize, Enyed határában említik' 1299/XIV.: *Enyd* [enyid], fl. (Gy. 2: 141). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

Gáld 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén' 1280/453, 1287, 1291, 1299/369/570, 1313, 1321, 1325/415-8, 1332, 1332-5/Pp. Reg., 1333/335: *Gald*, de, v., 1318 [2a]: *Gaald*, de, 1329: *Gaud*, de, 1332-5/Pp. Reg., 1336: *Kald*, de (Gy. 2: 160).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással, a m. *Gál* személynévnek a kicsinyítő-becéző képzős származéka. (FNESz. Alsógáld)

Gáld 'a Maros jobb oldali mellékvize, Gáld falun átfolyva, Gáldtónél ömlik a Marosba' 1299/369/570 [3a], 1307: *Gald*, fl. (Gy. 2: 100, 160, 190). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

Gambuc 'település Erdélyi Fehérvármegye É-i részén' 1296, 1303 [2a], 1332-5/Pp. Reg.: *Gumbuch*, de, t., 1339/344/448: *Gombocz*, p. (Gy. 2: 160). **Gombocstelke** néven is említik.

A helynévben valószínűleg egy személynév rejlik. (FNESz. Gombostelke)

Gambuc 'Gambuc település határában említett patak' 1296: *Gumbuch* [2a], rivus (Gy. 2: 161). Erdélyi Fehér vm. Alsó rész

Garadna 'település Abaúj vm. középső részén Göncről Ny-ra, közel a Garadna patak forrásához' 1234/243: v. Petri f-i Houl, vidl. *Gradna* (Gy. 1: 84, 132), 1260: *Granna*, t. (HÁO. 8), 1346: *Garadna* (A. 4: 636).

Garadna 'a Hernád jobb oldali mellékfolyása Abaúj vm. középső részén' 1234/243: *Grathna*, fl. (Gy. 1: 41, 84, 150), 1278: *Granna*, fl. (Gy. 1: 85), 1332: *Garadna*, riv., fl. (Gy. 1: 84, 126).

Garadna 'település Abaúj vm. középső részén Göncről DNy-ra, a Garadna patak torkolatánál' 1259, 1278: *Granna*, t., [1309–12], 1323, 1323/354, 1327/354, 1332–5/PR.: *Garadna*, p., 1312, 1327/354 (A. 2: 330): *Gradna*, p., 1332–5/PR.: *Garadud* (Gy. 1: 84–5).

A helynév szláv eredetű, tövében a déli szláv 'vár' jelentésű szó rejlik. (FNESz. Garadna)

Garadna 'a Hernád jobb oldali mellékfolyása Abaúj vm. középső részén' 1234/243: *Grathna*, fl. (Gy. 1: 41, 84, 150), 1278: *Granna*, fl. (Gy. 1: 85), 1332: *Garadna*, riv., fl. (Gy. 1: 84, 126).

Hecse 'település Bars vm. Ny-i részén Maróttól DNy-ra' +1209/XVII.: *Hecze*, 1268, 1270, 1275, 1302: *Hecche*, p., t., 1268, [1272–90] (Gy. 1: 434): *Heche*, 1298/350: *Hereche* [f: *Hecche*] (Gy. 1: 447).

A helynév szláv eredetű, alapjául egy szláv személynév szolgált. (FNESz. Hecse)

Hecse 'Bars vm.-ben Szelepcsény és Hecse határában említett patak, a Zsitva jobb oldali mellékvize' 1234/364: *Hecha*, fl. (Gy. 1: 447, 476).

Kács 'település és monostor Borsod vm. középső részén a Nyárágy forrásvidékénél' [1200 k.]/896-ra: *Casu*, loc., 1248/326, 1292/372/380, 1297, 1332–5/PR., 1348 (A. 5: 208): *Kach*, p. (Gy. 1: 778), 1347: *Kach* alias Darocz (Cs. 1: 173), 1292/310: *Cach*, 1317/318, 1339 (Cs. 1: 173, Sztáray 1: 155–7), 1347 (A. 5: 21): *Kaach*, 1332–5/PR.: *Rac* | ~i 1268: mon. de *Kachy* (Gy. 1: 778).

A helynév pusztá személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Kács)

Kács 'Borsod vm.-ben Kács falu határában említett vízfolyás' 1339: *Kaach*, fl. (Sztáray 1: 156).

Karán 'település Baranya vm. ÉNy-i szélén, bizonyára a Karán patak vidékén' 1234–70: *Karan*, v. (Cs. 2: 494, ÁÚO. 2: 25), 1346: *Kaaran*, v. (Cs. 2: 494, A. 4: 641).

A helynévben talán szláv eredetű magyar személynév rejlik. (FNESz. Karán)

Karán 'az Alma jobb oldali mellékvize Baranya és Somogy vm. határán' 1313: *Karan*, fl. (Gy. 1: 247, 385).

Kesző 'település Gömör vármegyében, Gömörtől DK-re' 1232>347: *Kezew*, t., 1232>347, 1282/351, 1321>351, 1328>351, [1232]>352: *Kezw*, p., t. (Gy. 2: 515), 1268/273, 1273, 1287: *Kezu*, de, t. (Gy. 2: 515, 518), 1287, 1323/324: *Kezv*, p., t., 1323: *Kezyw*, p., 1323/323: *Kezyu*, p., 1323/324: *Kuzu*, p., 1324: *Kezow*, p., 1325:

Kezeu, p., 1332/Pp. Reg: *Quefri*, de, *Quesu*, de (Gy. 2: 515). Kövecses, Kövesd, Recske 1. és Várfölde néven is szerepel.

A helynév az ómagyar *Keszi* törzsnévből keletkezett, *Keszi* törzsbeli települését jelöli. (FNESz. Egyházaskesző)

Kesző 'a Sajó, illetve a Recske bal oldali mellékvíze, Kesző falu határában említik' 1232>347, 1268/273 [2a] 1323/324: *Kezu* [keszü], riv., fl., vall. (Gy. 2: 458, 515, 516, 518), 1232>347: *Kezew*, riv. (Gy. 2: 515), 1323: *Kezyw*, vall. (Gy. 2: 516). **Kesző pataka** 1232>347: *Kezupataka* [2a], fl. (Gy. 2: 458, 515), 1323: *Kezywpothoka*, [2a] fl. (Gy. 2: 458, 516) ~ *Kezywpotoka*, fl., 1323/324: *Kezopathaka*, fl. ~ *Kuzupathaka* [2a], fl. (Gy. 2: 516).

Kopács 'település Baranya vm. DK-i csücskében a Duna és a Dráva összefolyásánál' 1212/397>399, 1212/397/405, +1264/[XIV.], [1290–300], [1292], 1299, 1344 (Cs. 2: 498, A. 4: 433): *Kopach*, p., t., [1271]: *Chopach*, p., [1290–300]: *Kopoch*, p., [1292], 1302, 1339 (Cs. 2: 498, A. 3: 621–2), 1344 (Cs. 2: 498, A. 4: 433): *Kupach*, p. (Gy. 1: 328).

A helynév valószínűleg puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Kopács)

Kopács 'Baranya vm.-ben a Dráva és a Duna összefolyásánál, Kopács település határában lévő mocsár' 1299: t. *Kopach* ... cum pisc. sua etiam *Kopach* vocata (Gy. 1: 328–9).

Ladomér 'település Bars vm. ÉK-i részén a Garam bal partján' 1335: *Ladomar*, v. (Gy. 1: 456), 1340: *Lodamer*, v. (Str. 3: 375), 1344: *Lodomer*, loc., v. (Str. 3: 541, 547, 553).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Garamladomér)

Ladoméra 'Bars vm.-ben Apáti és Ladomér határában említett patak' 1075/+124/+217: *Radmera*, riv. (DHA. 214, Gy. 1: 425, 456), +1209/XVII.: *Lodomera*, fl. (Gy. 1: 426).

Matucsina 'település Baranya vm. DNy-i részén a Dráván túl, a Matucsina folyó mellett' +1228/383/407: *Motuchyna*, 1281/364: *Moducha*, 1332–5/PR.: *Mochocyna* (Gy. 1: 340), 1347: *Mathachjna* ~ *Machathyna* ~ *Mathacyna*, v. (Z. 2: 284, 288, 290).

A helynév feltűnően egyezik egy horvátországi helynév régi névalakjával, amely a szb.-hv. *Matok* személynév származéka lehet, s amelyet áttelepülő lakosság vihetett magával. (FNESz. Tunyogmatolcs)

Matucsina 'patak Baranya vm. D-i részén, a Nekcsével egyesülve ömlik a Velcsicába, majd a Karasóba' +1228/383/407: *Matuchyna*, fl., +1228/423: *Motuchyna*, fl. (Gy. 1: 274).

Monaj 'település Abaúj vm. DNy-i részén Szikszótól É-ra' 1311, [1314 e.], 1326/335, 1327>410, 1332, 1332–5/PR., 1344>346 (Abaffy 5–6), 1346 (Abaffy 7): *Monay*, t., 1332–5/PR.: *Manay* ~ *Monoy* (Gy. 1: 120).

A helynév bizonyára a m. *malom* főnév birtokos személyraggal ellátott R., N. *molna* ~ *móna* ~ *mona* változatából alakult –i képzővel. Annak a pataknak, amelynek mentén a község épült, egykor ugyancsak *Monay* volt a neve. (FNESz. Monaj) A helynév köznévi alapja arra utalhatott, hogy a településnek volt egy malma.

Monaj 'Abaúj vm.-ben Pocsaj, Monaj és Nyésta határában említett patak, a Szikszó patakába ömlik' 1256: *Monay*, riv. (Gy. 1: 120, 125, 132).

Nekcse 'település Baranya vm. DNy-i részén a Dráván túl, a Nekcse folyó mellett' +1228/383/407, 1250/272/392, [1259–66], 1299, 1311, 1312, 1315, 1321, 1325/343, 1327/368/401, 1327>372/383, 1329, 1336 (A. 3: 277): *Nekche*, p., 1230 P.: *Necha*, t., 1240: *Neccha*, t., 1250/251: *Nehcha*, 1251, 1281/364, 1310, 1329, 1332: *Nekcha*, p., 1251, 1326/375, 1350 (A. 5: 352, 358): *Nehche*, 1316/Cod. Lat: *Nerthem*, 1318: *Necche*, 1326: *Nechte*, 1332–5/PR.: *Mocca ~ Nelche ~ Nexe* (Gy. 1: 346).

A *Našice* és a R. *Nekcse* helynév nyilván ugyanazon személynévnek kétféle, de etimológiailag összetartozó névváltozatára megy vissza. (FNESz. Našice)

Nekcse 'patak Baranya vm. D-i részén, a Matucsinával egyesülve ömlik a Velcsicába, majd a Karasóba' +1228/383/407, 1281/364: *Nekche*, fl. (Gy. 1: 273–4), 1281/364: *Nekcha*, fl. (Gy. 1: 273, 346).

Nyésta 'település Abaúj vm. Ny-i részén Forrótól ÉNy-ra' 1255, 1256: *Neste*, p., t. (Gy. 1: 125), 1348: *Nesta* (Z. 2: 338).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló női személynév a m. *nyest* állatnévnek a származéka. (FNESz. Nyésta)

Nyésta 'Abaúj vm.-ben Nyésta határában említett patak' 1256: *Neste*, riv. (Gy. 1: 125).

Ökrös 'település Bihar vm. D-i részén Széplaktól DNy-ra' 1344: *Vkrus*, t. (J. 311, ComBih. 338, H. 3: 153, HOkl. 349).

A helynév a m. *ökrös* 'ökrökkel foglalkozó, rendelkező, ökröket tartó' jelentésű melléknévből keletkezett. (FNESz. Ökrös)

Ökrös 'Bihar vm. D-i részén Ökrös határában említett vízfolyás' 1344: *Vkrus*, fl. (H. 3: 153).

Pocsaj 'település Abaúj vm. Ny-i részén Szikszótól É-ra' 1255, 1256: *Pochey*, p., t. (Gy. 1: 132).

A helynév bizonytalan eredetű, némelyek szerint korábbi **Pócsai* (tkp. értelmé 'Pócsa földje, birtoka') névalakból keletkezett, s így a m. *Pál* személynév származékai közé tartozik. (FNESz. Pocsaj)

Pocsaj 'Abaúj vm.-ben Pocsaj határában említett patak, a Szikszó patakába ömlik' 1256: *Pochey*, riv. (Gy. 1: 132).

Recske 'település Gömör vármegyében, Gömörtől DK-re' 1346>351: *Rekche*, p. (Gy. 2: 518).

A helynév valószínűleg puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Recsk)

Recske 'a Sajót balról, Panyittól Recske településig kísérő mellékág' 1232/347 [3a]: *Rekche*, aqua, fl. (Gy. 2: 458 [téves évszámmal], 515, 538), 1232>347: *Rechke*, fl. (Gy. 2: 515), 1268/273: *Ruchka* [2a], fl. (Gy. 2: 458, 518, 538). **Recske pataka** 1323: *Rechkepothoka* [2a], fl., 1323/324: *Rechkepathaka*, fl. (Gy. 2: 458, 516, 538), 1336: *Rechkepataka* [2a], fl. (Gy. 2: 458, 532, 538). Gömör vm.

Rudnok 'település Abaúj vm. ÉNy-i részén Jászó mellett ÉK-re' 1255: *Rodnuk* (Gy. 1: 136).

A helynév szláv eredetű, tövében az ősszláv 'vörös', 'érc' jelentésű szó rejlik. (FNESz. Rudnok) A víznév > településnév metonimiáról azért beszélhetünk kevésbé, mert Rudnok településnevek máshol is előfordulnak, de ilyen nevű patakok nem.

Rudnok 'Abaúj vm.-ben Méhlyuk és Rudnok határában említett patak, a Szkrebin mellékvize' +1263/+264: *Rodnuk*, riv. (Gy. 1: 40, 118, 136).

Segesd 'település Bodrog vm. ÉNy-i részén' +1092/+274//399: *Segusd*, v. (DHA. 285, Gy. 1: 727).

A helynév a m. R. *seg* ~ *ség* 'domb' jelentésű főnévből keletkezett *-s* és *-d* képzővel. (FNESz. Segesd)

Segesd 'Bodrog vm.-ben Segesd határában említett állóvíz' 1055: *Segisti*, lac. (Gy. 1: 727).

Senye 'település Baranya vm. középső részén Siklóstól K-re' 1323: *iuxta t-m Sene ... iuxta aquam Sene*, 1330: *Senye* (Gy. 1: 377).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Sénye)

Senye 'Baranya vm.-ben Senye és Harkány határában említett víz' 1323: *Sene*, aqua (Gy. 1: 312, 377).

Szerep 'település és monostor Békés vm. É-i részén a Túr mellett' 1219/550: *Scerep*, v., 1283/311, 1350 (ComBih. 313, A. 5: 366): *Zerep* (Gy. 1: 514).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév bizonyára szláv eredetű. (FNESz. Szerep)

Szerep 'nagy kiterjedésű mocsár Békés vm. É-i részén' [1200 k.]/896 u.-ra: *Zerep*, lut. (Gy. 1: 493, 514).

Telekes 'település Borsod vm. É-i részén a Bódvától Ny-ra' 1272/303, 1283/375, 1317, 1332 (BorsOkl. 244): *Telekus*, p., t., v. (Gy. 1: 811), 1272/303/XV.: *Theelekes* (Hanvay 8), 1291, 1332 (BorsOkl. 244): *Telekes*, p., [1300 e.]/300/XV.: *Telechws*, p., 1332-5/PR.: *Thelecus* ~ *Telegus* ~ *Thelegus* ~ *Cerekes* (Gy. 1: 811).

A helynév bizonyára a 'szántásra alkalmas, trágyázott föld' értelemben használt m. *telek* főnév származéka. (FNESz. Telekes)

Telekes 'Borsod vm.-ben Telekesen és a közelében található Lászó határában említett patak' 1298/390: *Thelekus*, fl., 1298/392: *Telekus*, fl. (Gy. 1: 785, 811).

Szintagmatikus szerkesztés

Balajt 'település Borsod vm. É-i részén a Bódva közelében, Borsodtól ÉK-re' 1263>349/393, 1332: *Balahth*, t., 1332: *Bolahth*, 1334, 1334 (A. 3: 70): *Balaht*, p. (Gy. 1: 755).

Talán összetartozik a m. R. *Bala* : > *Balad* személynévvel. (FNESz. Balajt)

Balajt pataka 'Borsod vm.-ben a Balajt faluval szomszédos Borsod határában említett patak' 1332: *Boluhthpataka*, fl., 1334: *Balahtpataka*, riv. (Gy. 1: 755, 762, 763).

Bályok 'település Bihar vm. ÉK-i határszélén' 1213/550: *Baluc*, t., 1298: *Baalk*, p., 1332–7/PR.: *Balach*, v. ~ *Balk*, v. (Gy. 1: 597), 1349: *Balyok* ~ *Bályuk* (EH. 76).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Bályok)

Bályok pataka 'Bihar vm.-ben a Bályok faluval szomszédos Széplak határában említett vízfolyás' 1327: *Balukpathaka*, fl. (Gy. 1: 671).

Bask 'település Abaúj vm. É-i részén Kassától Ny-ra' 1322>358, 1328, 1330>358, 1335 (A. 3: 184–5), 1347 (Sztáray 1: 202): *Bosk*, t. (Gy. 1: 61), 1335: *Bosd* (A. 3: 183) | ~i 1326: Dom. de *Bozky*, 1331: Pousa de *Bosky* (Gy. 1: 67), 1347: Mathei de *Bosky* (Sztáray 1: 203).

A *Baska* helynév elsődleges *Bask* névváltozata puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Baska)

Baski-patak 'Abaúj vm.-ben Gard és a szomszédos Bask határán említett patak' 1330: *Boskypotok* (Gy. 1: 67, 85).

Bocsárd 'település Abaúj vm. középső részén Szinától É-ra' +?1232/384/393: *Bolchart*, t., 1251: *Boltchard*, t., 1314, 1319, 1323: *Bulchard*, p., t., 1327, 1332–5/PR.: *Bolchard*, p., v., 1327/328/378: *Balchard*, 1332–5/PR.: *Boloschart* (Gy. 1: 69).

A helynév a m. R. *bocsár(d)* 'kádár, pohárnok' foglalkozásnévből keletkezett. (FNESz. Bocsárd)

Bocsárd pataka 'Abaúj vm.-ben Bocsárd határában említett patak' 1327: patak *Bolchardpataka* (Gy. 1: 39, 69).

Bölze 'település Abaúj vm. középső részén Szina mellett ÉK-re' +?1232/384/393, 1257: *Bilsa*, v., +?1232/384/393, +1262/[XIV.], [1272–90]: *Belsa*, p., t., 1270/369, [1270 k.], [1272–90], [1288–304], 1290, 1299, [1309–18], [1313–16], 1314, 1316, 1318, 1319, 1329/330/407, 1345 (BorsOkl. 265): *Belse*, p., t., v., [1272–90]: *Blesa*, *1280/643/755: *Belese*, t. | ~i 1289: St-i de *Belsey* ~ t. *Belsey*, 1319: Matheo de *Belsey* (Gy. 1: 72).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Bölze)

Bölze-patak 'Abaúj vm.-ben a Bölze faluval szomszédos Szina határában említett patak' 1317: *Belsepatak*, riv. (Gy. 1: 39, 72, 148).

Cécke 'település Bihar vm. középső részén Telegdtől K-re' 1256/284//572: *Chetka*, t., 1332–7/PR.: *Chezke*, v. ~ *Gezke*, v. (Gy. 1: 606), 1335 (J. 223), 1341: *Chechke*, p. (Cs. 1: 606), 1341: *Cethke* (ComBih. 325, A. 4: 79).

Az elsődlegesnek látszó *Cétka* ~ **Cétke* névalak puszta személynévből keletkezett magyar névadással. *Cécke* esetében *c:t* > *c:c* hasonulással számolhatunk. (FNESz. Cécke)

Cécke pataka 'Bihar vm.-ben Cécke határában említett vízfolyás' 1341: *Cechkepotoka*, riv. (J. 223) ~ *Cethkepotoka*, riv. (A. 4: 78).

Csákány 'település Gömör vármegyében, Gömörtől DK-re' 1295/315 [2a], 1297/400 [2a]: *Chakan*, de, t. (Gy. 2: 489).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév valószínűleg török eredetű, s etimológiailag azonos a m. *csákány* főnév előzményével. (FNESz. Csákány)

Csákány pataka 'Csákány és Zubogy határában említett patak, a Szuha bal oldali mellékveze' 1283/353: *Chakanpataka*, fl. (Gy. 2: 459, 489 [*Chakanpathaka* formában], 558), 1295/400, 1297/400: *Chakanpathoka*, fl. (Gy. 2: 459, 489, 490). Gömör vm.

Csany 'település Csongrád vm. középső részén Csongrádtól D-re' 1075/+124/+217: *C(hon)u*, v. ~ *Chonu* (DHA. 215, 218, Gy. 1: 893), +1124/+217/328: *Chonu*, +1124/+217/505: *Chani* (DHA. 215), 1209 P., 1326, 1334 (A. 3: 123), 1344 (Cs. 1: 679, A. 4: 461): *Chon*, p., t., v., 1334: *Choon*, t. | **Lat.** 1075/+124/+217 (DHA. 217): *Chonienses* (Gy. 1: 893).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Csány)

Csany ? -tó 'Csongrád vm.-ben Csany határában említett állóvíz' 1075/+124/+217: *Cunutou* (DHA. 216, Gy. 1: 893), +1124/+217/328: *Kunutou* (DHA. 216).

Damak 'település Borsod vm. É-i részén Borsod várától ÉK-re' 1279/312, 1297, 1299, 1300, 1319, 1325: *Domok*, p., t., [1317–42]/XVI., 1327, 1348 (Z. 2: 338): *Domak*, p. (Gy. 1: 768), 1341: *Damak* (A. 4: 126).

Valószínűleg puszta személynévből, a *Domokos* kicsinyítő – becéző alakjából keletkezett. (FNESz. Damak)

Damak pataka 'Borsod vm.-ben Damak határában említett patak' 1279/312: *Domokpotoka*, riv. ~ *Domokpotaka*, riv. (Gy. 1: 768–9).

Esküllő 'település Bihar vm. K-i részén Élesdtől D-re' 1335: *Uskeleu* (J. 237, ComBih. 26), 1341: *Wskwleu*, p. (ComBih. 26, A. 4: 79), 1341: *Wskwlew*, p. (EH. 66).

A helynév valószínűleg egy elhomályosult összetétel. Elsődlegesen személynév volt, majd helynévvé vált. Előtagjában a m. *ős*-nek R. *es* változata rejlik 'nagy' vagy 'ős' jelentésben, utótagjában a m. *küllő* 'egy fajta madár: gyurgyalag, harkály' jelentésű szó van. (FNESz. Esküllő)

Esküllő pataka 'Bihar vm.-ben Esküllő határában említett vízfolyás' 1341: *Wskuleupataka*, riv. (J. 237) ~ *Vskuleupataka*, riv. (A. 4: 79).

Gönyű 'település Abaúj vm. középső részén Abaújvártól É-ra' 1268: *Gvny*, t., 1277>353: *Gonyu*, p., 1290: *Gunu*, p., 1317: *Genyeu*, 1320: *Gunnu* (Gy. 1: 89–90).

Talán puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Gönyű)

Gönyű pataka 'Abaúj vm.-ben Csány és Gönyű határában említett patak' 1255: *Gunupotoka* (Gy. 1: 75, 89).

Gyula 'település Bonchidától Ny-ra' 1307, 1314: *Gyula*, t., de, 1315/418: *Gywla* (Gy.II.71). Doboka vm.

A m. *Gyula* személynév olyan török méltóságnévre megy vissza, amely az ótörök 'fáklya' jelentésű főnévvel tartozik össze. (FNESz. Gyula)

Gyula pataka 'Gyula falu határában említett vízfolyás' 1307: *Gyulapothaka* (Gy. 2: 44, 71). Doboka vm.

Halász 'település Csongrád vm. ÉK-i részén a Hármas-Körös mellett' 1261/271 (DHA. 307), 1324: *Halaz*, p., v., 1281/324: *Halas*, p. (Gy. 1: 896).

A helynév arra mutat, hogy a falu első lakói királyi halászok lehettek. (FNESz. Gyöngyöshalász)

Halász tava 'Csongrád vm.-ben Halász település határában lévő halastó' 1261/271: *Halasztoua*, pisc. (DHA. 307, Gy. 1: 896).

Kamut 'település Békés vm. középső részén Békéstől ÉNy-ra' 1295/423: *Kamawlth*, t. (Gy. 1: 508). A helynév talán egy török eredetű személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Kamut)

Kamut-ér 'Békés vm.-ben Kamut és Murul határában említett patak' 1295/423: *Kamawlther* (Gy. 1: 508, 510) ~ *Gamother* (Gy. 1: 510).

Kecső 'település Gömör vármegyében, Gömörtől ÉK-re' 1272/303: *Kucheu*, t., *1307>389: *Kuthe*, de, 1348: *Kecheu* (Gy. 2: 514).

A helynév pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Kecső)

Kecső vize 'Kecső falunál eredő patak, a Jósua mellékvize' 1295/315: *Kechewyzy*, aqua ~ *Kochewyzy* [□: *Kechewyzy*], fl. (Gy. 2: 459, 514, 530). Gömör vm.

Kesző 'település Gömör vármegyében, Gömörtől DK-re' 1232>347: *Kezew*, t., 1232>347, 1282/351, 1321>351, 1328>351, [1232]>352: *Kezw*, p., t. (Gy. 2: 515), 1268/273, 1273, 1287: *Kezu*, de, t. (Gy. 2: 515, 518), 1287, 1323/324: *Kezv*, p., t., 1323: *Kezyw*, p., 1323/323: *Kezyu*, p., 1323/324: *Kuzu*, p., 1324: *Kezow*, p., 1325: *Kezeu*, p., 1332/Pp. Reg: *Quefri*, de, *Quesu*, de (Gy. 2: 515). Kövecses, Kövesd, Recske 1. és Várfölde néven is szerepel.

A helynév az ómagyar *Keszi* törzsnévből keletkezett, *Keszi* törzsbeliak települését jelöli. (FNESz. Egyházaskesző)

Kesző pataka 1232>347: *Kezupataka* [2a], fl. (Gy. 2: 458, 515), 1323: *Kezywpothoka*, [2a] fl. (Gy. 2: 458, 516) ~ *Kezywpotoka*, fl., 1323/324: *Kezopathaka*, fl. ~ *Kuzopathaka* [2a], fl. (Gy. 2: 516). Gömör vm.

Kóny 'település Győr vm. Ny-i határán, Csécsénytől ÉNy-ra' 1220, 1228/491: *Coun*, v., t., 1228/491: *Con*, v. (Gy. 2: 605).

Talán személynévből keletkezett. Az alapjául szolgáló személynév (FNESz., 1368: dicti *Kon*) szláv eredetű. Származhatott szl. helynévből is (FNESz. Kóny), eszerint idegen névadású.

Kóny vejsze 'Kóny és Kapi határában említett halászhely' 1228/491: pisc. de Con ... vulgo *Counweyzy* [-vejszi] (Gy. 2: 564, 605, 606). Győr vm.

Lüle 'település Bars vm. Ny-i részén Verebélytől DK-re' 1226: *Lyvla*, v., [XIII. közepe]: *Lyła*, v., 1262, 1321, 1327: *Lule*, p., v., 1275: *Lula*, 1324: *Lwle* (Gy. 1: 459), 1342: *Lyule*, p. (A. 4: 238).

A helynév valószínűleg egy szláv eredetű személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Lüle)

Lüle pataka 'Bars vm.-ben Rendve határában említett, Lüle település felől érkező patak, a Zsitva bal oldali mellékvize' 1299/324: *Luepataka* [□: *Lule-*], riv. (Gy. 1: 414, 468). GYÖRFFY *Löve pataká*-nak olvassa.

Málé 'település Gömör vármegyében, a Málai-patak jobb partján, Putnoktól ÉNy-ra' 1255/358: *Malee*, t., 1329/466, 1338: *Maley*, t., v. (Gy. 2: 525).

Szláv személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Serényfalva)

Málé pataka 'Putnoknál balról a Sajóba ömlő víz, Málé falu határában említik' 1255/358: *Malee pathaka* (Gy. 2: 458, 525). Gömör vm.

Mile 'település Borsod vm. É-i csücskében' 1283>405, 1283/464: *Myle*, p., 1283>415: *Mylee*, p. (Gy. 1: 788).

A helynév pusztá személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Mile-forrás)

Mile pataka 'Borsod vm.-ben Mile határában említett patak' 1283/464: *Milepothoka*, riv. (Gy. 1: 788).

Orogvány 'település Gömör vármegyében, Gömörtől ÉK-re' 1291: *Orohuan*, p., *Orohwan*, p., 1299>343: *Vrhuan*, p., 1299/359: *Oryhuan*, p., *Oryhwan*, t. (Gy. 2: 530).

A helynév török (kun) eredetű személynévből keletkezett, amelynek köznévi alapja a kun 'orgonabokor' jelentésű szó lehetett. A helynév etimológiailag azonos a később és más úton nyelvünkbe került N. *orgovány* főnévvel. (FNESz. Orogvány)

Orogvány pataka 'az Orogvánnyal szomszédos Panyit határában említett patak' 1336: *Vrhuuanpataka* [? urUvány], fl. (Gy. 2: 458 [*Vruhuuan*- formában], 532). Gömör vm.

Ózd 'település Erdélyi Fehérvármegye É-i részén, Újvártól K-re' 1332: *Owzd*, p., 1332-6/Pp. Reg.: *Oza* [2a], de, *Ozd*, de (Gy. 2: 178).

A helynév pusztá személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Ózd)

Ózd pataka 'a Maros bal oldali mellékvize Erdélyi Fehér vm. ÉK-i részén, Ózd településen ered' 1339/344/448: *Ozd pataka*, fl. (Gy. 2: 99).

Ragály 'település Gömör vármegyében, Gömörtől DK-re' 1216/387: *Rogas* [□: *Rogal*], de v., 1292: *Ragály*, 1295/315, 1304>357, 1335>357: *Ragal*, p., t. (Gy. 2: 537).

A helynév szláv eredetű, alapszava a szláv 'szarv' jelentésű szó. (FNESz. Ragály)

Ragály pataka 'Ragály település határában említett patak, a Szuha mellékvize' 1335: *Ragalp(at)aka*, fl. (Gy. 2: 459, 537). Gömör vm.

Rás 'település Gömör vármegyében, a Turóc jobb partján, Gömörtől ÉNy-ra' 1266/283, 1286, 1296>589, 1325, 1334: *Raas*, de, p., t., v., +1294/471: *Raz*, p., t. (Gy. 2: 538), 1266/283, 1283, 1297, 1324: *Raas*, t. (Gy. 2: 538, 545). Kápolna 2., Kétrás és Sánkkápolna néven is szerepel.

A helynév alapja valószínűleg egy szláv személynév lehetett. (FNESz. Rás)

Rás pataka 'Otrokocsnál jobbról a Turócba ömlő víz, Rás falu határában említik' 1334: *Raaspataka*, riv. (Gy. 2: 459, 538). Gömör vm.

Szakál 'település Bihar vm. Ny-i részén a Köröstől É-ra' 1284/410, [1291–94], 1322, 1332–7/PR.: *Zakal*, p., t., v., 1332–7/PR.: *Sacal* ~ *Sakal*, v. ~ *Zacal*, v. (Gy. 1: 663).

A helynév a m. *Szakál(l)* személynévből keletkezett. (FNESz. Szakáld)

Szakál-ér 'Bihar vm.-ben Szakál és Csehi határában említett vízfolyás' 1284/410: *Zakal er*, fl. (Gy. 1: 608, 663).

Szelce 'település Gömör vármegyében, Rimaszombattól DNy-ra' 1341: *Scelche* [2a], t. (Gy. 2: 550).

A helynév szláv eredetű, köznévi előzménye a szlovák N. 'major' < R. 'kis falu' jelentésű szó lehet. (FNESz. Szelcse)

Szelce pataka 'a Gortva bal oldali mellékvíze Szelce település közelében' 1240: *Zelchepothoka* (Gy. 2: 499 [-*potoka* formában], 550), 1240: *Scelcepothoka* (Gy. 2: 459, 492, 550). Gömör vm.

Szentkirály 'település Gömör vármegyében, Putnoktól ÉNy-ra' 1268/273, 1280>XIX, 1282/351, 1286, 1297, 1300/370/386, 1318 [2a]: *S. Rege*, de, 1300/370/386, 1319: *Zenthkyral*, de, 1318, 1332/Pp. Reg [2a]: *S. Regis*, 1323: *Scenthkyral*, de, 1323/324: *Zenkyral*, de, 1337: *Scenthkyral* [2a], de, p. (Gy. 2: 551). Lice 2. néven is szerepel.

A helynév valószínűleg a templom védőszentjére, Szent István, magyar királyra utal. (FNESz. Szentkirály)

Szentkirály pataka 'Szentkirály falu határában említett patak' 1300/370/386: *Zenthkiralpataka*, riv. (Gy. 2: 458 [*Zenthkiralypataka* formában], 551). Gömör vm.

Tardona 'település Borsod vm. középső részén Dédes várától ÉK-re' [1240]: *Turduna*, p., v. (Gy. 1: 810), 1281/XVIII.: *Tordona*, t. (Tóth P. 97, BAZOkI. 18).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév szláv eredetű lehet. A személynév alapjául szolgáló szó jelentése 'szilárd, nem ingoványos talaj'. (FNESz. Tardona)

Tardona pataka 'Tardona határában említett patak Borsod vm.-ben, a Sajó jobb oldali mellékvíze' [1240]: *Turduna potoka* ~ *Turduna potoca* (Gy. 1: 735, 811).

Torda 'település Békés vm. K-i részén Szeghalomtól DK-re' *1221/550: *Tdan* [f: *Torda*], 1323: *Thorda*, [1330 k.]: *Torda*, p. | **Lat.** *1221/550: *Tordensis*, mon. (Gy. 1: 514).

A helynév puszta személynévből, feltehetőleg az egykori Torda vármegye első ispánjának nevéből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Torda)

Torda sara 'nagy kiterjedésű mocsár, rétság Békés vm. K-i részén, Torda környékén' [1330 k.]: *Tordasara*, prat. (Gy. 1: 493, 514–5).

Ug-ér ~ Huku-ér ? 'a Tisza oldalága Csongrád vm.-ben Ság, Kürt (Szolnok vm.) és Ug környékén' 1075/+124/+217: *Huger*, fl. (DHA. 216–7, Gy. 1: 899, 906), [1075]>338: *Hucu* fl. *eru* (DHA. 205, 216, Gy. 1: 899, 906), [1075]>338, 1338: *Hucueru*, fl. (DHA. 204–5, 217, Gy. 1: 899, 906), +1124/+217/505: *Hvger* (DHA. 216), 1340: *Wger* (Zsilinszky 92).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Ukk)

Ug 'település Csongrád vm. É-i részén a Tisza mellett' 1330: *Vgh*, p., 1330, 1341: *Wgh*, p. (Gy. 1: 906), 1336: *Ugh* (Zsilinszky 103).

Zseliz 'település Bars vm. DK-i részén a Garam jobb partján' [1272–90], 1274, 1308: *Selyz*, p., v., 1274, 1332, 1348 (A. 5: 204–5): *Seliz*, 1293, 1303, 1308: *Selez*, p., t., v., 1307, 1336 (A. 3: 288): *Zelyz*, 1311, 1315: *Zeleyz*, p., 1332/PR.: *Zilis* (Gy. 1: 488), 1349, 1350: *Zelys*, p. (Z. 2: 408, 414, 418), 1350: *Zeles*, p. (Z. 2: 417–8).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. (FNESz. Zseliz)

Zselizi-sár 'a Garam jobb oldali mellékvize Bars vm. D-i részén, Zseliz határában' 1274: *Selyzy sar*, palus (Gy. 1: 413, 488).

Bizonytalan változási irány bemutatása

Balog 'település Gömör vármegyében, a Balog bal partján, Rimaszombattól ÉK-re' [1272 u.]: *Bolnuch*, de gen., 1294/341, 1297, [1297 k.], 1299, 1301, 1314/317, 1322, 1323 [5a], 1323/324 [2a], 1325, 1328, 1330: *Bolug*, castr., de, de gen., 1297/358/399/405/776: *Balog*, de, *Balogh*, de, 1299, 1317/329/347, 1322, 1330>350, 1331/347 [2a]: *Bolugh*, castr., de, de gen., 1307>409: *Balug*, de gen., 1323>336: *Bolwgh*, de gen. |~i: [1283 k. XI. sz.]: *Bolugi*, de (Gy. 2: 483). Balogd és Balogvására néven is szerepel.

Balog 'a Rima jelentősebb bal oldali mellékvize' 1244>410, 1269/412 1297/358//776: *Balogh*, fl. (Gy. 2: 459, 483, 497, 511, 522), 1245/588: [*Bo*]logh, fl. (Gy. 2: 459, 511), 1263, 1312, 1325, 1325/378, 1341: *Bolug*, fl. (Gy. 2: 459, 486, 514, 517, 522), 1325, 1325/354, 1325/378: *Bolugh* (Gy. 2: 459, 486, 522), 1334/392/XIX.: *Balog*, fl. (Gy. 2: 537). **Balog vize** 1334: *Bolugwyze*, fl. (Gy. 2: 459, 517) ~ *Bolughwyze* (Gy. 2: 517). Gömör vm.

A helynév a m. *balog* (< : *bal*) melléknévből keletkezhetett. (FNESz. Balog) De származhat személynévből is (vö. 1284: *Balogh* szn., ÁSz.)

Bogács 'település Széktől DK-re' 1318: *Bagath*, t., 1318/379, 1320/324: *Bagach*, t., 1324>348: *Bogach*, t. (Gy.II.61). Doboka vm.

A helynév magyar névadással keletkezett a m. *bogács* 'szamártövis' főnévnek R., N. *bogács* változatából. Más feltevés szerint egy szláv eredetű személynév volt az előzménye. (FNESz. Bogács)

Bogács pataka 'a Szarvastóba ömlő patak, Bogács határában említik' (Gy. 2: 44) 1318: *Bagathpataka*, fl. (Gy. 2: 44, 61), 1318/379: *Bagach* et *pataka* (Gy. 2: 61). Doboka vm.

Bózsva 'Abaúj vm. DK-i részén folyó nagyobb patak, a Ronyva jobb oldali mellékvize' +1264/324: *Borsoa*, fl. ~ *Bursua*, fl. (Gy. 1: 40, 71).

Bózsva 'település Abaúj vm. DK-i részén Füzértől D-re, a Bózsva patak mellett' +1264/324, [1285]/346 (EO. 1: 419), 1324: *Borsua*, t. (Gy. 1: 71).

A helynév eredete nincs kielégítően tisztázva, talán a m. *Bors* személynév szláv származéka rejlik benne. (FNESz. Bózsva)

Danóc 'Baranya vm.-ben Izsép, Danóc és Földvár határában említett víz, a Duna oldalága, holtága' (vö. Gy. 1: 248) +1015/+158//403/PR.: *Clunouz* [f: *Dunouz*] ~ *Donou*z (DHA. 73, Gy. 1: 248, 331, a második adat itt *Dononyz* [f: *Donouyz*] alakban), +1015/+158//XVII.: *Climowcz* ~ *Danovicz*, +1015/+158//XVIII.: *Klunovetz* ~ *Dunauiz* (DHA. 73), 1247: *Donolc*, aqua (Gy. 1: 248, 296, 319), 1261/262: *Dolonch* [f: *Donolch*], fl. (Gy. 1: 296, 319), 1338: ad stag. *Danoth* [f: *Danoch*] al. nom. Ewrem (Gy. 1: 248, 302).

Danóc 'település Baranya vm. K-i részén a Danóc folyó mellett' [+1235]/350/404, 1270, 1296: *Donouch*, v., 1296, 1341 (Cs. 2: 462, A. 4: 130): *Danouch*, p., v., [1327 u.]>351: *Danolch*, civ., 1330/409, 1348 (Z. 2: 320): *Donouth* [f: *Donouch*], 1332–5/PR., 1342 (A. 4: 213): *Donolch* (Gy. 1: 296), 1339: *Danoch* (Cs. 2: 462, Z. 1: 557), 1341: *Donoch* (Cs. 2: 462).

Daróc 'település Baranya vm. DK-i részén a Duna mellett, a Daróca patak torkolatánál' +1264/[XIV.]: *Drauch* (Gy. 1: 296), 1349: *Darouch* (Z. 2: 385).

A helynév köznévi előzménye a m. R. *daróc* lehetett, amelynek jelentése 'olyan vadász, akinek a vadbörnyűzés, szíjhasítás és kürtnek való vadtulokszarvelvétel a feladata'. E foglalkozásnév szláv eredetű. A *Daróc*-nak hívott településeken királyi szolgálatban álló darócok laktak. (FNESz. Daróc)

Daróca ~ Drávca 'a Drávát Baranya vm.-ben végigkísérő oldalág, amely Darócnál torkollott a Dunába' (vö. Gy. 1: 248–9) 1212/397/405: *Drausa*, aqua (Gy. 1: 249, 328) ~ *Drauza* (Gy. 1: 329), 1244>347?: ad *Dravcham* ~ *Dravcha* (Gy. 1: 248, 291), 1257, 1281: *Draucha*, aqua (Gy. 1: 248–9, 278, 375), +1264: ad inferiorem *Draucham* (Gy. 1: 249), 1269: *Drawcha*, aqua (Gy. 1: 291), 1349: *Darolcha*, pisc. (Gy. 1: 278).

Hilyó 'település Abaúj vm. É-i részén Kassától Ny-ra' 1330, 1335 (A. 3: 184–5), 1347 (Sztáray 1: 203): *Hylo*, p., 1332: *Hylou* ~ *Hylow*, p., *1332–5/PR.: *Eylho* (Gy. 1: 91), 1335: *Helou* (A. 3: 185), 1347: *Hyllo*, p. (Sztáray 1: 203).

Hilyó pataka 'Abaúj vm.-ben Semse határában említett, bizonyára a szomszédos Hilyó településen eredő patak' 1318: *Hyleupothoka*, fl., 1319: *Hyluupotaca*, fl. ~ *Hylewpotaca* (Gy. 1: 91, 139).

A helynév szlovák eredetű, tövében az ősszláv 'süvöltő, pirók' jelentésű szó rejlik. (FNESz. Hilyó)

Kálosa 'település Gömör vármegyében, Gömörtől DNy-ra' 1247/366>423: *Calsa*, t., 1247/383: *Calysa*, castr., 1269/412, 1280, 1330, 1332: *Kalsa*, de, t., 1275: *Kalusa*, castr., 1341: *Galsa*, p. (Gy. 2: 513).

Kálosa 'a Turóc jobb oldali mellékveze, Kálosa település határában említik' 1247/383: *Calysa* [kálisa], riv. (Gy. 2: 459, 513). Gömör vm.

A helynév bizonyára szláv eredetű, tövében az ősszláv 'sár' jelentésű szó rejlik. Más felfogás szerint abból a magyar személynévből keletkezett, amelyből a *Kalocsa* helynév is. (FNESz. Alsókálosa)

Kolbása 'a Ronyva jobb oldali mellékfolyása Abaúj vm.-ben, az Izra tóból ered' 1270/272: *Kulbasa*, rivus (Gy. 1: 40, 83, 114), 1350: *Kolbasa*, fl. ~ *Kalbasa*, fl. (A. 5: 421–2).

A pataknev bizonyára szláv eredetű. (FNESz. Kolbása).

Kolbása 'település Abaúj vm. K-i részén Füzértől K-re, a Kolbása patak mellett' [XIII. vége]: *Kulkasa* [f: *Kulbasa*], v. (Gy. 1: 114), 1350: *Kolbasa*, p., v. ~ *Kalbasa*, p. (A. 5: 421).

Kubin 'Árva vm.-ben Kubin határában említett patak' 1325: *Culbyn*, fl. (Gy. 1: 196–7).

Kubin 'település Árva vm.-ben Árva várától DNy-ra, a Kubin patak mellett' +1235–70>390: *Kolbin*, p., +?1314: *Kublen* [f: *Kulben*], p. (Gy. 1: 196).

Nagy-Kubin 'Árva vm.-ben Kubin határában említett patak' 1325: *Nogkulbyn*, fl. (Gy. 1: 196–7).

Kubin 'település Árva vm.-ben Árva várától DNy-ra, a Kubin patak mellett' +1235–70>390: *Kolbin*, p., +?1314: *Kublen* [f: *Kulben*], p. (Gy. 1: 196).

Lászó 'Borsod vm.-ben Lászó határában említett patak' 1272/303: *Lazou*, fl. (Z. 1: 30), 1298/390: *Lazow*, fl., aqua, 1298/392: *Lazo*, fl., aqua (Gy. 1: 785). **Lászó pataka** néven is említik.

Lászó 'település Borsod vm. É-i részén a Bódvától Ny-ra' 1298>381, 1298/390: *Lazow*, p., t., 1298/392, 1325/380>381, 1337>392: *Lazo*, p., t. (Gy. 1: 785), 1339: *Lazov* (A. 3: 567).

Talán egy korábbi **Lóaszó*-ból rántódott össze, s a m. *ló* és *aszó* 'időszakos vízfolyás, szárazpatak' jelentésű szó rejlik benne, de gondolhatunk egy szláv *Vlasov* helynév átvételére is. (FNESz. Lászó)

Lóna 'település Bonchidától ÉNy-ra' 1315>370/752: *Lona*, p. (Gy.II.77). Doboka vm.

Etimológiailag szláv eredetű, az ősszláv 'halászik, vadászik' jelentésű szócsaládba tartozik. (FNESz. Lónya) Esetleg személynévből is származhat ([1205-1235]/1251: *Lona* szn., ÁSz.)

Lóna 'a Víz-Szamos bal oldali mellékvíze, Lóna és Poklostelek határában említik' 1306 [4a]: *Louna*, fl., riv. (Gy. 2: 44 [tévesen: 1305], 77, 84), 1315/369, 1315/370/752: *Lona*, fl. (Gy. 2: 44, 73, 77). Doboka vm.

Ludna 'Borsod vm.-ben Ludna és a szomszédos Tardona határában említett patak' [1240]: *Lubna* (Gy. 1: 786, 810). **Ludna pataka** néven is említik.

Ludna 'település Borsod vm. középső részén Dédes várától ÉK-re' 1267>353, 1332, 1333 (A. 3: 17–9), 1343 (Cs. 1: 175, Sztáray 1: 170): *Lubna*, p., v., 1281/341, 1303/352//450: *Lubuna*, t. (Gy. 1: 786), 1325: *Lubina*, p. (A. 2: 186).

Rozlozsna 'település Gömör vármegyében, Rozsnyótól DNy-ra' 1258/334: *Ruzyzna*, t., 1258>336/354, 1272/275/354, 1275/354: *Rosusna*, p., pr., t., 1258>336/430: *Rususna*, t., 1262/334, 1318, 1320/358: *Rososna*, p., t., v. (Gy. 2: 540).

Rozlozsna 'a Sztinva jobb oldali mellékvíze, Rozlozsna település közelében' 1243/335 [2a]: in capite *Rososna* [rozsozsna] (Gy. 2: 457, 533, 540), 1258/334 [2a], 1258>336/354 [2a], 1258>336/430 [2a]: *Ruzyzna*, fl. (Gy. 2: 457, 540), 1258>336/354: *Rosusna*, fl., 1258>336/430: *Rususna*, fl. (Gy. 2: 457). Gömör vm.

Székes 'település Erdélyi Fehérvármegye középső részén, a Székes-patak jobb partján' [1290-95], 1293/293-301: *Scekes*, pr., t., 1295, 1304/307, 1313 [2a], 1329: *Zekes*, loc., p., 1313: *Scekus* (Gy. 2: 185).

Székes 'a Küküllő bal oldali mellékvíze, Veresegyház és Jakabpataka határában említik' [1290-95], 1293/293-301: *Scekes*. Erdélyi Fehér vm. Alsó része

Talán személynévből keletkezett, esetleg származhat a m. N. *szék* 'időszakos vízállás' jelentésű szóból is. (FNESz. Székes)

Szentága 'Baranya vm.-ben a Pécestől DK-re lévő Szentlászló határában említett forrás' 1295/403: *Scentaga*, fons (Gy. 1: 389).

Szentága 'település Baranya vm. középső részén Pécestől DK-re' 1295/403: *Scentaga*, t. ~ *Zenstha* (Gy. 1: 388).

Vereng 'Abaúj vm. K-i részén Telki környékén említett folyóvíz' 1341: *Vereg* (A. 4: 122).

Vereng 'település Abaúj vm. K-i részén, Füzér és Telki vidékén feketett' 1270/272: *Wereng*, v. (Gy. 1: 155), 1341: *Vereg* (A. 4: 122).

A helynév etimológiája ismeretlen. Talán egybevethető a Tolna megyei *Várong* település nevével, amely a személynévként is használatos m. R. **várong* < **varang* 'zsoldos testőr' jelentésű főnévből keletkezett. A palatális *Vereng* forma talán hangrendi átcsapás eredménye lehet.

Melléklet II.

A víznév > településnév változási irány bemutatása

<u>Víznév</u>	<u>1. adat</u>	<u>Tel.név</u>	<u>1. adat</u>	<u>vm.</u>	<u>vált. módja</u>	<u>megjegyz.</u>
Alma	+1183/326/363: ad <i>Almam</i>	Alma	1211/252: <i>Alma</i>	Baranya	metonímia	szemantika
Almás	[1200k.]: <i>Almas</i>	Almás	1298: <i>Almas</i>	Doboka	metonímia	szemantika
Almás	1009/+205–35//404: <i>Almas</i>	Almás	[1093–95]: <i>Almas</i>	Baranya	metonímia	szemantika
Almás	1009/+205–35//404: <i>Almas</i>	Almás	1338: <i>Almas</i>	Baranya	metonímia	szemantika
Almás	[1200 k.]/896 u.-ra: <i>Almas</i>	Almás	1234 k./XV.: <i>Almas</i>	Bihar	metonímia	szemantika
Árva	1287: <i>Arua</i>	Árva	1267: <i>Arwa</i>	Árva	metonímia	etimológia
Béla	1228: <i>Bela</i>	Béla	1228: <i>Bela</i>	Bars	metonímia	etimológia
Berettyó	1213/550: <i>Beruchyon</i>	Berettyó	[1162–72]/[1235–70]: <i>Berekis</i>	Bihar	metonímia	lexikai szerk.
Beszterce	1288/390>394: <i>Bezterche</i>	Beszterce	1241: <i>Byzturch</i>	Beszterce	metonímia	etimológia
Bezence	1326: <i>Bezenche</i>	Bezence	1326: <i>Bezenche</i>	Bars	metonímia	etimológia
Bódva	[1200 k.]/896-ra: <i>Buldua</i>	Boldva	1249: <i>Buldua</i>	Borsod	metonímia	átadó ny.-i funk.
Csarnavoda	1270/272>393: <i>Churnawoda</i>	Csarnavoda	1299/435: <i>Charnawoda</i>	Bereg	metonímia	etimológia
Csergőd	1320/550: <i>Chergeud</i>	Csergőd	1302, 1320/550: <i>Chergeud</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	szemantika
Csergőd	1320/550: <i>Chergeud</i>	(Bolgár)csergőd	1313: <i>Chergoud</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	szemantika
Fás	1221/550: <i>Fas</i>	Fás	1350: <i>Faas</i>	Békés	metonímia	szemantika
Füves	1331: <i>Fyves</i>	Füves	1234/550: <i>Fiuves</i>	Arad	metonímia	szemantika
Füzes	1232: <i>Phizes</i>	Füzes	1315: <i>Fyzess</i>	Baranya	metonímia	szemantika
Füzesd	1256: <i>Fyzezth</i>	Füzesd	1256: <i>Fyzezth</i>	Baranya	metonímia	szemantika
Gadna	1320: <i>Ganna</i>	Gadna	1320: <i>Ganna</i>	Abaúj	metonímia	etimológia
Garam	1075/+124/+217: <i>Gran</i>	Garam	1225: <i>Goron</i>	Bars	metonímia	etimológia
Gortva	1240: <i>Gorthoa</i>	Gortva	1240: <i>Gorthoa</i>	Gömör	metonímia	etimológia
Gyógy	1303/400: <i>Gyog</i>	Gyógy	1264: <i>Gyog</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	szemantika
Hájó	1288/326: <i>Heuyo</i>	Hájó	1249: <i>Hewyo</i>	Bihar	metonímia	lexikai szerk.
Hangony	[1200 k.]: <i>Hongun</i>	Hangony	1214: <i>Hongun</i>	Gömör	metonímia	szemantika
Hangony	[1200 k.]: <i>Hongun</i>	Hangony	1307: <i>Hangun</i>	Gömör	metonímia	szemantika
Harangod	1211: <i>Harrangud</i>	Harangod	1334–4/PR.: <i>Harangud</i>	Csanád	metonímia	szemantika

Hideg-víz 1296/413: *Hydegvyz*
Hód XIV./1282-re: *Hood*
Hodos 1326: *Hudus*
Ida 1247/331: *Yda*
Ida 1247/331: *Yda*
Jolsva [1235–43]/288]: *Ylsua*
Kajászó 1271: p. in *Keueozou*
Komlós 1270/272: *Kumlous*
Köles-ér 1329: *Kuleseer*
Körtvélyes 1138/329: *Kurtuelis*
Kövesd 1252: *Cuest*
Kurca 1075/+124/+217: *Curice*
Lapád 1299/369//787: *Lapad*
Lapád 1299/369//787: *Lapad*
Lekence [1285]>356: *Lekencha*
Liponok [1235–43]/288: *Lipulnuk*
Morotva +1092/+274//399: *Mortua*
Nyárág [1200 k.]/896-ra: *Naragy*
Okor +1183/326/363: *Okur*
Ompoly 1299/369/571: *(Om)poy*
Ompolyica +1293/323>XIX.: *Ompoicza*
Orbó 1282/285: *Vrbo*
Ostoros [1200 k.]/896-ra: *Ystoros*
Ósva 1270/272: *Ilswa*
Ösvény 1301>437: *Ewswen*
Pogony 1255/XV.: *Pogon*
Rába 1037/330: *Raba*
Rába 1037/330: *Raba*
Rakaca 1249: *Rococha*
Revisnye [1272]/272: *Riuisne*
Rima 1246/383: *Rima*
Rohozsnica 1284: *Rasnicha*

Hidegviz 1296/413: *Hydegvyz*
Hód 1231: *Houd*
Hodos 1326: *Hudus*
Ida 1275: *Ida*
Ida 1280: *Ida*
Jolsva 1271: *Elsua*
Kajászó [1283k. 450k-re]: *Cuwe Azoa*
Komlós 1270/272: *Cumlous*, v. ~ *Kumlous*, t.
Köles-ér *1138/329: *Kuleser*
Körtvélyes 1266: *Qurtuelus*
Kövesd [1290–91]: *Kuestd*
Kurca 1193–6/216: *Curta*
Lapád 1. [1030-1038]>XV.: *Lapath*
Lapád 2. 1299/XIV: *Lapaad*
Lekence [1285]>356: *Lekicencha*
Liponok 1262/334: *Lyponuk*
Morotva +1092/+274//399: *Mortua*
Nyárág 1238/377: *Narrag*
Okor 1257: *Okur*
Ompoly 1271: *Onpoy*
Ompolyica [+1293/323]XVI.: *Ompoicza*
Orbó 1282/285: *Vrbo*
Ostoros 1330/771: *Ostoros*
Ósva [1272–90]: *Ilswa*
Ösvény 1320>437: *Ewswen*
Pogony 1268/273: *Pogon*
Rába 1269/274/392: *Raba*
Rábaj 1234/392: *Rabay*
Rakaca 1273>435: *Rakocha*
Revisnye 1272: *Riuisne*
Rima [1272–90]: *Ryma*
Rohozsnica 1283: *Rohosnicha*

Erdélyi Fehér metonímia lexikai szerk.
Csanád metonímia szemantika
Bihar metonímia szemantika
Abaúj metonímia azonos n. tel.-ek
Abaúj metonímia azonos n. tel.-ek
Gömör metonímia etimológia
Fejér metonímia lexikai szerk.
Abaúj metonímia szemantika
Bihar metonímia lexikai szerk.
Csongrád metonímia szemantika
Baranya metonímia szemantika
Csongrád metonímia átadó ny.-i funkció.
Erdélyi Fehér metonímia szemantika
Erdélyi Fehér metonímia szemantika
Beszterce metonímia etimológia
Gömör metonímia etimológia
Csanád metonímia vízrajzi közn.
Borsod metonímia szemantika
Baranya metonímia etimológia
Erdélyi Fehér metonímia etimológia
Erdélyi Fehér metonímia etimológia
Erdélyi Fehér metonímia etimológia
Borsod metonímia szemantika
Abaúj metonímia etimológia
Békés metonímia szemantika
Gömör metonímia etimológia
Győr metonímia víz nagys., etim.
Győr metonímia víz nagys., etim.
Borsod metonímia etimológia
Árva metonímia etimológia
Gömör metonímia etimológia
Bars metonímia etimológia

Sajó	1228/378: <i>Soyou</i>	Sajó	1332-5/Pp.Reg: <i>Soyana ~ Soyó</i>	Doboka	metonímia	lexikai szerk.
Sebes-patak	1291: <i>Sebuspotok</i>	Sebespatak	1318: <i>Sebuspo potok</i>	Gömör	metonímia	lexikai szerk.
Száldobágy	1347: <i>Zaldubagh</i>	Száldobágy	1226/550: <i>Scaldubag</i>	Bihar	metonímia	szemantika
Szaporca	[1177]/500 k.: <i>Supincza</i>	Szaporca	[1177]/500 k.: cum <i>Supurkan</i>	Baranya	metonímia	etimológia
Szekcső	1332-5/PR.: <i>Zeuchew</i>	Szekcső	[1200 k.]/896 u.-ra: <i>Zecuseu</i>	Baranya	metonímia	szemantika
Szerém	1307: <i>Zerem</i>	Szerém	+1015/+158//403/PR.: <i>Sirmia</i>	Bodrog	metonímia	etimológia
Szernye	+?1248/393: <i>Scerneue</i>	Szernye	1338: p. <i>Zerne</i>	Bereg	metonímia	etimológia
Szilvás	1192/374/425: <i>Sciluas</i>	Szilvás	1192/374/425: <i>Sciluas</i>	Baranya	metonímia	szemantika
Szolyva	1270/272/476: <i>Zolua</i>	Szolyva	1263: <i>Zolua</i>	Bereg	metonímia	etimológia
Szuha	1294: in valle <i>Zuha</i>	Szuha	1278/281/386: <i>Zuha</i>	Gömör	metonímia	etimológia
Szuha	1294: in valle <i>Zuha</i>	Szuha(fő)	1323: <i>Zwha</i>	Gömör	metonímia	etimológia
Tapolca	1294: <i>Taplycha</i>	Tapolca	1290/XV: <i>Tapulcha</i>	Esztergom	metonímia	etimológia
Tapolca	[1235-43]/288: <i>Tapulcha</i>	Tapolca	1258/334: <i>Toplicha</i>	Gömör	metonímia	etimológia
Tapolca	[1200 k.]/896-ra: <i>Topulucea</i>	Tapolca	1219/550: <i>Taplucia</i>	Borsod	metonímia	etimológia
Vadna	1281: <i>Wnna</i>	Vadna	+1237/[1237-42]: <i>Wodna</i>	Borsod	metonímia	etimológia
Vajas	[+1018-38]/[1173-96]: <i>Vayas</i>	Vajas	*1237: <i>Woyos</i>	Bodrog	metonímia	szemantika
Vajasd	1299/369/570: <i>Vayosd</i>	Vajasd	1238/296-301: <i>Woyasd</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	szemantika
Zsikva	1075/+124/+217: <i>Sikua</i>	Zsikva	1075/+124/+217: <i>Sikua</i>	Bars	metonímia	etimológia
Alma	+1183/326/363: ad <i>Almam</i>	[Almamellék]	1275: <i>iuxta Alma</i>	Baranya	szint.szerk.	-fő, -tő stb. utótag
Alma	+1183/326/363: ad <i>Almam</i>	Almatöve	+1183/326/363: <i>Almatui</i>	Baranya	szint.szerk.	-fő, -tő stb. utótag
Almás	[1200 k.]/896 u.-ra: <i>Almas</i>	Almásmonostora	[1291-94]: <i>Almasmunustura</i>	Bihar	szint.szerk.	szemantika
Árkos	1310: <i>Arkus</i>	Oláhárkos	1310: <i>Olaharcus</i>	Erdélyi Fehér	szint. szerk.	azonos n. tel.-ek
Árkos	1310: <i>Arkus</i>	Szászárkos	1310: <i>Arkus Saxonicalis</i>	Erdélyi Fehér	szint. szerk.	azonos n. tel.-ek
Árok	[1067 k.]/267: <i>Aruk</i>	Ároktő	+1194/[1230 k.]: <i>Aructeu</i>	Borsod	szint. szerk.	-fő, -tő stb. utótag
Füzi-patak	1317/409: <i>Fizyepatak</i>	Füzi	+1262/[XIV.]: <i>Fizy</i>	Abaúj	szint.szerk.	szemantika
Gerbece pataka	1324/377: <i>Gurbuchepotaka</i>	Gerbec	*1229/550: <i>Gurbuc</i>	Abaúj	szint. szerk.	etimológia
Gortva	1240: <i>Gorthoa</i>	Gortvatő	1326: <i>Gurtuatu</i>	Gömör	szint. szerk.	-fő, -tő stb. utótag
Gyűrű	1192/374/425: <i>Gyreu</i>	Gyűrűfő	1332-5/PR.: <i>Korofiev ~ Kyrewf</i>	Baranya	szint. szerk.	-fő, -tő stb. utótag
Hangony	[1200 k.]: <i>Hongun</i>	Hangonyfő	[1272-90]: <i>Hongunfeu</i>	Gömör	szint. szerk.	szemantika
Hangony	[1200 k.]: <i>Hongun</i>	Hangonyvölgye	1327: <i>Hangunuulge</i>	Gömör	szint. szerk.	szemantika
Hejő	[1200 k.]/896-ra: <i>Heuyou</i>	Hejőtő	1292: <i>Heyeuteu</i>	Borsod	szint. szerk.	-fő, -tő stb. utótag

Ida	1247/331: <i>Yda</i>	Kisida	1331>358: <i>Kyus-Ida</i>	Abaúj	szint. szerk.	azonos n. tel.-ek
Ida	1247/331: <i>Yda</i>	Nagyida	[1330 k.]: <i>Noghyda</i>	Abaúj	szint. szerk.	azonos n. tel.-ek
[Kis]-Ilosva	1341/342//XVIII.: <i>Kis Ilosva</i>	Ilosva	1342/508//XVIII.: <i>Ilosva</i>	Bereg	szint. szerk.	etimológia
[Nagy]-Ilosva	1341/342//XVIII.: <i>Nagy Ilosva</i>	Ilosva	1342/508//XVIII.: <i>Ilosva</i>	Bereg	szint. szerk.	etimológia
Körös	1075/+124/+217: <i>Crys</i>	Körösőfő	1276: <i>Crysfev</i>	Bihar	szint. szerk.	-fő, -tő stb. utótag
Körös	1075/+124/+217: <i>Crys</i>	Körösözeg	[1289]: <i>Keressceg</i>	Bihar	szint. szerk.	-fő, -tő stb. utótag
Maros	[1077–95]>347: <i>Morus</i>	Marosvár	[XIV.]/1000 u.-ra: <i>Morisena ~ Moroswar</i>	Csanád	szint. szerk.	víz nagysága
Nyárágy	[1200 k.]/896-ra: <i>Naragy</i>	Barátinyárágy	1323: <i>Barathynarag</i>	Borsod	szint.szerk.	szemantika
Nyitra	1075/+124/+217: <i>Nitra</i>	Nyitraszeg	1321/323: <i>Nytrazeg</i>	Bars	szint. szerk.	-fő, -tő stb. utótag
Szikszó pataka	1302>344: <i>Zekzoupathaka</i>	Szikszó	1307>398: <i>Zykwow</i>	Abaúj	szint. szerk.	névszerkezet
Varbó pataka	1303/352//450: <i>Warbopathaka</i>	Varbó	1303/352//450: <i>Warbo</i>	Borsod	szint.szerk.	etimológia

A településnév > víznév változási irány bemutatása

<u>Tel.név</u>	<u>1. adat</u>	<u>Víznév</u>	<u>1. adat</u>	<u>vm.</u>	<u>vált. módja</u>	<u>megjegyz.</u>
Alpár	1075/+124/+217 : <i>Alpar</i>	Alpár	1075/+124/+217: <i>Alpar</i>	Csongrád	metonímia	személynév
Árpás	1086: <i>Arpas</i>	Árpás	1086: <i>Arpas</i>	Győr	metonímia	földrajzi jell.
Bást	1280: <i>Bast</i>	Bást	1341/347: <i>Basth</i>	Gömör	metonímia	személynév
Bocsárd	1238/290-301: <i>Buchad</i>	Bocsár	1299/369/571: <i>Buchar</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	mesters. megnev.
Borsova	[1200 k.]/903-ra: <i>Borsoa</i>	Borsova	[1270–72]>295: <i>Borsua</i>	Bereg	metonímia	személynév
Bótrágy	1270/272/476: <i>Boltrag</i>	Bótrágy	1270/272//580: <i>Boltrag</i>	Bereg	metonímia	személynév
Bő	1341: <i>Beu</i>	Bő	[+1077–95]>+158//403/PR.: <i>Bul</i>	Baranya	metonímia	személynév
Csór	1055[1325k.]: <i>Chour</i>	Csór	1330: <i>Choor</i>	Fejér	metonímia	személynév
Dobsina	1330/417/XVIII: <i>Dobschina</i>	Dobsina	1320/358: <i>Dupsina</i>	Gömör	metonímia	személynév
Enyed	1293/293-301: <i>Enud</i>	Enyed	1299/XIV.: <i>Enyd</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	személynév
Enyed	1332-5/Pp. Reg.: <i>Enyd</i>	(Fel)enyed	1299/XIV.: <i>Enyd</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	személynév
Gáld	1280/453: <i>Gald</i>	Gáld	1299/369/570: <i>Gald</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	személynév
Gambuc	1296: <i>Gumbuch</i>	Gambuc	1296: <i>Gumbuch</i>	Erdélyi Fehér	metonímia	személynév
Garadna	1234/243: <i>Gradna</i>	Garadna	1234/243: <i>Grathna</i>	Abaúj	metonímia	etimológia
Garadna	1259: <i>Granna</i>	Garadna	1234/243: <i>Grathna</i>	Abaúj	metonímia	etimológia
Hecse	+1209/XVII.: <i>Hecze</i>	Hecse	1234/364: <i>Hecha</i>	Bars	metonímia	személynév
Kács	[1200 k.]/896-ra: <i>Casu</i>	Kács	1339: <i>Kaach</i>	Borsod	metonímia	személynév
Karán	1234–70: <i>Karan</i>	Karán	1313: <i>Karan</i>	Baranya	metonímia	személynév
Kesző	1232>347: <i>Kezew</i>	Kesző	1232>347: <i>Kezew</i>	Gömör	metonímia	etnikai megnev.
Kopács	1212/397>399: <i>Kopach</i>	Kopács	1299: <i>Kopach</i>	Baranya	metonímia	személynév
Ladomér	1335: <i>Ladomar</i>	Ladoméra	1075/+124/+217: <i>Radmera</i>	Bars	metonímia	személynév
Matucsina	+1228/383/407: <i>Motuchyna</i>	Matucsina	+1228/383/407: <i>Matuchyna</i>	Baranya	metonímia	személynév
Monaj	1311: <i>Monay</i>	Monaj	1256: <i>Monay</i>	Abaúj	metonímia	jell. építmény
Nekcse	+1228/383/407: <i>Nekche</i>	Nekcse	+1228/383/407: <i>Nekche</i>	Baranya	metonímia	személynév
Nyésta	1255: <i>Neste</i>	Nyésta	1256: <i>Neste</i>	Abaúj	metonímia	személynév
Ökrös	1344: <i>Vkrus</i>	Ökrös	1344: <i>Vkrus</i>	Bihar	metonímia	mesters. megnev.

Pocsaj	1255: <i>Pochey</i>	Pocsaj	1256: <i>Pochey</i>	Abaúj	metonímia	személynév
Recske	1346>351: <i>Rekche</i>	Recske (pataka)	1232/347: <i>Rekche</i>	Gömör	metonímia	személynév
Rudnok	1255: <i>Rodnuk</i>	Rudnok	+1263/+264: <i>Rodnuk</i>	Abaúj	metonímia	etimológia
Segesd	+1092/+274//399: <i>Segusd</i>	Segesd	1055: <i>Segisti</i>	Bodrog	metonímia	földrajzi jell.
Senye	1323: <i>Sene</i>	Senye	1323: <i>Sene</i>	Baranya	metonímia	személynév
Szerep	1219/550: <i>Scerep</i>	Szerep	[1200 k.]/896 u.-ra: <i>Zerep</i>	Békés	metonímia	személynév
Telekes	1272/303: <i>Telekus</i>	Telekes	1298/390: <i>Thelekus</i>	Borsod	metonímia	földrajzi jell.
Balajt	1263>349/393: <i>Balahth</i>	Balajt pataka	1332: <i>Boluhthpataka</i>	Borsod	szint. szerk.	személynév
Bályok	1213/550: <i>Baluc</i>	Bályok pataka	1327: <i>Balukpathaka</i>	Bihar	szint. szerk.	személynév
Bask	1322>358: <i>Bosk</i>	Baski-patak	1330: <i>Boskypotok</i>	Abaúj	szint. szerk.	személynév
Bocsárd	+?1232/384/393: <i>Bolchart</i>	Bocsárd pataka	1327: <i>Bolchardpataka</i>	Abaúj	szint. szerk.	mesters. megnev.
Bölzse	+?1232/384/393: <i>Bilsa</i>	Bölzse-patak	1317: <i>Belsepatak</i>	Abaúj	szint. szerk.	személynév
Cécke	1256/284//572: <i>Chetka</i>	Cécke pataka	1341: <i>Cechkepotoka</i>	Bihar	szint. szerk.	személynév
Csákány	1295/315: <i>Chakan</i>	Csákány pataka	1283/353: <i>Chakanpataka</i>	Gömör	szint. szerk.	személynév
Csany	1075/+124/+217: <i>C(hon)u</i> , v. ~ <i>Chonu</i>	Csany ? -tó	1075/+124/+217: <i>Cunutou</i>	Csongrád	szint. szerk.	személynév
Damak	1279/312: <i>Domok</i>	Damak pataka	1279/312: <i>Domokpotoka</i>	Borsod	szint. szerk.	személynév
Esküllő	1335: <i>Uskeleu</i>	Esküllő pataka	1341: <i>Wskuleupataka</i>	Bihar	szint. szerk.	személynév
Gönyű	1268: <i>Gvny</i>	Gönyű pataka	1255: <i>Gunupotoka</i>	Abaúj	szint. szerk.	személynév
Gyula	1307: <i>Gyula</i>	Gyula pataka	1307: <i>Gyulapothaka</i>	Doboka	szint. szerk.	személynév
Halász	1261/271 : <i>Halaz</i>	Halász tava	1261/271: <i>Halaztoua</i>	Csongrád	szint. szerk.	mesters. megnev.
Kamut	1295/423: <i>Kamawlth</i>	Kamut-ér	1295/423: <i>Kamawlther</i>	Békés	szint. szerk.	személynév
Kecső	1272/303: <i>Kucheu</i>	Kecső vize	1295/315: <i>Kechewyzy</i>	Gömör	szint. szerk.	személynév
Kesző	1232>347: <i>Kezew</i>	Kesző pataka	1232>347: <i>Kezupataka</i>	Gömör	szint. szerk.	etnikai megnev.
Kóny	1220: <i>Coun</i>	Kóny vejsze	1228/491: <i>Counweyzy</i>	Győr	szint. szerk.	személynév
Lüle	1226: <i>Lyvla</i>	Lüle pataka	1299/324: <i>Luepataka</i>	Bars	szint. szerk.	személynév
Málé	1255/358: <i>Malee</i>	Málé pataka	1255/358: <i>Malee pathaka</i>	Gömör	szint. szerk.	személynév
Mile	1283>405: <i>Myle</i>	Mile pataka	1283/464: <i>Milepothoka</i>	Borsod	szint. szerk.	személynév
Orogvány	1291: <i>Orohuan</i>	Orogvány pataka	1336: <i>Vrhuanpataka</i>	Gömör	szint. szerk.	személynév
Ózd	1332: <i>Owzd</i>	Ózd pataka	1339/344/448: <i>Ozd pataka</i>	Erdélyi Fehér	szint. szerk.	személynév
Ragály	1216/387: <i>Rogas</i>	Ragály pataka	1335: <i>Ragalp(at)aka</i>	Gömör	szint. szerk.	etimológia
Rás	1266/283: <i>Raas</i>	Rás pataka	1334: <i>Raaspataka</i>	Gömör	szint. szerk.	személynév

Szakál	1284/410: <i>Zakal</i>	Szakál-ér	1284/410: <i>Zakal er</i>	Bihar	szint. szerk.	személynév
Szelce	1341: <i>Scelche</i>	Szelce pataka	1240: <i>Zelchepothoka</i>	Gömör	szint. szerk.	etimológia
Szentkirály	1268/273.S. <i>Rege</i>	Szentkirály pataka	1300/370/386: <i>Zenthkiralpataka</i>	Gömör	szint. szerk.	szemantika
Tardona	[1240]: <i>Turduna</i>	Tardona pataka	[1240]: <i>Turduna potoka</i>	Borsod	szint. szerk.	személynév
Torda	*1221/550: <i>Tdan</i>	Torda sara	[1330 k.]: <i>Tordasara</i>	Békés	szint. szerk.	személynév
Ug	1330: <i>Vgh</i>	Ug-ér ~ Huku-ér ?	1075/+124/+217: <i>Huger</i>	Csongrád	szint. szerk.	személynév
Zseliz	[1272–90]: <i>Selyz</i>	Zselizi-sár	1274: <i>Selyzy sar</i>	Bars	szint. szerk.	személynév

Bizonytalan változási irány bemutatása

<u>Víznev</u>	<u>1. adat</u>	<u>Tel.név</u>	<u>1. adat</u>	<u>vm.</u>	<u>vált. iránya ?</u>	<u>vált. módja</u>
Balog	1244>410: <i>Balogh</i>	Balog	[1272 u.]: <i>Bolnuch</i>	Gömör		metonímia
Bózsva	+1264/324: <i>Borsoa</i>	Bózsva	+1264/324: <i>Borsua</i>	Abaúj		metonímia
Danóc	+1015/+158//403/PR.: <i>Clunouz</i>	Danóc	[+1235]/350/404: <i>Donouch</i>	Baranya		metonímia
Daróc	+1264/[XIV.]: <i>Drauch</i>	Daróca	1212/397/405: <i>Drausa</i>	Baranya		etimológia
Kálosa	1247/383: <i>Calysa</i>	Kálosa	1247/366>423: <i>Calsa</i>	Gömör		metonímia
Kolbása	1270/272: <i>Kulbasa</i>	Kolbása	[XIII. vége]: <i>Kulkasa</i>	Abaúj		metonímia
Kubin	1325: <i>Culbyn</i>	Kubin	+1235–70>390: <i>Kolbin</i>	Árva		metonímia
Lászó	1272/303: <i>Lazou</i>	Lászó	1298>381: <i>Lazow</i>	Borsod		metonímia
Lóna	1306 [4a]: <i>Louna</i>	Lóna	1315>370/752: <i>Lona</i>	Doboka		metonímia
Ludna	[1240]: <i>Lubna</i>	Ludna	1267>353: <i>Lubna</i>	Borsod		metonímia
Rozlozsna	1243/335: <i>Rososna</i>	Rozlozsna	1258/334: <i>Ruzyzna</i>	Gömör		metonímia
Székes	[1290-95]: <i>Scekes</i>	Székes	[1290-95]: <i>Scekes</i>	Erdélyi Fehér		metonímia
Szentága	1295/403: <i>Scentaga</i>	Szentága	1295/403: <i>Scentaga</i>	Baranya		metonímia
Vereng	1341: <i>Vereg</i>	Vereng	1270/272: <i>Wereng</i>	Abaúj		metonímia
Bogács pataka	1318: <i>Bagathpataka</i>	Bogács	1318: <i>Bagath</i>	Doboka		szint. szerk.
Hilyó pataka	1318: <i>Hyleupothoka</i>	Hilyó	1330: <i>Hylo</i>	Abaúj		szint. szerk.
Nagy-Kubin	1325: <i>Nogkulbyn</i>	Kubin	+1235–70>390: <i>Kolbin</i>	Árva		szint. szerk.